

PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA

I.E.S. ESCOLAS PROVAL

DEPARTAMENTO DE FILOSOFÍA

CURSO 2017-18

VALORES ÉTICOS 1

1º ESO

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal. A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade. Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vínchos e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións da cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ESO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no comezo do que coñecemos como adolescencia, é unha etapa de cambios. Teñen a posibilidade de asumir novas habilidades e roles sociais que lles permitan a adquisición da empatía e de valores morais superiores. Adoitan estar interesados polo seu aspecto físico e por agradar, especialmente ás persoas do grupo de iguais. Isto pode conducir ao desenvolvemento de valores como a tolerancia, o respecto polo outro e polas normas de institucións e de grupos cada vez máis amplos. Complementábase cun marcado interese por diferenciarse e definirse, o que leva consigo a posibilidade de desenvolver valores tan importantes como a liberdade, a autoestima e a construción da autonomía moral. Paralelamente desenvólvense as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo.

2. OBXECTIVOS

A materia Valores Éticos suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para a educación secundaria obrigatoria, e así contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse

no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- m) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- n) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

Tendo en conta os anteriores, destacamos os obxectivos seguintes comúns a toda a área de Valores Éticos que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Valorar a dignidade humana para entender o que significa ser persoa e poder valorarse a si mesmo e aos que o rodean.
2. Comprender o concepto de virtude en Aristóteles para establecer relacións entre os actos, os hábitos e o carácter no desenvolvemento da personalidade.

3. Tomar conciencia da importancia que ten o desenvolvemento da autonomía e o control persoais no crecemento persoal e nas crises de identidade adolescentes, para poder identificar as súas causas e detectar as influencias que exercen os grupos sociais na personalidade.
4. Recoñecer a diferenza entre autonomía e heteronomía desde a concepción kantiana.
5. Tomar conciencia da importancia que teñen o desenvolvemento da autonomía e o control da conduta no crecemento moral da persoa cara á vida adulta.
6. Comprender o concepto de intelixencia emocional e valorar a súa importancia na personalidade e no carácter moral do ser humano para mellorar as súas habilidades emocionais.
7. Recoñecer a relación do ser humano co contorno e os axentes sociais que o conforman, entendendo a súa influencia no desenvolvemento moral da persoa e valorando a vida en sociedade desde valores éticos recoñecidos.
8. Desenvolver certas habilidades sociais e técnicas de comunicación para dominar formas e xestos habituais que favorezan tanto as relacións interpersoais como o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas.
9. Sinalar os límites entre a liberdade persoal e a social, marcados pola ética e os dereitos humanos.
10. Recoñecer a vida privada e pública das persoas para trazar os límites da liberdade individual e social.
11. Apreciar o efecto que producen os valores na conduta individual e social, identificar os problemas derivados da súa ausencia e promovelos en beneficio das persoas e da sociedade.
12. Describir as semellanzas e as diferenzas que existen entre a moral e a ética, valorando a importancia desta última para actuar de forma racional.
13. Identificar a liberdade como base que sostén a moral da persoa e a intelixencia, a vontade e as normas éticas como medios que rexen a súa conduta.
14. Sinalar a importancia da participación cidadá nos aspectos políticos do Estado para asegurar unha democracia que defenda os dereitos humanos.
15. Resaltar o deber ético e cívico dos cidadáns para asumir a democracia como unha forma de vida, sendo conscientes dos riscos aos que está sometida para poder tomar as medidas oportunas.
16. Apreciar o valor do «Estado de dereito» e da «división de poderes» como eixes vertebradores do Estado democrático.
17. Recoñecer e respectar os fundamentos da Constitución española de 1978, resaltando os valores nos que se asenta e os deberes e os dereitos que ten o individuo para asumir os principios de convivencia recoñecidos polo Estado español.
18. Identificar os principios fundamentais da política social e económica do Estado español, e a súa fundamentación ética.
19. Describir as consecuencias derivadas da xustificación das normas xurídicas, a través da reflexión sobre diversas teorías, para poder opinar de forma razoada sobre a base ética das leis.
20. Estudar as teorías do dereito natural ou iusnaturalismo e o convencionalismo, sinalando a súa interpretación no pensamento xurídico dalgúns filósofos.
21. Adquirir unha opinión coherente sobre a fundamentación ética das leis a través da comprensión da teoría positivista do dereito de Kelsen, así como da súa comparación co convencionalismo e o iusnaturalismo.
22. Coñecer como se creou a ONU e o momento histórico que impulsou a elaboración da DUDH, destacando o seu valor como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.
23. Entender e valorar o contido da DUDH, facendo especial fincapé no respecto á dignidade humana como base de todos os dereitos humanos.
24. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.

25. Valorar as características dos «dereitos humanos», considerando o seu desenvolvemento histórico como unha conquista da humanidade.

26. Analizar os problemas aos que se enfronta a aplicación da DUDH na actualidade, resaltando as iniciativas que realizan institucións e ONG para defender os dereitos humanos dos que non teñen a oportunidade de exercelos.

27. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.

28. Tomar conciencia da falta de neutralidade de certas investigacións científicas actuais, cuxos obxectivos non respectan un código ético fundamentado na DUDH, en prol dun falso progreso e prexudicando as persoas ou o ambiente.

29. Identificar pautas e investigacións científicas que non respectan o código ético fundamentado na DUDH.

30. Coñecer que é a tecnociencia e avaliar o seu impacto negativo no ambiente.

31. Entender os problemas que a dependencia da tecnoloxía lle provoca ao ser humano.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Valores Éticos ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un **saber** (un contido), un **saber facer** (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un **saber ser** ou **saber estar** (unha actitude determinada).

A materia Valores Éticos xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito nela: propicia a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Tamén contribúe a mellorar as relacións interpersoais ao formar o alumno para que tome conciencia dos propios pensamentos, valores, sentimentos e accións. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición do coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos e doutros contidos específicos, como a evolución histórica dos dereitos humanos e a forma en que se concretan e se respectan ou vulnéranse no mundo actual, particularmente, en casos de conflito.

- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores.

- Dende os procedementos da materia favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións.

- O uso sistemático do debate contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque esixe exercitarse na escoita, a exposición e a argumentación. Por outra parte, a comunicación de sentimentos, ideas e opinións, imprescindibles para lograr os obxectivos destas materias, ao utilizar tanto a linguaxe verbal como o escrito, a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas

tamén axudan á adquisición da competencia. Finalmente, o coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario.

- Os estudos e traballos desenvolvidos pola nosa materia inclúen, entre outros aspectos, a percepción e coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato, así como a interacción que se produce entre ambos os dous. Os problemas ambientais, o aprecio e coidado do medio como un ben común, o consumo racional e responsable; en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza, a conciencia da obriga de coidar, respectar e mellorar o que nos rodea. Todo iso contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden. Os traballos que se elaboren facilitarán o emprego significativo de nocións de estatística básica, o uso de escalas numéricas e gráficas, etc.

- A **competencia conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos e sociedades. A análise, estudo e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais.

- O coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario. Intimamente asociada á *competencia en comunicación lingüística* atópase a **competencia dixital**, en particular no que se refire á busca, selección e valoración de información significativa sobre feitos, conceptos e principios en diferentes medios (impresos, audiovisuais e informáticos), que suporá o seu exercicio e estímulo. O seu valor radica na importancia que ten na comprensión dos fenómenos sociais poder contar con destrezas relativas á obtención e comprensión de información.

4. CONTIDOS E DISTRIBUCIÓN TEMPORAL

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. O concepto problemático de persoa. Significado etimolóxico.

B1.2. Características da persoa: independencia, racionalidade e liberdade.

B1.3. Dignidade da persoa: a persoa como ser moral.

B1.4. Adolescencia: crise de identidade, formación de grupos e influencia do grupo no/na adolescente.

B1.5. Desenvolvemento da autonomía persoal na adolescencia. Control da conduta e escolla de valores éticos.

B1.6. Personalidade: factores xenéticos, sociais, culturais e do contorno ambiental que inflúen na súa construción. Capacidade de autodeterminación no ser humano.

B1.7. A razón e a liberdade na estruturación da personalidade e na escolla dos valores éticos que a conformarán.

B1.8. A intelixencia emocional e o seu papel no desenvolvemento moral da persoa.

B1.9. Emocións, sentimentos e vida moral.

B1.10. Valores éticos e capacidade de autocontrol emocional.

B1.11. Habilidades emocionais segundo Goleman.

B1.12. Habilidades emocionais e virtudes éticas.

B1.13. Introspección: autoconhecimento, autocontrol e autonomía.

B1.14. Construción da identidade propia consonte valores éticos.

B1.15. Persoa como proxecto vital.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. A natureza social do ser humano.

B2.2. Relación dialéctica entre individuo e sociedade.

B2.3. Os valores éticos como guías das relacións interpersoais na sociedade.

B2.4. Proceso de socialización: interiorización de valores e normas morais.

B2.5. Valores inculcados polos axentes sociais na configuración da personalidade.

- B2.6. Necesidade da crítica racional para alcanzar valores éticos universais, exemplificados na DUDH e baseados na dignidade humana.
- B2.7. Diferenza entre a vida privada (regulada pola ética) e a vida pública (regulada polo dereito). Límites da liberdade nos dous ámbitos.
- B2.8. Habilidades emocionais de Goleman e valores éticos que atinxen ás relación humanas.
- B2.9. Asertividade fronte a agresividade e a inhibición.
- B2.10. Asertividade e respecto á dignidade das outras persoas.
- B2.11. Asertividade e outras habilidades sociais.
- B2.12. Valores e virtudes éticas nas relación interpersoais.
- B2.13. Deber moral e cívico do auxilio.

Bloque 3. A reflexión ética

- B3.1. Diferenzas entre ética e moral. Importancia da reflexión ética.
- B3.2. Conduta instintiva animal e o comportamento racional, libre e moral do ser humano.
- B3.3. Liberdade e concepto de persoa.
- B3.4. Influencia na liberdade da intelixencia e da vontade.
- B3.5. Factores biolóxicos, psicolóxicos, sociais, culturais e ambientais, que inflúen no desenvolvemento da intelixencia e a vontade, nomeadamente o papel da educación.
- B3.6. Valores. O seu papel na vida individual e colectiva.
- B3.7. Clases de valores.
- B3.8. Xerarquías de valores.
- B3.9. Carácter distintivo dos valores éticos.
- B3.10. Valores e normas éticas, e os seus efectos beneficiosos para a persoa e para a comunidade.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

- B5.1. Preámbulo da DUDH: a dignidade das persoas como fundamento dos seus dereitos universais, inalienables e innatos.
- B5.2. Dereitos da muller: patróns económicos e socioculturais que fomentaron a violencia e desigualdade de xénero.
- B5.3. Dereitos da infancia.
- B5.4. Organizacións que traballan polos dereitos humanos: institucións internacionais e ONG.

Os tempos serán flexibles con obxecto de acomodarse ao ritmo de adquisición das aprendizaxes. Aínda e todo, tratarase de manter a seguinte sucesión temporal para os contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe, segundo a organización mediante Bloques que se detalla no apartado 4. Perfil Competencial desta programación:

1ª Avaliación

Bloque 1. A dignidade da persoa

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

2ª Avaliación

Bloque 3. A reflexión ética

3ª Avaliación

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás

familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

5.1 Criterios de cualificación: procedementos e instrumentos

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.
3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.
4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios, etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresainte (10,9), Notable (8,7), Ben (6), Suficiente (5), Insuficiente (4,3,2,1), e Non Presentado (0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente (5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Proba global ou exame de avaliación (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación aprobese ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará

só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que:

1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos tres días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada “proba conxunta de recuperación”, pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

5.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015).

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4 desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. Construír un concepto de persoa, consciente de que esta é indefinible, valorando a dignidade que posúe polo feito de ser libre.

B1.2. Comprender a crise da identidade persoal que xorde na adolescencia e as súas causas, e describir as características dos grupos que forman e a influencia que exercen sobre os seus membros, coa finalidade de tomar conciencia da necesidade que ten, para seguir medrando moralmente e pasar á vida adulta, do desenvolvemento da súa autonomía persoal e do control da súa conduta.

B1.3. Describir en que consiste a personalidade e valorar a importancia de enriquecela con valores e virtudes éticas, mediante o esforzo e a vontade persoal.

B1.4. Xustificar a importancia que ten o uso da razón e a liberdade no ser humano para determinar "como quere ser", elixindo os valores éticos que desexa incorporar á súa personalidade.

B1.5. Analizar en que consiste a intelixencia emocional e valorar a súa importancia no desenvolvemento moral do ser humano.

B1.6. Estimar a importancia do desenvolvemento da intelixencia emocional e a súa influencia na construción da personalidade e o seu carácter moral, con capacidade de empregar a introspección para recoñecer emocións e sentimentos no seu interior, para mellorar as súas habilidades emocionais.

B1.7. Comprender e apreciar a capacidade do ser humano, para influír de maneira consciente e voluntaria na construción da súa propia identidade, consonte os valores éticos, e así mellorar a súa autoestima.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. Coñecer os fundamentos da natureza social do ser humano e a relación dialéctica que se establece entre este e a sociedade, estimando a importancia dunha vida social dirixida polos valores éticos.

B2.2. Describir e valorar a importancia da influencia do contorno social e cultural no desenvolvemento moral da persoa, a través da análise do papel que desempeñan os axentes sociais.

B2.3. Distinguir na persoa os ámbitos da vida privada e da vida pública, a primeira regulada pola ética e a segunda polo dereito, coa finalidade de identificar os límites da liberdade persoal e social.

B2.4. Relacionar e valorar a importancia das habilidades da intelixencia emocional sinaladas por Goleman, en relación coa vida interpersoal, e establecer o seu vínculo cos valores éticos que enriquecen as relacións humanas.

B2.5. Utilizar a conduta asertiva e as habilidades sociais, coa finalidade de incorporar á súa personalidade algúns valores e virtudes éticas necesarias no desenvolvemento dunha vida social máis xusta e enriquecedora.

B2.6. Xustificar a importancia dos valores e das virtudes éticas para conseguir unhas relacións interpersoais xustas, respectuosas e satisfactorias.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1. Distinguir entre ética e moral, sinalando as semellanzas e as diferenzas entre elas e estimando a importancia da reflexión ética como un saber práctico necesario para guiar de forma racional a conduta do ser humano á súa plena realización.

B3.2. Destacar o significado e a importancia da natureza moral do ser humano, tomando conciencia da necesidade que ten de normas éticas.

B3.3. Recoñecer que a liberdade constitúe a raíz da estrutura moral na persoa e apreciar o papel que a intelixencia e a vontade teñen como factores que incrementan a capacidade de autodeterminación.

B3.4. Xustificar e apreciar o papel dos valores na vida persoal e social, resaltando as súas características, a súa clasificación e a súa xerarquía, coa finalidade de comprender a súa natureza e a súa importancia.

B3.5. Resaltar a importancia dos valores éticos, as súas especificacións e a súa influencia na vida persoal e social do ser humano, destacando a necesidade de ser recoñecidos e respectados por todos.

B3.6. Tomar conciencia da importancia dos valores e das normas éticas, como guía da conduta individual e social, asumindo a responsabilidade de difundilos e promovelos polos beneficios que proporcionan á persoa e á comunidade.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1. Identificar, no preámbulo da DUDH, o respecto á dignidade das persoas e os seus atributos esenciais como o fundamento do que derivan todos os dereitos humanos.

B5.2. Estimar a importancia do problema actual do exercicio dos dereitos da muller e da infancia en grande parte do mundo, coñecendo as súas causas e tomando conciencia deles, coa finalidade de promover a súa solución.

B5.3. Apreciar o labor que realizan institucións e ONG que traballan pola defensa dos dereitos humanos, auxiliando as persoas que por natureza os posúen, pero non teñen a oportunidade de exercelos.

5.3 Estándares de aprendizaxe

Os estándares de aprendizaxe son especificacións dos criterios de avaliación que permiten definir os resultados de aprendizaxe e que concretan o que o alumnado debe saber, comprender e saber facer en cada disciplina. Deben ser observables, medibles e avaliábeis, e permitir graduar o rendemento ou o logro alcanzado.

Os estándares de aprendizaxe secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4. desta programación, ao que remitimos dende aquí.

O grao mínimo de consecución de todos e cada un dos estándares de aprendizaxe para superar as probas, nas que se apliquen, e aprobar esta materia é do 50%.

O grao de consecución de cada estándar de aprendizaxe pode ser apreciado indistintamente por calquera dos catro instrumentos de avaliación sinalados con anterioridade.

E a súa relación detallada e sucesión é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1.1. Sinala as dificultades para definir o concepto de persoa, analizando o seu significado etimolóxico.

B1.1.2. Describe as características principais da persoa: substancia independente, racional e libre.

B1.1.3. Explica e valora a dignidade da persoa que, como ente autónomo, se converte nun "ser moral".

B1.2.1. Coñece información, de fontes diversas, arredor dos grupos de adolescentes, as súas características e a influencia que exercen sobre os seus membros na determinación da súa conduta, e realiza un resumo coa información obtida.

B1.2.2. Elabora conclusións sobre a importancia que ten para o/a adolescente desenvolver a autonomía persoal e ter o control da súa propia conduta conforme aos valores éticos libremente elixidos.

B1.3.1. Identifica en que consiste a personalidade e os factores xenéticos, sociais, culturais e do contorno que inflúen na súa construción, e aprecia a capacidade de autodeterminación no ser humano.

B1.4.1. Describe e estima o papel relevante da razón e a liberdade para configurar cos seus propios actos a estrutura da súa personalidade.

B1.4.2. Realiza unha lista dos valores éticos que estima como desexables para integralos na súa personalidade, e explica as razóns da súa elección.

B1.5.1. Define a intelixencia emocional e as súas características, valorando a súa importancia na construción moral do ente humano.

B1.5.2. Explica en que consisten as emocións e os sentimentos, e como se relacionan coa vida moral.

B1.5.3. Atopa, disertando en grupo, a relación entre algunhas virtudes e valores éticos e o desenvolvemento das capacidades de autocontrol emocional e automotivación, tales como a sinceridade, o respecto, a prudencia, a temperanza, a xustiza e a perseveranza, entre outras

B1.6.1. Comprende en que consisten as habilidades emocionais que, segundo Goleman, debe desenvolver o ser humano, e elabora un esquema explicativo arredor do tema, en colaboración en grupo.

B1.6.2. Relaciona o desenvolvemento das habilidades emocionais coa adquisición das virtudes éticas, tales como a perseveranza, a prudencia, a autonomía persoal, a temperanza, a fortaleza da vontade, a honestidade cun mesmo, o respecto á xustiza e a fidelidade aos propios principios éticos, entre outras.

B1.6.3. Emprega a introspección como medio para recoñecer as propias emocións, os sentimentos e os estados de ánimo, coa finalidade de ter un maior control deles e ser capaz de automotivarse, converténdose no dono da propia conduta.

B1.7.1. Toma conciencia e aprecia a capacidade que posúe para modelar a propia identidade e facer de si mesmo/a unha persoa xusta, sincera, tolerante, amable, xenerosa, respectuosa, solidaria, honesta, libre, etc., nunha palabra, digna de ser apreciada por si mesmo/a.

B1.7.2. Deseña un proxecto de vida persoal conforme o modelo de persoa que quere ser e os valores éticos que desexa adquirir, facendo que a súa propia vida teña un sentido.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1.1. Explica por que o ser humano é social por natureza e valora as consecuencias que ten este feito na súa vida persoal e moral.

B2.1.2. Discirne e expresa, en pequenos grupos, sobre a influencia mutua que se establece entre o individuo e a sociedade.

B2.1.3. Achega razóns que fundamenten a necesidade de establecer uns valores éticos que guíen as relacións interpersoais e utiliza a iniciativa persoal para elaborar, mediante soportes informáticos, unha presentación gráfica das súas conclusións sobre este tema.

B2.2.1. Describe o proceso de socialización e valora a súa importancia na interiorización individual dos valores e as normas morais que rexen a conduta da sociedade en que vive.

B2.2.2. Exemplifica, en colaboración en grupo, a influencia que teñen na configuración da personalidade os valores morais inculcados polos axentes sociais, entre eles a familia, a escola, os amigos e os medios de comunicación masiva, elaborando un esquema e conclusións, utilizando soportes informáticos.

B2.2.3. Xustifica e aprecia a necesidade da crítica racional, como medio indispensable para adecuar aos valores éticos universais establecidos na DUDH os costumes, as normas, os valores, etc., do seu medio, rexeitando todo o que atente contra a dignidade do humano e os seus dereitos fundamentais.

B2.3.1. Define os ámbitos da vida privada e a pública, así como o límite da liberdade humana, en ambos os casos.

B2.4.1. Comprende a importancia que para Goleman ten a capacidade de recoñecer as emocións alleas e a de controlar as relacións interpersoais, e elabora un resumo esquemático sobre o tema.

B2.5.1. Explica en que consiste a conduta asertiva, facendo unha comparación co comportamento agresivo ou inibido, e adopta como principio moral fundamental, nas relacións interpersoais, o respecto á dignidade das persoas.

B2.5.2. Aмосa, nas relacións interpersoais, unha actitude de respecto cara ao dereito que todos os seres humano teñen a sentir, pensar e actuar de forma diferente, a equivocarse, a gozar do tempo de descanso, a ter unha vida privada, a tomar as súas propias decisións, etc., e nomeadamente a ser valorado de forma especial polo simple feito de ser persoa, sen discriminar nin menosprezar a ninguén, etc.

B2.5.3. Emprega, en diálogos curtos reais ou inventados, habilidades sociais como a empatía, a escoita activa, a interrogación asertiva, etc., coa finalidade de que aprenda a utilizalos de forma natural na súa relación coas demais persoas.

B2.5.4. Exercita algunhas técnicas de comunicación interpersoal, mediante a realización de diálogos orais, tales como a forma axeitada de dicir non, o disco raiado, o banco de néboa, etc., co obxecto de dominalas e poder utilizalas no momento adecuado.

B2.6.1. Identifica a adquisición das virtudes éticas como unha condición necesaria para lograr unhas boas relacións interpersoais, entre elas a prudencia, a lealdade, a sinceridade, a xenerosidade, etc.

B2.6.2. Elabora unha lista con algúns valores éticos que deben estar presentes nas relacións entre o individuo e a sociedade, tales como responsabilidade, compromiso, tolerancia, pacifismo, lealdade, solidariedade, prudencia, respecto mutuo, xustiza, etc.

B2.6.3. Destaca o deber moral e cívico que todas as persoas teñen de prestar auxilio e socorro a outras cuxa vida, liberdade e seguridade estean en perigo de xeito inminente, colaborando na medida das súas posibilidades a prestar primeiros auxilios, en casos de emerxencia.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1.1. Recoñece as diferenzas entre a ética e a moral.

B3.1.2. Achega razóns que xustifiquen a importancia da reflexión ética.

B3.2.1. Distingue entre a conduta instintiva do animal e o comportamento racional e libre do ser humano, destacando a magnitude das súas diferenzas e apreciando as consecuencias que estas teñen na vida das persoas.

B3.3.1. Describe a relación entre a liberdade e o concepto de persoa.

B3.3.2. Analiza e valora a influencia que teñen na liberdade persoal a intelixencia, que nos permite coñecer posibles opcións para elixir, e a vontade, que nos dá a fortaleza suficiente para facer o que temos decidido facer.

B3.3.3. Analiza algúns factores biolóxicos, psicolóxicos, sociais, culturais e ambientais, que inflúen no desenvolvemento da intelixencia e a vontade, nomeadamente o papel da educación, e expón as súas conclusións de forma clara, mediante unha presentación realizada con soportes informáticos e audiovisuais.

B3.4.1. Explica o que son os valores e as súas principais características, e aprecia a súa importancia na vida individual e colectiva das persoas.

B3.4.2. Procura e selecciona información sobre a existencia de clases de valores: relixiosos, afectivos, intelectuais, vitais, etc.

B3.4.3. Realiza, en traballo en grupo, unha xerarquía de valores, explicando a súa fundamentación racional, mediante unha exposición usando medios informáticos ou audiovisuais.

B3.5.1. Explica a diferenza entre os valores éticos e o resto dos valores, e valora a importancia para a persoa dos valores éticos.

B3.6.1. Destaca algunhas das consecuencias negativas que, a nivel individual e comunitario, ten a ausencia de valores e normas éticas, tales como o egoísmo, a corrupción, a mentira, o abuso de poder, a intolerancia, a insolidaridade, a violación dos dereitos humanos, etc.

B3.6.2. Emprende, utilizando a iniciativa persoal e a colaboración en grupo, a organización e o desenvolvemento dunha campaña no seu medio, co fin de promover o recoñecemento dos valores éticos como elementos fundamentais do pleno desenvolvemento persoal e social.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1.1. Explica e aprecia en que consiste a dignidade que esta declaración recoñece ao ser humano como persoa, posuidora duns dereitos universais, inalienables e innatos, mediante a lectura do seu preámbulo.

B5.2.1. Dá razóns sobre a orixe histórica do problema dos dereitos da muller, recoñecendo os patróns económicos e socioculturais que fomentaron a violencia e a desigualdade de xénero.

B5.2.2. Xustifica a necesidade de actuar en defensa dos dereitos da infancia, loitando contra a violencia e o abuso do que nenos e as nenas son vítimas no século XXI, tales como o abuso sexual, o traballo infantil, ou a súa utilización como soldados/as, etc.

B5.2.3. Emprende, en colaboración en grupo, a elaboración dunha campaña contra a discriminación da muller e a violencia de xénero no seu medio familiar, escolar e social, e avalía os resultados obtidos.

B5.3.1. Indaga, en traballo en colaboración, sobre o traballo de institucións e voluntarios/as que, en todo o mundo, traballan polo cumprimento dos dereitos humanos (Amnistía Internacional, e ONG como Mans Unidas, Médicos sen Fronteiras e Cáritas, entre outros), e elabora e expresa as súas conclusións.

VALORES ÉTICOS 2

2º ESO

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal. A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade. Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións da cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ESO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no comezo do que coñecemos como adolescencia, é unha etapa de cambios. Teñen a posibilidade de asumir novas habilidades e roles sociais que lles permitan a adquisición da empatía e de valores morais superiores. Adoitan estar interesados polo seu aspecto físico e por agradar, especialmente ás persoas do grupo de iguais. Isto pode conducir ao desenvolvemento de valores como a tolerancia, o respecto polo outro e polas normas de institucións e de grupos cada vez máis amplos. Compléméntase cun marcado interese por diferenciarse e definirse, o que leva consigo a posibilidade de desenvolver valores tan importantes como a liberdade, a autoestima e a construción da autonomía moral. Paralelamente desenvólvense as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo.

2. OBXECTIVOS

A materia Valores Éticos suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para a educación secundaria obrigatoria, e así contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades

entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

- b)** Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c)** Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d)** Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e)** Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f)** Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g)** Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h)** Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i)** Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- j)** Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- k)** Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- l)** Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- m)** Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- n)** Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersonal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófono.

Tendo en conta os anteriores, destacamos os obxectivos seguintes comúns a toda a área de Valores Éticos que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Valorar a dignidade humana para entender o que significa ser persoa e poder valorarse a si mesmo e aos que o rodean.
2. Comprender o concepto de virtude en Aristóteles para establecer relacións entre os actos, os hábitos e o carácter no desenvolvemento da personalidade.

3. Tomar conciencia da importancia que ten o desenvolvemento da autonomía e o control persoais no crecemento persoal e nas crises de identidade adolescentes, para poder identificar as súas causas e detectar as influencias que exercen os grupos sociais na personalidade.
4. Recoñecer a diferenza entre autonomía e heteronomía desde a concepción kantiana.
5. Tomar conciencia da importancia que teñen o desenvolvemento da autonomía e o control da conduta no crecemento moral da persoa cara á vida adulta.
6. Comprender o concepto de intelixencia emocional e valorar a súa importancia na personalidade e no carácter moral do ser humano para mellorar as súas habilidades emocionais.
7. Recoñecer a relación do ser humano co contorno e os axentes sociais que o conforman, entendendo a súa influencia no desenvolvemento moral da persoa e valorando a vida en sociedade desde valores éticos recoñecidos.
8. Desenvolver certas habilidades sociais e técnicas de comunicación para dominar formas e xestos habituais que favorezan tanto as relacións interpersoais como o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas.
9. Sinalar os límites entre a liberdade persoal e a social, marcados pola ética e os dereitos humanos.
10. Recoñecer a vida privada e pública das persoas para trazar os límites da liberdade individual e social.
11. Apreciar o efecto que producen os valores na conduta individual e social, identificar os problemas derivados da súa ausencia e promovelos en beneficio das persoas e da sociedade.
12. Describir as semellanzas e as diferenzas que existen entre a moral e a ética, valorando a importancia desta última para actuar de forma racional.
13. Identificar a liberdade como base que sostén a moral da persoa e a intelixencia, a vontade e as normas éticas como medios que rexen a súa conduta.
14. Sinalar a importancia da participación cidadá nos aspectos políticos do Estado para asegurar unha democracia que defenda os dereitos humanos.
15. Resaltar o deber ético e cívico dos cidadáns para asumir a democracia como unha forma de vida, sendo conscientes dos riscos aos que está sometida para poder tomar as medidas oportunas.
16. Apreciar o valor do «Estado de dereito» e da «división de poderes» como eixes vertebradores do Estado democrático.
17. Recoñecer e respectar os fundamentos da Constitución española de 1978, resaltando os valores nos que se asenta e os deberes e os dereitos que ten o individuo para asumir os principios de convivencia recoñecidos polo Estado español.
18. Identificar os principios fundamentais da política social e económica do Estado español, e a súa fundamentación ética.
19. Describir as consecuencias derivadas da xustificación das normas xurídicas, a través da reflexión sobre diversas teorías, para poder opinar de forma razoada sobre a base ética das leis.
20. Estudar as teorías do dereito natural ou iusnaturalismo e o convencionalismo, sinalando a súa interpretación no pensamento xurídico dalgúns filósofos.
21. Adquirir unha opinión coherente sobre a fundamentación ética das leis a través da comprensión da teoría positivista do dereito de Kelsen, así como da súa comparación co convencionalismo e o iusnaturalismo.
22. Coñecer como se creou a ONU e o momento histórico que impulsou a elaboración da DUDH, destacando o seu valor como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.
23. Entender e valorar o contido da DUDH, facendo especial fincapé no respecto á dignidade humana como base de todos os dereitos humanos.
24. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.

25. Valorar as características dos «dereitos humanos», considerando o seu desenvolvemento histórico como unha conquista da humanidade.
26. Analizar os problemas aos que se enfronta a aplicación da DUDH na actualidade, resaltando as iniciativas que realizan institucións e ONG para defender os dereitos humanos dos que non teñen a oportunidade de exercelos.
27. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.
28. Tomar conciencia da falta de neutralidade de certas investigacións científicas actuais, cuxos obxectivos non respectan un código ético fundamentado na DUDH, en prol dun falso progreso e prexudicando as persoas ou o ambiente.
29. Identificar pautas e investigacións científicas que non respectan o código ético fundamentado na DUDH.
30. Coñecer que é a tecnociencia e avaliar o seu impacto negativo no ambiente.
31. Entender os problemas que a dependencia da tecnoloxía lle provoca ao ser humano.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Valores Éticos ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un **saber** (un contido), un **saber facer** (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un **saber ser** ou **saber estar** (unha actitude determinada).

A materia Valores Éticos xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito nela: propicia a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Tamén contribúe a mellorar as relacións interpersoais ao formar o alumno para que tome conciencia dos propios pensamentos, valores, sentimentos e accións. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición do coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos e doutros contidos específicos, como a evolución histórica dos dereitos humanos e a forma en que se concretan e se respectan ou vulnéranse no mundo actual, particularmente, en casos de conflito.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores.
- Dende os procedementos da materia favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións.
- O uso sistemático do debate contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque esixe exercitarse na escoita, a exposición e a argumentación. Por outra parte, a comunicación de sentimentos, ideas e opinións, imprescindibles para lograr os obxectivos destas materias, ao utilizar tanto a linguaxe verbal como o escrito, a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas

tamén axudan á adquisición da competencia. Finalmente, o coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario.

- Os estudos e traballos desenvolvidos pola nosa materia inclúen, entre outros aspectos, a percepción e coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato, así como a interacción que se produce entre ambos os dous. Os problemas ambientais, o aprecio e coidado do medio como un ben común, o consumo racional e responsable; en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza, a conciencia da obriga de coidar, respectar e mellorar o que nos rodea. Todo iso contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden. Os traballos que se elaboren facilitarán o emprego significativo de nocións de estatística básica, o uso de escalas numéricas e gráficas, etc.

- A **competencia conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos e sociedades. A análise, estudo e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais.

- O coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario. Intimamente asociada á *competencia en comunicación lingüística* atópase a **competencia dixital**, en particular no que se refire á busca, selección e valoración de información significativa sobre feitos, conceptos e principios en diferentes medios (impresos, audiovisuais e informáticos), que suporá o seu exercicio e estímulo. O seu valor radica na importancia que ten na comprensión dos fenómenos sociais poder contar con destrezas relativas á obtención e comprensión de información.

4. CONTIDOS E DISTRIBUCIÓN TEMPORAL

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. Conceptos de persoa achegados pola filosofía.

B1.2. Visión kantiana: a persoa como suxeito autónomo e como un fin en si mesma.

B1.3. Noción aristotélica da virtude: relación cos actos, os hábitos e o carácter. Virtudes éticas.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. Diferenzas entre ética e dereito.

B2.2. Posibles conflitos entre os valores que regulan a vida privada e os que regulan a vida pública.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1. Diferenza entre ética e moral.

B3.2. Reflexión ética como guía racional de conduta.

B3.3. Estrutura moral da persoa.

B3.4. Etapas do desenvolvemento moral en Piaget e Kohlberg. Paso da heteronomía á autonomía moral.

B3.5. A liberdade como raíz da estrutura moral da persoa.

B3.6. Características distintivas dos valores éticos.

B3.7. Valores éticos e dignidade humana.

B3.8. Normas. Especificidade das normas éticas.

B3.9. Relativismo moral dos sofistas.

B3.10. Intelectualismo moral en Sócrates e Platón.

B3.11. Relativismo moral fronte a obxectivismo moral.

B3.12. Clasificación das teorías éticas: éticas de fins e éticas procedementais.

B3.13. A ética de Epicuro como ética de fins.

B3.14. O eudemonismo aristotélico como ética de fins.

B3.15. O ben supremo da persoa en Aristóteles e as tres tendencias da alma.

B3.16. O utilitarismo como ética de fins: principio de utilidade; concepto de pracer; compatibilidade do egoísmo individual co altruísmo universal; localización do valor moral nas consecuencias da acción.

Bloque 4. A xustiza e a política

- B4.1. Relación entre ética, política e xustiza no pensamento aristotélico.
- B4.2. Semellanzas, diferenzas e relacións entre valores éticos e valores cívicos.
- B4.3. A política de Aristóteles.
- B4.4. Concepto aristotélico de xustiza e a súa relación co ben común e a felicidade.
- Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos
- B5.1. Relacións entre ética e dereito.
- Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía
- B6.1. Dimensión moral da ciencia e da tecnoloxía polo seu impacto en todos os ámbitos da vida humana.
- B6.2. Valores recollidos na DUDH como criterio para fixar límites á investigación científico-tecnolóxica.
- B6.3. Problemas da tecnodependencia.
- B6.4. Dilemas morais que presentan os avances en medicina e biotecnoloxía.

Os tempos serán flexibles con obxecto de acomodarse ao ritmo de adquisición das aprendizaxes. Aínda e todo, tratarase de manter a seguinte sucesión temporal para os contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe, segundo a organización mediante Bloques que se detalla no apartado 4. Perfil Competencial desta programación:

1ª Avaliación

Bloque 1. A dignidade da persoa

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

2ª Avaliación

Bloque 3. A reflexión ética

Bloque 4. A xustiza e a política.

3ª Avaliación

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

5.1 Criterios de cualificación: procedementos e instrumentos

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.
3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A

presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.

4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresáinte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Proba global ou exame de avaliación (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación aprobase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3)

se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos tres días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada “proba conxunta de recuperación”, pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

5.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015).

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4 desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. Construír un concepto de persoa, consciente de que esta é indefinible, valorando a dignidade que posúe polo feito de ser libre.

B1.2. Identificar os conceptos de heteronomía e autonomía, mediante a concepción kantiana da persoa, coa finalidade de valorar a súa importancia e aplicala na realización da vida moral.

B1.3. Entender a relación entre os actos, os hábitos e o desenvolvemento do carácter, mediante a comprensión do concepto de virtude en Aristóteles e, en especial, o relativo ás virtudes éticas, pola importancia que teñen no desenvolvemento da personalidade.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. Distinguir, na persoa, os ámbitos da vida privada e da vida pública, a primeira regulada pola ética e a segunda polo dereito, coa finalidade de identificar os límites da liberdade persoal e social.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1. Distinguir entre ética e moral, sinalando as semellanzas e as diferenzas entre elas, e estimando a importancia da reflexión ética como un saber práctico necesario para guiar de xeito racional a conduta do ser humano á súa plena realización.

B3.2. Destacar o significado e a importancia da natureza moral do ser humano, analizando as súas etapas de desenvolvemento e tomando conciencia da necesidade que ten de normas éticas, libre e racionalmente asumidas, como guía do seu comportamento.

B3.3. Recoñecer que a liberdade constitúe a raíz da estrutura moral na persoa, e apreciar o papel da intelixencia e da vontade como factores que incrementan a capacidade de autodeterminación.

B3.4. Resaltar a importancia dos valores éticos, as súas especificacións e a súa influencia na vida persoal e social do ser humano, destacando a necesidade de ser recoñecidos e respectados por todos.

B3.5. Establecer o concepto de normas éticas e apreciar a súa importancia, identificando as súas características e a natureza da súa orixe e validez, mediante o coñecemento do debate ético que existiu entre Sócrates e os sofistas.

B3.6. Explicar as características e os obxectivos das teorías éticas, así como a súa clasificación en éticas de fins e procedementais, sinalando os principios máis destacados do hedonismo de Epicuro.

B3.7. Entender os principais aspectos do eudemonismo aristotélico, identificándoo como unha ética de fins e valorando a súa importancia e a vixencia actuais.

B3.8. Comprender os elementos máis significativos da ética utilitarista e a súa relación co hedonismo de Epicuro, clasificándoa como unha ética de fins e elaborando argumentos que apoiem a súa valoración persoal arredor desta formulación ética.

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1. Comprender e valorar a importancia da relación entre os conceptos de ética, política e xustiza, mediante a análise e a definición destes termos, destacando o vínculo entre eles no pensamento de Aristóteles.

B4.2. Coñecer e apreciar a política de Aristóteles e as súas características esenciais, e entender o seu concepto de xustiza e a súa relación co ben común e a felicidade, elaborando un xuízo crítico sobre a perspectiva deste filósofo.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1. Sinalar a vinculación entre a ética, o dereito e a xustiza, a través do coñecemento das súas semellanzas, diferenzas e relacións.

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

B6.1. Recoñecer a importancia da dimensión moral da ciencia e a tecnoloxía, así como a necesidade de establecer límites éticos e xurídicos, coa finalidade de orientar a súa actividade consonte os valores defendidos pola DUDH.

B6.2. Entender e valorar o problema da tecnodependencia e a alienación humana á que conduce.

B6.3. Utilizar os valores éticos contidos na DUDH no campo científico e tecnolóxico, coa finalidade de evitar a súa aplicación inadecuada e solucionar os dilemas morais que ás veces se presentan, nomeadamente no terreo da medicina e a biotecnoloxía.

5.3 Estándares de aprendizaxe

Os estándares de aprendizaxe son especificacións dos criterios de avaliación que permiten definir os resultados de aprendizaxe e que concretan o que o alumnado debe saber, comprender e saber facer en cada disciplina. Deben ser observables, medibles e avaliábeis, e permitir graduar o rendemento ou o logro alcanzado.

Os estándares de aprendizaxe secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4. desta programación, ao que remitimos dende aquí.

O grao mínimo de consecución de todos e cada un dos estándares de aprendizaxe para superar as probas, nas que se apliquen, e aprobar esta materia é do 50%.

O grao de consecución de cada estándar de aprendizaxe pode ser apreciado indistintamente por calquera dos catro instrumentos de avaliación sinalados con anterioridade.

E a súa relación detallada e sucesión é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1.1. Sinala as dificultades para definir o concepto de persoa, analizando algunhas definicións achegadas por filósofos/as.

B1.2.1. Explica a concepción kantiana do concepto de persoa, como suxeito autónomo capaz de ditar as súas propias normas morais.

B1.2.2. Comenta e valora a idea de Kant ao concibir a persoa como un fin en si mesma, rexeitando a posibilidade de ser tratada por outros como instrumento para alcanzar fins alleos a ela.

B1.3.1. Sinala en que consiste a virtude e as súas características en Aristóteles, indicando a súa relación cos actos, os hábitos e o carácter.

B1.3.2. Enumera algúns dos beneficios que, segundo Aristóteles, achegan as virtudes éticas ao ser humano, identifica algunhas destas e ordénaas segundo un criterio racional.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1.1. Distingue entre os ámbitos de acción que corresponden á ética e ao dereito, e expón as súas conclusións mediante unha presentación elaborada con medios informática.

B2.1.2. Reflexiona arredor do problema da relación entre estes dous campos, o privado e o público, e a posibilidade de que exista un conflito de valores éticos entre ambos, así como a forma de atopar unha solución baseada nos valores éticos, exemplificando de maneira concreta tales casos, e expón as súas posibles solucións fundamentadas eticamente.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1.1. Recoñece as diferenzas entre a ética e a moral, no que se refire á súa orixe e á súa finalidade.

B3.1.2. Achega razóns que xustifiquen a importancia da reflexión ética, como unha guía racional de conduta necesaria na vida do ser humano, expresando de forma apropiada os argumentos en que se fundamenta.

B3.2.1. Sinala en que consiste a estrutura moral da persoa como ser racional e libre, razón pola que esta é responsable da súa conduta e das consecuencias desta.

B3.2.2. Explica as tres etapas do desenvolvemento moral na persoa, segundo a teoría de Piaget ou a de Köhlerberg, e as características propias de cada unha, destacando como se pasa da heteronomía á autonomía moral.

B3.3.1. Describe a relación entre a liberdade e os conceptos de persoa e estrutura moral.

B3.4.1. Describe as características distintivas dos valores éticos, utilizando exemplos concretos deles e apreciando a súa relación esencial coa dignidade humana e a conformación dunha personalidade xusta e satisfactoria.

B3.4.2. Emprega o espírito emprendedor para realizar, en grupo, unha campaña destinada a difundir a importancia de respectar os valores éticos, tanto na vida persoal como na social.

B3.5.1. Define o concepto de norma e de norma ética, distinguíndoa das normas xurídicas, relixiosas, etc.

B3.5.2. Sinala quen foron os sofistas e algúns dos feitos e das razóns en que se fundamentaba a súa teoría relativista da moral, destacando as consecuencias que esta ten na vida das persoas.

B3.5.3. Coñece os motivos que levaron a Sócrates a afirmar o "intelectualismo moral", e explica en que consiste e a postura de Platón ao respecto.

B3.5.4. Compara o relativismo e o obxectivismo moral apreciando a vixencia destas teorías éticas na actualidade, e expresa opinións de forma argumentada.

B3.6.1. Enuncia os elementos distintivos das "teorías éticas" e argumenta a súa clasificación en éticas de fins e éticas procedementais, e elabora un esquema coas súas características máis destacadas.

B3.6.2. Enuncia os aspectos fundamentais da teoría hedonista de Epicuro e os valores éticos que defende, destacando as características que a identifican como unha ética de fins.

B3.6.3. Elabora, en colaboración co grupo, argumentos a favor e/ou en contra do epicureísmo, e expón as súas conclusións cos argumentos racionais correspondentes.

B3.7.1. Explica o significado do termo "eudemonismo" e o que para Aristóteles significa a felicidade como ben supremo, e elabora e expresa conclusións.

B3.7.2. Distingue os tres tipos de tendencias que hai no ser humano, segundo Aristóteles, e a súa relación co que el considera como ben supremo da persoa.

B3.7.3. Achega razóns para clasificar o eudemonismo de Aristóteles dentro da categoría da ética de fins.

B3.8.1. Fai unha recensión das ideas fundamentais da ética utilitarista: o principio de utilidade, o concepto de pracer, a compatibilidade do egoísmo individual co altruísmo universal e a localización do valor moral nas consecuencias da acción, entre outras.

B3.8.2. Enumera as características que fan do utilitarismo e do epicureísmo unhas éticas de fins.

B3.8.3. Argumenta racionalmente as súas opinións sobre a ética utilitarista.

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1.1. Explica e aprecia as razóns que dá Aristóteles para establecer un vínculo necesario entre ética, política e xustiza.

B4.1.2. Utiliza e selecciona información sobre os valores éticos e cívicos, identificando e apreciando as semellanzas, as diferenzas e as relacións entre eles.

B4.2.1. Elabora, recorrendo á súa iniciativa persoal, unha presentación con soporte informático, sobre a política aristotélica como unha teoría organicista, cunha finalidade ética e que atribúe a función educativa ao Estado.

B4.2.2. Selecciona e usa información, en colaboración co grupo, para entender e apreciar a importancia que Aristóteles lle dá á xustiza como valor ético no que se fundamenta a lexitimidade do Estado e a súa relación coa felicidade e o ben común, e expón as súas conclusións persoais debidamente fundamentadas.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1.1. Procura e selecciona información en páxinas web, para identificar as diferenzas, as semellanzas e os vínculos entre a ética e o dereito.

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

B6.1.1. Utiliza información de distintas fontes para analizar a dimensión moral da ciencia e a tecnoloxía, avaliando o impacto positivo e negativo que estas poden ter en todos os ámbitos da vida humana (social, económico, político, ético e ecolóxico, etc.).

B6.1.2. Achega argumentos que fundamenten a necesidade de pór límites éticos e xurídicos á investigación práctica, tanto científica como tecnolóxica, tomando a dignidade humana e os valores éticos recoñecidos na DUDH como criterio normativo.

B6.1.3. Recorre á súa iniciativa persoal para expor as súas conclusións sobre o tema tratado, utilizando medios informáticos e audiovisuais, de xeito argumentado e ordenado racionalmente.

B6.2.1. Destaca o problema e o perigo que representa para o ser humano a tecnoddependencia, sinalando os seus síntomas e as súas causas, e estimando as súas consecuencias negativas, como unha adición incontrolada aos dispositivos electrónicos, aos videoxogos e ás redes sociais, que conduce as persoas cara a unha progresiva deshumanización.

B6.3.1. Analiza información seleccionada de diversas fontes, coa finalidade de coñecer en que consisten algúns dos avances en medicina e biotecnoloxía, que formulan dilemas morais (utilización de células nai, clonación, euxeñese, etc.), sinalando algúns perigos que estes encerran de prescindir do respecto á dignidade humana e os seus valores fundamentais.

B6.3.2. Presenta unha actitude de tolerancia e respecto ante as opinións que se expresan na confrontación de ideas, coa finalidade de solucionar os dilemas éticos, sen esquecer a necesidade de empregar o rigor na fundamentación racional e ética de todas as alternativas de solución formuladas.

VALORES ÉTICOS 3

3º ESO

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal. A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade. Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións dá cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ESO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como adolescencia, é unha etapa de cambios. Teñen a posibilidade de asumir novas habilidades e roles sociais que lles permitan a adquisición da empatía e de valores morais superiores. Adoitan estar interesados polo seu aspecto físico e por agradar, especialmente ás persoas do grupo de iguais. Isto pode conducir ao desenvolvemento de valores como a tolerancia, o respecto polo outro e polas normas de institucións e de grupos cada vez máis amplos. Complementábase cun marcado interese por diferenciarse e definirse, o que leva consigo a posibilidade de desenvolver valores tan importantes como a liberdade, a autoestima e a construción da autonomía moral. Paralelamente desenvólvense as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo.

2. OBXECTIVOS

A materia Valores Éticos suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para a educación secundaria obrigatoria, e así contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos,

exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- m) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- n) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

Tendo en conta os anteriores, destacamos os obxectivos seguintes comúns a toda a área de Valores Éticos que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Valorar a dignidade humana para entender o que significa ser persoa e poder valorarse a si mesmo e aos que o rodean.
2. Comprender o concepto de virtude en Aristóteles para establecer relacións entre os actos, os hábitos e o carácter no desenvolvemento da personalidade.

3. Tomar conciencia da importancia que ten o desenvolvemento da autonomía e o control persoais no crecemento persoal e nas crises de identidade adolescentes, para poder identificar as súas causas e detectar as influencias que exercen os grupos sociais na personalidade.
4. Recoñecer a diferenza entre autonomía e heteronomía desde a concepción kantiana.
5. Tomar conciencia da importancia que teñen o desenvolvemento da autonomía e o control da conduta no crecemento moral da persoa cara á vida adulta.
6. Comprender o concepto de intelixencia emocional e valorar a súa importancia na personalidade e no carácter moral do ser humano para mellorar as súas habilidades emocionais.
7. Recoñecer a relación do ser humano co contorno e os axentes sociais que o conforman, entendendo a súa influencia no desenvolvemento moral da persoa e valorando a vida en sociedade desde valores éticos recoñecidos.
8. Desenvolver certas habilidades sociais e técnicas de comunicación para dominar formas e xestos habituais que favorezan tanto as relacións interpersoais como o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas.
9. Sinalar os límites entre a liberdade persoal e a social, marcados pola ética e os dereitos humanos.
10. Recoñecer a vida privada e pública das persoas para trazar os límites da liberdade individual e social.
11. Apreciar o efecto que producen os valores na conduta individual e social, identificar os problemas derivados da súa ausencia e promovelos en beneficio das persoas e da sociedade.
12. Describir as semellanzas e as diferenzas que existen entre a moral e a ética, valorando a importancia desta última para actuar de forma racional.
13. Identificar a liberdade como base que sostén a moral da persoa e a intelixencia, a vontade e as normas éticas como medios que rexen a súa conduta.
14. Sinalar a importancia da participación cidadá nos aspectos políticos do Estado para asegurar unha democracia que defenda os dereitos humanos.
15. Resaltar o deber ético e cívico dos cidadáns para asumir a democracia como unha forma de vida, sendo conscientes dos riscos aos que está sometida para poder tomar as medidas oportunas.
16. Apreciar o valor do «Estado de dereito» e da «división de poderes» como eixes vertebradores do Estado democrático.
17. Recoñecer e respectar os fundamentos da Constitución española de 1978, resaltando os valores nos que se asenta e os deberes e os dereitos que ten o individuo para asumir os principios de convivencia recoñecidos polo Estado español.
18. Identificar os principios fundamentais da política social e económica do Estado español, e a súa fundamentación ética.
19. Describir as consecuencias derivadas da xustificación das normas xurídicas, a través da reflexión sobre diversas teorías, para poder opinar de forma razoada sobre a base ética das leis.
20. Estudar as teorías do dereito natural ou iusnaturalismo e o convencionalismo, sinalando a súa interpretación no pensamento xurídico dalgúns filósofos.
21. Adquirir unha opinión coherente sobre a fundamentación ética das leis a través da comprensión da teoría positivista do dereito de Kelsen, así como da súa comparación co convencionalismo e o iusnaturalismo.
22. Coñecer como se creou a ONU e o momento histórico que impulsou a elaboración da DUDH, destacando o seu valor como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.
23. Entender e valorar o contido da DUDH, facendo especial fincapé no respecto á dignidade humana como base de todos os dereitos humanos.
24. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.

25. Valorar as características dos «dereitos humanos», considerando o seu desenvolvemento histórico como unha conquista da humanidade.
26. Analizar os problemas aos que se enfronta a aplicación da DUDH na actualidade, resaltando as iniciativas que realizan institucións e ONG para defender os dereitos humanos dos que non teñen a oportunidade de exercelos.
27. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.
28. Tomar conciencia da falta de neutralidade de certas investigacións científicas actuais, cuxos obxectivos non respectan un código ético fundamentado na DUDH, en prol dun falso progreso e prexudicando as persoas ou o ambiente.
29. Identificar pautas e investigacións científicas que non respectan o código ético fundamentado na DUDH.
30. Coñecer que é a tecnociencia e avaliar o seu impacto negativo no ambiente.
31. Entender os problemas que a dependencia da tecnoloxía lle provoca ao ser humano.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Valores Éticos ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un **saber** (un contido), un **saber facer** (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un **saber ser** ou **saber estar** (unha actitude determinada).

A materia Valores Éticos xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito nela: propicia a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Tamén contribúe a mellorar as relacións interpersoais ao formar o alumno para que tome conciencia dos propios pensamentos, valores, sentimentos e accións. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición do coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos e doutros contidos específicos, como a evolución histórica dos dereitos humanos e a forma en que se concretan e se respectan ou vulnéranse no mundo actual, particularmente, en casos de conflito.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores.
- Dende os procedementos da materia favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións.
- O uso sistemático do debate contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque esixe exercitarse na escoita, a exposición e a argumentación. Por outra parte, a comunicación de sentimentos, ideas e opinións, imprescindibles para lograr os obxectivos destas materias, ao utilizar tanto a linguaxe verbal como o escrito, a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas

tamén axudan á adquisición da competencia. Finalmente, o coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario.

- Os estudos e traballos desenvolvidos pola nosa materia inclúen, entre outros aspectos, a percepción e coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato, así como a interacción que se produce entre ambos os dous. Os problemas ambientais, o aprecio e coidado do medio como un ben común, o consumo racional e responsable; en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza, a conciencia da obriga de coidar, respectar e mellorar o que nos rodea. Todo iso contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden. Os traballos que se elaboren facilitarán o emprego significativo de nocións de estatística básica, o uso de escalas numéricas e gráficas, etc.

- A **competencia conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos e sociedades. A análise, estudo e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais.

- O coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario. Intimamente asociada á *competencia en comunicación lingüística* atópase a **competencia dixital**, en particular no que se refire á busca, selección e valoración de información significativa sobre feitos, conceptos e principios en diferentes medios (impresos, audiovisuais e informáticos), que suporá o seu exercicio e estímulo. O seu valor radica na importancia que ten na comprensión dos fenómenos sociais poder contar con destrezas relativas á obtención e comprensión de información.

4. CONTIDOS E DISTRIBUCIÓN TEMPORAL

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1. A democracia como forma de goberno na que se plasman os principios éticos da DUDH.

B4.2. O Estado de dereito.

B4.3. Léxico da unidade: democracia, cidadán/cidadá, soberanía, autonomía persoal, igualdade, xustiza, representatividade, etc.

B4.4. División de poderes. A proposta de Montesquieu e a súa función de control do Estado por parte da cidadanía.

B4.5. Deber moral da participación cidadá no exercicio da democracia.

B4.6. Riscos de democracias que violen os dereitos humanos.

B4.7. A Constitución española: valores éticos nos que se fundamenta e conceptos preliminares que establece.

B4.8. Dereitos e liberdades públicas fundamentais na Constitución española.

B4.9. Adecuación da Constitución española aos principios éticos da DUDH.

B4.10. Deberes cidadáns na Constitución española.

B4.11. Responsabilidade fiscal e principios reitores da política social e económica na Constitución española.

B4.12. Estatuto de Autonomía de Galicia: título preliminar; título primeiro, capítulos I e II.

B4.13. Desenvolvemento histórico da Unión Europea (UE): obxectivos e valores éticos en que se fundamenta, de acordo coa DUDH.

B4.14. Logros alcanzados pola UE en beneficio dos seus cidadáns e das súas cidadás.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1. Relación entre ética e dereito.

B5.2. Relación entre legalidade e lexitimidade.

B5.3. Xustificación das normas xurídicas.

B5.4. Convencionalismo dos sofistas

B5.5. Iusnaturalismo. Iusnaturalismo de Locke.

B5.6. Iuspositivismo de Kelsen.

B5.7. Elaboración da DUDH e creación da ONU. Circunstancias históricas, obxectivos de ambos os acontecementos e papel da DUDH como código ético de conduta dos estados.

B5.8. Estrutura da DUDH: os seus artigos e os tipos de dereito.

B5.9. Xeracións de dereitos e feitos históricos que influíron no seu desenvolvemento.

B5.10. Problemas aos que se enfronta o exercicio dos dereitos civís e políticos da DUDH.

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

B6.1. Necesidade de criterios éticos na investigación científica.

B6.2. Progreso científico-técnico e valores éticos.

Os tempos serán flexibles con obxecto de acomodarse ao ritmo de adquisición das aprendizaxes. Aínda e todo, tratarase de manter a seguinte sucesión temporal para os contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe, segundo a organización mediante Bloques que se detalla no apartado 4. Perfil Competencial desta programación:

1ª Avaliación

Bloque 4. A xustiza e a política.

2ª Avaliación

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

3ª Avaliación

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

5.1 Criterios de cualificación: procedementos e instrumentos

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.

2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.

3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.

4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresáinte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Proba global ou exame de avaliación (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación apróbase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e

debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos tres días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.

- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarase ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada "proba conxunta de recuperación", pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

5.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015).

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4 desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1. Xustificar racionalmente a necesidade dos valores e principios éticos contidos na DUDH, como fundamento universal das democracias durante os séculos XX e XXI, destacando as súas características e a súa relación cos conceptos de "Estado de dereito" e "división de poderes".

B4.2. Recoñecer a necesidade da participación activa dos cidadáns e das cidadás na vida política do Estado coa finalidade de evitar os riscos dunha democracia que viole os dereitos humanos.

B4.3. Coñecer e valorar os fundamentos da Constitución española de 1978, identificando os valores éticos dos que parte e os conceptos preliminares que establece.

B4.4. Amosar respecto pola Constitución española e identificar nela, mediante unha lectura explicativa e comentada, os dereitos e os deberes do individuo como persoa e cidadán ou cidadá, apreciando a súa adecuación á DUDH, coa finalidade de asumir de xeito consciente e responsable os principios de convivencia que ben rexer no Estado español.

B4.5. Sinalar e apreciar a adecuación da Constitución española aos principios éticos definidos pola DUDH, mediante a lectura comentada e reflexiva dos "dereitos e deberes dos cidadáns" (artigos do 30 ao 38) e dos "principios reitores da política social e económica" (artigos do 39 ao 52).

B4.6. Coñecer e valorar os elementos esenciais do Estatuto de autonomía de Galicia segundo aparece no seu título preliminar e no título primeiro, capítulos I e II.

B4.7. Coñecer os elementos esenciais da UE, analizando os beneficios recibidos e as responsabilidades adquiridas polos estados membros e a súa cidadanía, coa finalidade de recoñecer a súa utilidade e os logros alcanzados por esta.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1. Sinalar a vinculación entre a ética, o dereito e a xustiza, a través do coñecemento das súas semellanzas, diferenzas e relacións, e analizar o significado dos termos de legalidade e lexitimidade.

B5.2. Explicar o problema da xustificación das normas xurídicas, a través da análise das teorías do dereito natural ou iusnaturalismo, o convencionalismo e o positivismo xurídico, identificando a súa aplicación no pensamento xurídico de determinados/as filósofos/as, coa finalidade de ir conformando unha opinión argumentada sobre a fundamentación ética das leis.

B5.3. Analizar o momento histórico e político que impulsou a elaboración da DUDH e a creación da ONU, coa finalidade de entendela como unha necesidade do seu tempo, cuxo valor continúa vixente como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos estados.

B5.4. Interpretar e apreciar o contido e a estrutura interna da DUDH, coa finalidade de coñecela e propiciar o seu aprecio e respecto.

B5.5. Comprender o desenvolvemento histórico dos dereitos humanos como unha conquista da humanidade
B5.6. Avaliar, utilizando o xuízo crítico, a magnitude dos problemas aos que se enfrenta a aplicación da DUDH.

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

B6.1. Recoñecer que existen casos en que a investigación científica non é neutral, senón que está determinada por intereses políticos, económicos, etc., mediante a análise da idea de progreso e a súa interpretación equivocada, cando os obxectivos non respectan un código ético fundamentado na DUDH.

5.3 Estándares de aprendizaxe

Os estándares de aprendizaxe son especificacións dos criterios de avaliación que permiten definir os resultados de aprendizaxe e que concretan o que o alumnado debe saber, comprender e saber facer en cada disciplina. Deben ser observables, medibles e avaliábeis, e permitir graduar o rendemento ou o logro alcanzado.

Os estándares de aprendizaxe secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4. desta programación, ao que remitimos dende aquí.

O grao mínimo de consecución de todos e cada un dos estándares de aprendizaxe para superar as probas, nas que se apliquen, e aprobar esta materia é do 50%.

O grao de consecución de cada estándar de aprendizaxe pode ser apreciado indistintamente por calquera dos catro instrumentos de avaliación sinalados con anterioridade.

E a súa relación detallada e sucesión é a que aparece de seguido.

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1.1. Fundamenta racionalmente e eticamente a elección da democracia como un sistema que está por riba doutras formas de goberno, polo feito de incorporar nos seus principios os valores éticos sinalados na DUDH.

B4.1.2. Define o concepto de "Estado de dereito" e establece a súa relación coa defensa dos valores éticos e cívicos na sociedade democrática.

B4.1.3. Describe o significado dos seguintes conceptos e establece a relación entre eles: democracia, cidadán/cidadá, soberanía, autonomía persoal, igualdade, xustiza, representatividade, etc.

B4.1.4. Explica a división de poderes proposta por Montesquieu e a función que desempeñan o poder lexislativo, o executivo e o xudicial no Estado democrático, como instrumento para evitar o monopolio do poder político e como medio que permite aos cidadáns e ás cidadás o control do Estado.

B4.2.1. Asume e explica o deber moral e civil que teñen os cidadáns e as cidadás de participar activamente no exercicio da democracia, coa finalidade de que se respecten os valores éticos e cívicos no seo do Estado.

B4.2.2. Define a magnitude dalgúns dos riscos que existen nos gobernos democráticos cando non se respectan os valores éticos da DUDH (dexeneración en demagogia, ditadura das maiorías, escasa participación cidadá, etc.) e formula posibles medidas para evitalos.

B4.3.1. Identifica e aprecia os valores éticos máis salientables nos que se fundamenta a Constitución española, e sinala a orixe da súa lexitimidade e a súa finalidade, mediante a lectura comprensiva e comentada do seu preámbulo.

B4.3.2. Describe os conceptos preliminares delimitados na Constitución española e a súa dimensión ética (nación española, pluralidade ideolóxica ou papel e funcións atribuídas ás Forzas Armadas), a través da lectura comprensiva e comentada dos artigos 1 ao 9.

B4.4.1. Sinala e comenta a importancia dos "dereitos e as liberdades públicas fundamentais da persoa" establecidos na Constitución: liberdade ideolóxica, relixiosa e de culto; carácter aconfesional do Estado; dereito á libre expresión de ideas e pensamentos; e dereito á reunión política e á libre asociación, e os seus límites.

B4.5.1. Coñece e aprecia na Constitución española a súa adecuación á DUDH, e sinala os valores éticos en que se fundamentan os dereitos e os deberes dos cidadáns e das cidadás, así como os principios reitores da política social e económica.

B4.5.2. Explica e asume os deberes cidadáns que establece a Constitución, e ordénaos segundo a súa importancia, xustificando a orde elixida.

B4.5.3. Achega razóns para xustificar a importancia que ten, para o bo funcionamento da democracia, o feito de que os cidadáns e cidadás sexan conscientes non só dos seus dereitos, senón tamén das súas obrigas como un deber cívico, xurídico e ético.

B4.5.4. Recoñece a responsabilidade fiscal dos cidadáns e da cidadás, e a súa relación cos orzamentos xerais do Estado como un deber ético que contribúe ao desenvolvemento do ben común.

B4.6.1. Sinala e comenta, a través do traballo colaborativo, os elementos esenciais do Estatuto de autonomía de Galicia recollidos no seu título preliminar.

B4.6.2. Identifica e valora as características sinaladas no título I sobre o "poder galego".

B4.6.3. Identifica e valora as funcións e as características do Parlamento sinaladas no capítulo I, e da Xunta e a súa Presidencia, segundo o capítulo II.

B4.7.1. Describe a integración económica e política da UE, o seu desenvolvemento histórico desde 1951, os seus obxectivos e os valores éticos nos que se fundamenta, de acordo coa DUDH.

B4.7.2. Identifica e aprecia a importancia dos logros alcanzados pola UE e o beneficio que estes supuxeron para a vida dos cidadáns e das cidadás (anulación de fronteiras e restricións alfandegueiras, libre circulación de persoas e capitais, etc.), así como as obrigas adquiridas en diferentes ámbitos (económico, político, da seguridade e a paz, etc.).

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1.1. Busca e selecciona información en páxinas web, para identificar as diferenzas, semellanzas e vínculos existentes entre a Ética e o Dereito, e entre a legalidade e a lexitimidade, elaborando e presentando conclusións fundamentadas.

B5.2.1. Elabora en grupo unha presentación con soporte dixital sobre a teoría iusnaturalista do dereito, o seu obxectivo e as súas características, identificando na teoría de Locke un exemplo desta no que se refire á orixe das leis xurídicas, a súa validez e as funcións que lle atribúe ao Estado.

B5.2.2. Destaca e valora, no pensamento sofista, a distinción entre "physis" e "nomos", describindo a súa contribución ao convencionalismo xurídico, e elabora conclusións argumentadas arredor deste tema.

B5.2.3. Analiza información sobre o positivismo xurídico de Kelsen, nomeadamente no relativo á validez das normas e dos criterios que utiliza, especialmente o de eficacia, e a relación que establece entre a ética e o dereito.

B5.2.4. Recorre ao espírito emprendedor e á iniciativa persoal para elaborar unha presentación con medios informáticos, en colaboración co grupo, comparando as tres teorías do dereito e explicando as súas conclusións.

B5.3.1. Explica a función da DUDH como un código ético recoñecido polos países integrantes da ONU, coa finalidade de promover a xustiza, a igualdade e a paz en todo o mundo.

B5.3.2. Contrasta información dos acontecementos históricos e políticos que orixinaron a DUDH, entre eles o uso das ideoloxías nacionalistas e racistas que defendían a superioridade duns homes sobre outros, chegando ao extremo do Holocausto xudeu, así como a discriminación e o exterminio de todas as persoas que non pertencesen a unha determinada etnia, a un modelo físico, a unha relixión, a unhas ideas políticas, etc.

B5.3.3. Sinala os obxectivos da creación da ONU e a data en que se asinou a DUDH, e valora a importancia deste feito para a historia da humanidade.

B5.4.1. Constrúe un esquema sobre a estrutura da DUDH, que se compón dun preámbulo e 30 artigos que poden clasificarse da seguinte maneira:

- Os artigos 1 e 2 refírense aos dereitos inherentes a todas as persoas: a liberdade, a igualdade, a fraternidade e a non-discriminación.
- Os artigos do 3 ao 11 refírense aos dereitos individuais.
- Os artigos do 12 ao 17 establecen os dereitos do individuo en relación coa comunidade.
- Os artigos do 18 ao 21 sinalan os dereitos e as liberdades políticas.
- Os artigos do 22 ao 27 céntranse nos dereitos económicos, sociais e culturais.
- Finalmente, os artigos do 28 ao 30 refírense á interpretación de todos eles, ás condicións necesarias para o seu exercicio e aos seus límites.

B5.4.2. Elabora unha campaña, en colaboración co grupo, coa finalidade de difundir a DUDH como fundamento do dereito e a democracia, no seu medio escolar, familiar e social.

B5.5.1. Describe os feitos máis influentes no desenvolvemento histórico dos dereitos humanos da primeira xeración (dereitos civís e políticos), da segunda xeración (económicos, sociais e culturais) e da terceira (dereitos dos pobos á solidariedade, ao desenvolvemento e á paz).

B5.6.1. Investiga mediante información obtida en distintas fontes, sobre os problemas e os retos da aplicación da DUDH, no que se refire ao exercicio de dereitos civís (destacando os problemas relativos á intolerancia, a exclusión social, a discriminación da muller, a violencia de xénero e a existencia de actitudes como a homofobia, o racismo, a xenofobia, o acoso laboral e escolar, etc.) e dos dereitos políticos (guerras, terrorismo, ditaduras, xenocidio, refuxiados/as políticos/as, etc.).

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

B6.1.1. Obtén e selecciona información, traballando en colaboración, dalgúns casos nos que a investigación científica e tecnolóxica non foi guiada nin é compatible cos valores éticos da DUDH, xerando impactos negativos nos ámbitos humano e ambiental, sinalando as causas.

B6.1.2. Diserta, colaborando en grupo, sobre a idea de progreso na ciencia e a súa relación cos valores éticos, o respecto á dignidade humana e o seu medio, e elabora e expón conclusións.

B6.1.3. Selecciona e contrasta información, colaborando en grupo, sobre algunhas das ameazas da aplicación indiscriminada da ciencia e a tecnoloxía para o contorno ambiental e para a vida (explotación descontrolada dos recursos naturais, destrución de hábitats, contaminación química e industrial, choiva ácida, cambio climático, desertificación, etc.).

VALORES ÉTICOS 4

4º ESO

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal. A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade. Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vínchos e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións da cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ESO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como adolescencia, é unha etapa de cambios. Teñen a posibilidade de asumir novas habilidades e roles sociais que lles permitan a adquisición da empatía e de valores morais superiores. Adoitan estar interesados polo seu aspecto físico e por agradar, especialmente ás persoas do grupo de iguais. Isto pode conducir ao desenvolvemento de valores como a tolerancia, o respecto polo outro e polas normas de institucións e de grupos cada vez máis amplos. Complementábase cun marcado interese por diferenciarse e definirse, o que leva consigo a posibilidade de desenvolver valores tan importantes como a liberdade, a autoestima e a construción da autonomía moral. Paralelamente desenvólvense as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo.

2. OBXECTIVOS

A materia Valores Éticos suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para a educación secundaria obrigatoria, e así contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos,

exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- m) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- n) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

Tendo en conta os anteriores, destacamos os obxectivos seguintes comúns a toda a área de Valores Éticos que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Valorar a dignidade humana para entender o que significa ser persoa e poder valorarse a si mesmo e aos que o rodean.
2. Comprender o concepto de virtude en Aristóteles para establecer relacións entre os actos, os hábitos e o carácter no desenvolvemento da personalidade.

3. Tomar conciencia da importancia que ten o desenvolvemento da autonomía e o control persoais no crecemento persoal e nas crises de identidade adolescentes, para poder identificar as súas causas e detectar as influencias que exercen os grupos sociais na personalidade.
4. Recoñecer a diferenza entre autonomía e heteronomía desde a concepción kantiana.
5. Tomar conciencia da importancia que teñen o desenvolvemento da autonomía e o control da conduta no crecemento moral da persoa cara á vida adulta.
6. Comprender o concepto de intelixencia emocional e valorar a súa importancia na personalidade e no carácter moral do ser humano para mellorar as súas habilidades emocionais.
7. Recoñecer a relación do ser humano co contorno e os axentes sociais que o conforman, entendendo a súa influencia no desenvolvemento moral da persoa e valorando a vida en sociedade desde valores éticos recoñecidos.
8. Desenvolver certas habilidades sociais e técnicas de comunicación para dominar formas e xestos habituais que favorezan tanto as relacións interpersoais como o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas.
9. Sinalar os límites entre a liberdade persoal e a social, marcados pola ética e os dereitos humanos.
10. Recoñecer a vida privada e pública das persoas para trazar os límites da liberdade individual e social.
11. Apreciar o efecto que producen os valores na conduta individual e social, identificar os problemas derivados da súa ausencia e promovelos en beneficio das persoas e da sociedade.
12. Describir as semellanzas e as diferenzas que existen entre a moral e a ética, valorando a importancia desta última para actuar de forma racional.
13. Identificar a liberdade como base que sostén a moral da persoa e a intelixencia, a vontade e as normas éticas como medios que rexen a súa conduta.
14. Sinalar a importancia da participación cidadá nos aspectos políticos do Estado para asegurar unha democracia que defenda os dereitos humanos.
15. Resaltar o deber ético e cívico dos cidadáns para asumir a democracia como unha forma de vida, sendo conscientes dos riscos aos que está sometida para poder tomar as medidas oportunas.
16. Apreciar o valor do «Estado de dereito» e da «división de poderes» como eixes vertebradores do Estado democrático.
17. Recoñecer e respectar os fundamentos da Constitución española de 1978, resaltando os valores nos que se asenta e os deberes e os dereitos que ten o individuo para asumir os principios de convivencia recoñecidos polo Estado español.
18. Identificar os principios fundamentais da política social e económica do Estado español, e a súa fundamentación ética.
19. Describir as consecuencias derivadas da xustificación das normas xurídicas, a través da reflexión sobre diversas teorías, para poder opinar de forma razoada sobre a base ética das leis.
20. Estudar as teorías do dereito natural ou iusnaturalismo e o convencionalismo, sinalando a súa interpretación no pensamento xurídico dalgúns filósofos.
21. Adquirir unha opinión coherente sobre a fundamentación ética das leis a través da comprensión da teoría positivista do dereito de Kelsen, así como da súa comparación co convencionalismo e o iusnaturalismo.
22. Coñecer como se creou a ONU e o momento histórico que impulsou a elaboración da DUDH, destacando o seu valor como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.
23. Entender e valorar o contido da DUDH, facendo especial fincapé no respecto á dignidade humana como base de todos os dereitos humanos.
24. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.

25. Valorar as características dos «dereitos humanos», considerando o seu desenvolvemento histórico como unha conquista da humanidade.
26. Analizar os problemas aos que se enfrenta a aplicación da DUDH na actualidade, resaltando as iniciativas que realizan institucións e ONG para defender os dereitos humanos dos que non teñen a oportunidade de exercelos.
27. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.
28. Tomar conciencia da falta de neutralidade de certas investigacións científicas actuais, cuxos obxectivos non respectan un código ético fundamentado na DUDH, en prol dun falso progreso e prexudicando as persoas ou o ambiente.
29. Identificar pautas e investigacións científicas que non respectan o código ético fundamentado na DUDH.
30. Coñecer que é a tecnociencia e avaliar o seu impacto negativo no ambiente.
31. Entender os problemas que a dependencia da tecnoloxía lle provoca ao ser humano.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Valores Éticos ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un **saber** (un contido), un **saber facer** (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un **saber ser** ou **saber estar** (unha actitude determinada).

A materia Valores Éticos xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito nela: propicia a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Tamén contribúe a mellorar as relacións interpersoais ao formar o alumno para que tome conciencia dos propios pensamentos, valores, sentimentos e accións. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición do coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos e doutros contidos específicos, como a evolución histórica dos dereitos humanos e a forma en que se concretan e se respectan ou vulnéranse no mundo actual, particularmente, en casos de conflito.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores.
- Dende os procedementos da materia favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións.
- O uso sistemático do debate contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque esixe exercitarse na escoita, a exposición e a argumentación. Por outra parte, a comunicación de sentimentos, ideas e opinións, imprescindibles para lograr os obxectivos destas materias, ao utilizar tanto a linguaxe verbal como o escrito, a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas

tamén axudan á adquisición da competencia. Finalmente, o coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario.

- Os estudos e traballos desenvolvidos pola nosa materia inclúen, entre outros aspectos, a percepción e coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato, así como a interacción que se produce entre ambos os dous. Os problemas ambientais, o aprecio e coidado do medio como un ben común, o consumo racional e responsable; en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza, a conciencia da obriga de coidar, respectar e mellorar o que nos rodea. Todo iso contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden. Os traballos que se elaboren facilitarán o emprego significativo de nocións de estatística básica, o uso de escalas numéricas e gráficas, etc.

- A **competencia conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos e sociedades. A análise, estudo e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais.

- O coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario. Intimamente asociada á *competencia en comunicación lingüística* atópase a **competencia dixital**, en particular no que se refire á busca, selección e valoración de información significativa sobre feitos, conceptos e principios en diferentes medios (impresos, audiovisuais e informáticos), que suporá o seu exercicio e estímulo. O seu valor radica na importancia que ten na comprensión dos fenómenos sociais poder contar con destrezas relativas á obtención e comprensión de información.

4. CONTIDOS E DISTRIBUCIÓN TEMPORAL

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. A dignidade do ser humano como valor básico no que se asenta a DUDH.

B1.2. Atributos esenciais do ser humano na DUDH: razón, conciencia e liberdade.

B1.3. Léxico do bloque: dignidade da persoa, fraternidade, liberdade humana, trato digno, xuízo xusto, trato inhumano ou degradante, detención arbitraria, presunción de inocencia, discriminación, violación de dereitos, etc.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. Dereitos e liberdades dos individuos establecidos na DUDH que o Estado debe respectar.

B2.2. Fenómeno da socialización global.

B2.3. Perigos da socialización global á marxe dos valores éticos universais.

B2.4. Medios de comunicación de masas e socialización global. Conflito entre liberdade de expresión outros dereitos.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1. Importancia e valor da reflexión ética como defensa dos DDHH.

B3.2. Novos campos da ética aplicada: profesional, bioética, ambiente, economía, empresa, ciencia e tecnoloxía, etc.

B3.3. Proxecto de vida persoal: límites e oportunidades que ofrecen as circunstancias persoais, e valores éticos que serven como guía.

B3.4. Éticas formais e éticas materiais.

B3.5. Ética kantiana: carácter formal. Autonomía da persoa como valor ético fundamental.

B3.6. Ética do discurso, de Apel e Habermas, como ética formal. Relación coa ética de Kant.

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1. Democracia e xustiza.

B4.2. Deberes cívicos como cumprimento de valores éticos e como defensa e difusión dos dereitos humanos.

B4.3. Perigos dunha globalización sen valores éticos.

B4.4. Promoción dos DDHH por parte dos Estados: fomento e ensino dos valores éticos.

- Bloque 5. Os valores éticos, o Dereito e a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH)
- B5.1. Dereito e leis: finalidade, características e xustificación ética.
  - B5.2. Conflitos entre principios éticos individuais e principios normativos sociais.
  - B5.3. Teoría da xustiza de Rawls: posición orixinal e veo de ignorancia; criterio de imparcialidade; función dos dous principios de xustiza.
  - B5.4. Os DDHH como ideais irrenunciábeis.
  - B5.5. Deficiencias na aplicación dos DDHH referidos ao económico e ao social.
  - B5.6. Organizacións que traballan pola defensa dos DDHH.
  - B5.7. Dereito á seguridade e a paz.
  - B5.8. Compromiso coa paz e a solidariedade coas vítimas da violencia.
  - B5.9. Ameazas á paz.
  - B5.10. As Forzas Armadas na Constitución española.
  - B5.11. Misións das Forzas Armadas.
  - B5.12. Conflitos armados: importancia das organizacións internacionais na súa prevención e na súa solución.
- Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía.
- B6.1. Validez ética dos proxectos científicos e tecnolóxicos.
  - B6.2. Códigos deontolóxicos dos axentes sociais.

Os tempos serán flexibles con obxecto de acomodarse ao ritmo de adquisición das aprendizaxes. Aínda e todo, tratarase de manter a seguinte sucesión temporal para os contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe, segundo a organización mediante Bloques que se detalla no apartado 4. Perfil Competencial desta programación:

1ª Avaliación

Bloque 1. A dignidade da persoa

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

2ª Avaliación

Bloque 3. A reflexión ética

Bloque 4. A xustiza e a política.

3ª Avaliación

Bloque 5. Os valores éticos, o Dereito e a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH)

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

5.1 Criterios de cualificación: procedementos e instrumentos

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.

2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.

3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.

4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresaínte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Proba global ou exame de avaliación (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación apróbase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requírendose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de

recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que:

1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos tres días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada “proba conxunta de recuperación”, pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

5.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015).

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4 desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. Interpretar e valorar a importancia da dignidade da persoa como o valor do que parte e no que se fundamenta a DUDH, subliñando os atributos inherentes á natureza humana e os dereitos inalienables e universais que derivan dela, como o punto de partida sobre o que deben xirar os valores éticos nas relacións humanas a nivel persoal, social, estatal e universal.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. Explicar, baseándose na DUDH, os principios que deben rexer as relacións entre a cidadanía e o Estado, co fin de favorecer o seu cumprimento na sociedade en que viven.

B2.2. Explicar en que consiste a socialización global e a súa relación cos medios de comunicación masiva, valorando os seus efectos na vida e no desenvolvemento moral das persoas e da sociedade, e reflexionar acerca do papel que deben ter a ética e o Estado en relación con este tema.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1. Recoñecer que a necesidade dunha regulación ética é fundamental no mundo actual de grandes e rápidos cambios, debido á magnitude dos perigos aos que se enfrenta o ser humano, polo que resulta necesaria a súa actualización e a ampliación aos novos campos de acción da persoa, co fin de garantir o cumprimento dos dereitos humanos.

B3.2. Comprender e apreciar a importancia que teñen para o ser humano do século XXI as circunstancias que o rodean, salientando os límites que lle imponen e as oportunidades que lle ofrecen para a elaboración do seu proxecto de vida, conforme os valores éticos que libremente elixe e que dan sentido á súa existencia.

B3.3. Distinguir os principais valores éticos nos que se fundamentan as éticas formais, establecendo a súa relación coa ética kantiana e sinalando a importancia que este filósofo lle atribúe á autonomía da persoa como valor ético fundamental.

B3.4. Identificar a ética do discurso, de Habermas e de Apel como unha ética formal, que salienta o valor do diálogo e o consenso na comunidade, como procedemento para atopar normas éticas xustas.

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1. Concibir a democracia non só como unha forma de goberno, senón como un estilo de vida cidadá, consciente do seu deber como elemento activo da vida política, colaborando na defensa e na difusión dos dereitos humanos tanto na súa vida persoal como na social.

B4.2. Reflexionar acerca do deber da cidadanía e dos Estados de promover o ensino e a difusión dos valores éticos como instrumentos indispensables para a defensa da dignidade e os dereitos humanos, ante o perigo que o fenómeno da globalización pode representar para a destrución do planeta e a deshumanización da persoa.

Bloque 5. Os valores éticos, o Dereito e a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH)

B5.1. Apreciar a necesidade das leis xurídicas no Estado, para garantir o respecto aos dereitos humanos, e disertar acerca dalgúns dilemas morais nos que existe un conflito entre os deberes éticos, relativos á conciencia da persoa, e os deberes cívicos que lle impoñen as leis xurídicas.

B5.2. Disertar acerca da teoría de Rawls baseada na xustiza como equidade e como fundamento ético do dereito, e emitir un xuízo crítico acerca dela.

B5.3. Valorar a DUDH como conxunto de ideais irrenunciabes, tendo presentes os problemas e as deficiencias na súa aplicación, especialmente no relativo ao ámbito económico e social, indicando a importancia das institucións e os/as voluntarios/as que traballan pola defensa dos dereitos humanos.

B5.4. Entender a seguridade e a paz como un dereito recoñecido na DUDH (no seu artigo 3) e como un compromiso dos españois e das españolas a nivel nacional e internacional (preámbulo da Constitución española), identificando e avaliando o perigo das novas ameazas que xurdiron nos últimos tempos.

B5.5. Coñecer a misión atribuída na Constitución española ás Forzas Armadas e a súa relación cos compromisos que España ten cos organismos internacionais a favor da seguridade e a paz, reflexionando acerca da importancia do dereito internacional para regular e limitar o uso e as aplicación da forza e do poder.

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía.

B6.1. Identificar criterios que permitan avaliar, de xeito crítico e reflexivo, os proxectos científicos e tecnolóxicos, co fin de valorar a súa idoneidade en relación co respecto aos dereitos e valores éticos da humanidade.

B6.2. Estimar a necesidade de facer cumprir unha ética deontolóxica a científicos/as, tecnólogos/as e outros/as profesionais.

5.3 Estándares de aprendizaxe

Os estándares de aprendizaxe son especificacións dos criterios de avaliación que permiten definir os resultados de aprendizaxe e que concretan o que o alumnado debe saber, comprender e saber facer en cada disciplina. Deben ser observables, medibles e avaliabes, e permitir graduar o rendemento ou o logro alcanzado.

Os estándares de aprendizaxe secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4. desta programación, ao que remitimos dende aquí.

O grao mínimo de consecución de todos e cada un dos estándares de aprendizaxe para superar as probas, nas que se apliquen, e aprobar esta materia é do 50%.

O grao de consecución de cada estándar de aprendizaxe pode ser apreciado indistintamente por calquera dos catro instrumentos de avaliación sinalados con anterioridade.

E a súa relación detallada e sucesión é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A dignidade da persoa

- B1.1.1. Identifica a orixe dos dereitos inalienables e universais que establece a DUDH na dignidade do ser humano en tanto que persoa e os atributos inherentes á súa natureza.
- B1.1.2. Identifica na DUDH os atributos esenciais do ser humano: razón, conciencia e liberdade.
- B1.1.3. Relaciona adecuadamente os termos e as expresións seguintes, que se utilizan na DUDH: dignidade da persoa, fraternidade, liberdade humana, trato digno, xuízo xusto, trato inhumano ou degradante, detención arbitraria, presunción de inocencia, discriminación, violación de dereitos, etc.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

- B2.1.1. Comenta, segundo o establecido pola DUDH nos artigos do 12 ao 17, os dereitos do individuo que o Estado debe respectar e fomentar, nas relacións existentes entre ambos.
- B2.1.2. Explica os límites do Estado que establece a DUDH nos artigos do 18 ao 21, ao determinar as liberdades dos cidadáns e das cidadás que este debe protexer e respectar.
- B2.1.3. Elabora unha presentación con soporte informático e audiovisual que ilustre os contidos máis sobresalientes tratados no tema, e expón as súas conclusións de xeito argumentado.
- B2.2.1. Describe e avalía o proceso de socialización global, mediante o que se produce a interiorización de valores, normas, costumes, etc.
- B2.2.2. Sinala os perigos que encerra o fenómeno da socialización global se se desenvolve á marxe dos valores éticos universais, e debate acerca da necesidade de establecer límites éticos e xurídicos neste tema.
- B2.2.3. Diserta acerca do impacto que teñen os medios de comunicación masiva na vida moral das persoas e da sociedade, expresando as súas opinións con rigor intelectual.
- B2.2.4. Valora a necesidade dunha regulación ética e xurídica en relación co uso de medios de comunicación masiva, respectando o dereito á información e á liberdade de expresión que posúen os cidadáns e as cidadás.

Bloque 3. A reflexión ética

- B3.1.1. Xustifica racionalmente e estima a importancia da reflexión ética no século XXI, como instrumento de protección dos dereitos humanos ante o perigo que poden representar entes posuidores de grandes intereses políticos e económicos e grupos violentos, que teñen ao seu alcance armamento de grande alcance científico e tecnolóxico, capaces de pór en grande risco os dereitos fundamentais da persoa.
- B3.1.2. Sinala algúns dos novos campos aos que se aplica a ética (profesional, bioética, ambiente, economía, empresa, ciencia e tecnoloxía, etc.).
- B3.2.1. Describe e avalía as circunstancias que no momento actual o/a rodean, identificando as limitacións e as oportunidades que se lle formulan desde as perspectivas social, laboral, educativa, económica, familiar, afectiva, etc., co obxecto de deseñar, a partir delas, o seu proxecto de vida persoal, determinando libremente os valores éticos que deben guialo/a.
- B3.3.1. Define os elementos distintivos das éticas formais e compáraos cos relativos ás éticas materiais.
- B3.3.2. Explica as características da ética kantiana (formal, universal e racional), así como a importancia da súa achega á ética universal.
- B3.3.3. Aprecia, na ética kantiana, o seu fundamento na autonomía da persoa como valor ético esencial e a súa manifestación no imperativo categórico e as súas formulacións.
- B3.4.1. Identifica a ética do discurso como unha ética formal e describe en que consiste o imperativo categórico que formula, sinalando as similitudes e as diferenzas que posúe co imperativo da ética de Kant.
- B3.4.2. Utiliza a súa iniciativa persoal e emprendedora para elaborar unha presentación con soporte informático acerca das éticas formais, expresando e elaborando conclusións fundamentadas.

Bloque 4. A xustiza e a política

- B4.1.1. Comprende a importancia que ten para a democracia e a xustiza, que os cidadáns e as cidadás coñezan e cumpran os seus deberes (defensa dos valores éticos e cívicos, coidado e conservación de todos os bens e servizos públicos, participación na elección de representantes políticos/as, respecto e tolerancia á pluralidade de ideas e de crenzas, acatamento das leis e das sentenzas dos tribunais de xustiza, pagamento dos impostos establecidos, etc.).
- B4.2.1. Diserta e elabora conclusións, en grupo, acerca das terribles consecuencias que pode ter para o ser humano o fenómeno da globalización, se non se establece unha regulación ética e política (egoísmo,

desigualdade, interdependencia, internacionalización dos conflitos armados, imposición de modelos culturais determinados por intereses económicos que promoven o consumismo e a perda de liberdade humana, etc.).

B4.2.2. Comenta o deber ético e político que teñen todos os estados, ante os riscos da globalización, de tomar medidas de protección dos dereitos humanos, nomeadamente a obriga de fomentar o ensino dos valores éticos e a súa vixencia, e a necesidade de respectalos en todo o mundo (deber de contribuír na construción dunha sociedade xusta e solidaria, fomentando a tolerancia, o respecto aos dereitos das demais persoas; honestidade, lealdade, pacifismo, prudencia, e mutua comprensión mediante o diálogo, a defensa e protección da natureza, etc.).

Bloque 5. Os valores éticos, o Dereito e a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH)

B5.1.1. Explica a finalidade e as características das leis xurídicas dentro do Estado e a súa xustificación ética, como fundamento da súa lexitimidade e da súa obediencia.

B5.1.2. Debate acerca da solución de problemas nos que hai un conflito entre os valores e principios éticos do individuo e os da orde civil, formulando solucións razoadas, en casos como os de desobediencia civil e obxección de conciencia.

B5.2.1. Procura información en internet co fin de definir os principais conceptos utilizados na teoría de Rawls e establece unha relación entre eles (posición orixinal e veo de ignorancia, criterio de imparcialidade e función dos dous principios de xustiza que propón).

B5.2.2. Realiza un xuízo crítico acerca da teoría de Rawls e explica a súa conclusión argumentada acerca dela.

B5.3.1. Xustifica racionalmente a importancia dos dereitos humanos como ideais para alcanzar polas sociedades e os Estados, e recoñece os retos que aínda teñen que superar.

B5.3.2. Sinala algunha das deficiencias no exercicio dos dereitos económicos e sociais (pobreza, e falta de acceso á educación, á saúde, ao emprego, á vivenda, etc.).

B5.3.3. Emprende a elaboración dunha presentación, con soporte informático e audiovisual, acerca dalgúns instituídos e voluntarios/as que, en todo o mundo, traballan pola defensa e respecto dos dereitos humanos: Organización das Nacións Unidas (ONU) e os seus organismos, como FAO, Organismo Internacional de Enerxía Atómica (OIEA), Organización Mundial da Saúde (OMS), Organización das Nacións Unidas para a Educación, a Ciencia e a Cultura (UNESCO), etc., organizacións non gobernamentais como Greenpeace, UNICEF, Cruz Vermella, Media Lúa Vermella, etc., así como o Tribunal Internacional de Xustiza, o Tribunal de Xustiza da Unión Europea, etc.

B5.4.1. Diserta, en pequenos grupos, acerca da seguridade e a paz como un dereito fundamental das persoas, e aprecia a súa importancia para o exercicio do dereito á vida e á liberdade, elaborando e expresando as súas conclusións (artigo 3 da DUDH).

B5.4.2. Toma conciencia do compromiso dos españois e das españolas coa paz, como unha aspiración colectiva e internacional recoñecida na Constitución española, e rexeita a violación dos dereitos humanos, amosando solidariedade coas vítimas da violencia.

B5.4.3. Emprende a elaboración dunha presentación, con soporte audiovisual, sobre algunhas das novas ameazas para a paz e a seguridade no mundo actual (terrorismo, desastres ambientais, catástrofes naturais, mafias internacionais, pandemias, ataques cibernéticos, tráfico de armas de destrución masiva, de persoas e de órganos, etc.).

B5.5.1. Coñece, analiza e asume como cidadán ou cidadá os compromisos internacionais realizados por España en defensa da paz e a protección dos dereitos humanos, como membro de organismos internacionais (ONU, OTAN, UE, etc.).

B5.5.2. Explica a importancia da misión das forzas armadas (artigo 15 da lei de defensa nacional) en materia de defensa e seguridade nacional, de dereitos humanos e de promoción da paz, e a súa contribución en situacións de emerxencia e axuda humanitaria, tanto nacionais como internacionais.

B5.5.3. Analiza as consecuencias dos conflitos armados a nivel internacional, apreciando a importancia das organizacións internacionais que promoven e vixían o cumprimento dun dereito internacional fundamentado na DUDH.

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía.

B6.1.1. Utiliza información de forma selectiva para atopar algúns criterios que cumpra ter en conta para estimar a viabilidade de proxectos científicos e tecnolóxicos, considerando a idoneidade ética dos obxectivos que pretenden e a avaliación dos riscos e as consecuencias persoais, sociais e ambientais que a súa aplicación poida ter.

B6.2.1. Comprende e explica a necesidade de apoiar a creación e o uso de métodos de control, e a aplicación dunha ética deontolóxica para científicos/as e tecnólogos/as e, en xeral, para todas as profesións, fomentando a aplicación dos valores éticos no mundo laboral, financeiro e empresarial.

FILOSOFÍA

1º Bacharelato

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A materia de Filosofía capacita o alumnado para o exercicio do pensamento crítico e independente, co que alcanzar unha mellor comprensión do mundo globalizado e de si mesmo/a. Grazas a esta materia, os alumnos e as alumnas adquiren a aptitude de entretecer unha defensa racional e razoable da súa autonomía, da súa dignidade e dos seus dereitos nun contexto en vías de globalización. O pensamento filosófico achega os coñecementos teóricos e as destrezas prácticas para entender, analizar e propor solucións aos desafíos intelectuais e morais do século XXI. Asemade, a materia de Filosofía ofrece os fundamentos conceptuais dos principios e dos valores da paz e da seguridade mundiais: democracia, imperio da lei, dereitos humanos, tolerancia, xustiza, igualdade e liberdade (a UNESCO nomea a Filosofía como "Escola de liberdade" na súa estratexia internacional e no informe de 2007). Os métodos filosóficos achegan enfoques plurais e contrastados que permiten albiscar saídas aos problemas que afectan a convivencia humana. A aprendizaxe do tratamento racional e dialogado destes asuntos disipa o recurso á violencia e á guerra, e fomenta a paz e a seguridade global e local.

En segundo lugar, a materia de Filosofía impulsa no alumnado o valor da indagación e a reflexión argumentada para descubrir prexuízos, xerar claridade respecto aos obxectivos e ao sentido da vida, valorar a calidade dos argumentos, detectar sofismas e falacias, resistir a presión arbitraria dos/das superiores e dos/das pares, atopar puntos de encontro entre posicións diferentes, humanizar as persoas con quen estamos obrigados/as a convivir. É por iso que o tratamento na aula desta materia ten que facer reflexionar ao alumnado sobre as razóns da presenza maioritariamente masculina na produción filosófica desde as súas orixes, ao tempo que debe dar visibilidade ao pensamento filosófico na muller.

A materia de Filosofía axuda a desmontar os argumentos das condutas baseadas nos valores da dominación e a vontade de poder que provocan crises ecolóxicas, económicas e humanas. A meditación filosófica esperta no alumnado o interese polas demais persoas, estimula a empatía para imaxinar os problemas que lles afectan e crea a capacidade para se emocionar moralmente. Mercé ao autocoñecemento que promove a filosofía, o alumnado pode chegar a recoñecer que a fragilidade, a debilidade e a mortalidade non son aspectos negativos e odiosos da existencia humana, senón ocasións para a axuda mutua, a cooperación e a reciprocidade.

En cuarto lugar, grazas aos modelos diversos de pensamento filosófico, a materia de Filosofía estimula a deliberación sosegada sobre as decisións que rexen a vida cotiá individual e colectiva, e impulsa a tomar iniciativas razoables. Nunha sociedade democrática avanzada, o alumnado debe formarse para aplicar o pensamento crítico á análise de principios económicos e políticos, sopesar teorías sobre a liberdade e a xustiza social, recoñecer a interacción dos fenómenos naturais e sociais, avaliar o impacto ético e social da tecnociencia e gozar con autonomía dos produtos artísticos. A materia de Filosofía proporciona a visión e a comprensión holística necesaria para realizar estas tarefas. O alumnado educado filosoficamente é, daquela, activo, curioso, argumentativo, creativo, comprometido e innovador.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán. O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións da cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ISO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como etapa xuvenil, é unha etapa de cambios, inicial e decisiva para a súa conformación adulta. Desenvólvense neles as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo. A filosofía é unha actividade reflexiva e crítica que, tomando como referente os distintos saberes e crenzas, pretende realizar unha síntese global acerca do que é o home, o coñecemento, a conduta axeitada e a vida social e política. Tras un primeiro contacto coas formulacións éticas na etapa anterior, é en bacharelato cando os alumnos inician unha aproximación sistemática á filosofía. Búscase con iso proporcionar aos alumnos e alumnas unha visión global do que representan os distintos saberes e crenzas, así como unha visión integrada do que facer filosófico, abordando de xeito global todos os problemas filosóficos de forma que sexa posible assimilar o que supuxo a filosofía como saber acerca da totalidade da experiencia humana. Ademais, o estudio das distintas dimensións do ser humano, a biolóxica, a psicolóxica e a sociocultural, abrindo paso á consideración das distintas antropoloxías (as diferentes concepcións filosóficas do ser humano levadas a cabo ao longo da historia do pensamento), pode contribuír significativamente a orientar ao alumnado no sentido e conformación do seu propio proxecto de vida como adulto. En conclusión, a materia de Filosofía posibilita o exercicio dun pensamento crítico e independente no alumno, co que alcanzar unha mellor comprensión do mundo e de si mesmo.

2. OBXECTIVOS

A materia de Filosofía suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para o bacharelato, e así contribuír a desenvolver nos alumnos e as alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable, inspirada polos valores da Constitución española e do Estatuto de autonomía de Galicia, así como polos dereitos humanos, que fomente a corresponsabilidade na construción dunha sociedade xusta e equitativa e favoreza a sustentabilidade.
- b) Consolidar unha madurez persoal e social que lles permita actuar de forma responsable e autónoma e desenvolver o seu espírito crítico. Ser quen de prever e resolver pacificamente os conflitos persoais, familiares e sociais.
- c) Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres, analizar e valorar criticamente as desigualdades e discriminacións existentes, e en particular a violencia contra a muller e impulsar a igualdade real e a non discriminación das persoas por calquera condición ou circunstancia persoal ou social, con atención especial ás persoas con discapacidade.
- d) Afianzar os hábitos de lectura, estudo e disciplina, como condicións necesarias para o eficaz aproveitamento da aprendizaxe, e como medio de desenvolvemento persoal.
- e) Dominar, tanto na súa expresión oral como escrita, a lingua galega e a lingua castelá.
- f) Expresarse con fluidez e corrección nunha ou máis linguas estranxeiras.
- g) Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e a comunicación.
- h) Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de forma solidaria no desenvolvemento e mellora da súa contorna social.
- i) Acceder aos coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais e dominar as habilidades básicas propias da modalidade elixida.
- j) Comprender os elementos e procedementos fundamentais da investigación e dos métodos científicos. Coñecer e valorar de forma crítica a contribución da ciencia e a tecnoloxía no cambio das condicións de

vida, así como afianzar a sensibilidade e o respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio, con especial referencia ao territorio galego.

- k) Afianzar o espírito emprendedor con actitudes de creatividade, flexibilidade, iniciativa, traballo en equipo, confianza nun mesmo e sentido crítico.
- l) Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.
- m) Utilizar a educación física e o deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social e impulsar condutas e hábitos saudables.
- n) Afianzar actitudes de respecto e prevención no ámbito da seguridade viaria.
- o) Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia e contribuír a súa conservación e mellora no contexto dun mundo globalizado.

Tendo en conta os anteriores, podemos destacar os obxectivos seguintes dende a materia de Filosofía que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Coñecer e identificar as características específicas do ser humano e as dimensións que o configuran, analizando a súa xénese evolutiva e as tensións que xera: dialéctica natureza/cultura e individuo/sociedade.
2. Comprender e analizar a forma específica de categorización e relación lingüístico-simbólica que os suxeitos humanos establecen co mundo e cos semellantes.
3. Analizar e comprender os elementos e procedementos propios da racionalidade e caracterizar a especificidade do saber filosófico contrastándoo con outros saberes -en especial co científico-.
4. Distinguir a dobre dimensión teórico e práctica da filosofía, e comprende as grandes preguntas e problemas filosóficos xerados a partir desta dobre dimensión.
5. Analizar e comprender os fundamentos da acción moral, valorando a autonomía moral como meta ineludíbel dunha conduta madura e responsábel.
6. Coñecer, analizar e valorar os enfoques das teorías éticas fronte á dobre aspiración de felicidade e xustiza na sociedade actual, facendo especial énfase nos esforzos de conciliación de ambas as aspiracións.
7. Comprender as conexións entre moral, dereito e política, partindo da análise do concepto de cidadanía e da súa xénese histórica.
8. Comprender e valorar as raíces éticas da lexitimidade política democrática e, en consecuencia, das institucións do Estado que sobre elas se levanten.
9. Analizar os novos retos da democracia no mundo globalizado actual.
10. Obter información por diversos medios sobre problemas filosóficos, analizándoa e integrándoa, así como adquirir unha bagaxe básica de nocións, conceptos e teorías elaboradas pola filosofía verbo dos citados problemas.
11. Dialogar, debater e argumentar con rigor lóxico e coherencia, respectando as persoas que sosteñen posturas diferentes.
12. Analizar textos referidos ás temáticas desenvoltas no currículo, así como elaborar composicións e traballos escritos sobre elas.
13. Manter un diálogo continuo coa vida real, mediante a aplicación de nocións e conceptos que se van adquirindo ao contorno.
14. Empregar con rigor e propiedade os conceptos e vocabulario específico correspondente, tanto na análise dos problemas como nos debates e exposicións orais e escritas.
15. Desenvolver competencia lectora e hábitos de traballo intelectual.
16. Desenvolver unha competencia social e cidadá baseada nunha actitude crítica, autónoma e responsábel ante todo intento de xustificación de desigualdades sociais e ante toda discriminación por sexo, etnia, cultura, crenzas ou características individuais e sociais.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Filosofía ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un *saber* (un contido), un *saber facer* (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un *saber ser* ou *saber estar* (unha actitude determinada).

A materia de Filosofía ten que ver dunha forma inmediata e directa co desenvolvemento das competencias de comunicación lingüística, conciencia e expresións culturais e as competencias sociais e cívicas. O resto das competencias (competencias matemática e científico-tecnolóxica básicas, competencia dixital, competencia en aprender a aprender, competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor) tamén son amplamente consideradas: ben polo seu necesario concurso e concorrencia para o máis completo desenvolvemento das competencias anteriores (permitindo que o alumnado avance cara aos resultados en máis dunha competencia ao mesmo tempo), e ben por ser abordada especificamente na reflexión filosófica sobre as mesmas en diferentes momentos do temario.

A materia de Filosofía xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito na filosofía moral, social e política, propiciando a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición do coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos e doutros contidos específicos, como a natureza social do ser humano. En suma, a función social da filosofía e a súa vinculación coa teoría da sociedade implican que a reflexión sobre os valores morais, sociais e políticos sexan parte ineludible do labor filosófico.
- Contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque o uso do debate exercitase na escoita, a exposición e a argumentación, porque a comunicación de sentimentos, ideas e opinións exercitase tanto na linguaxe verbal como na escrita, porque a realización de comentarios de textos é unha ferramenta ineludible, porque a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas tamén axudan á adquisición da competencia. Finalmente o estudo específico do papel da linguaxe na constitución da natureza humana e da linguaxe formal lóxica, abundan conceptualmente no logro desta competencia.
- En relación coa **competencia en conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos e sociedades. A análise, estudio e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais. Ademais da achega que supón o tratamento específico antropolóxico da cultura como constituínte da forma de vida humana.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores. Así mesmo, na clases pódense traballar actividades orientadas a crear hábitos de esquematización, resumo e definición, que son básicos para posibilitar a autonomía no estudo.
- Favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións. Valores como o liderado, a creatividade, a iniciativa persoal ou a autonomía non son alleos á educación filosófica. E máis alá destes

procedementos e valores, presentes dunha ou doutra forma en todas as unidades, o mundo da empresa e a economía recibe un tratamento temático específico.

▪ Contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**: nos estudos e traballos desenvolvidos nesta materia inclúen, entre outros aspectos, o coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato; nas análises dos problemas ambientais se inclúen o aprecio polo medio como un ben común, o consumo racional e responsable e, en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden, como as nocións de estatística básica, de escalas numéricas e de gráficas. Finalmente o estudo temático específico da orixe histórica e da estrutura do coñecemento científico, da lóxica matemática, así como das consecuencias da tecnoloxía para a vida humana, amosan a relevancia desta competencia.

▪ Favorecese a **competencia dixital**, en particular, pola necesidade de buscar, obter, analizar, sintetizar e relacionar a información procedente de distintas fontes, comprendela e integrala para producir coñecemento e comunicalo. E tamén, mediante a análise de produtos audiovisuais, películas, documentais, presentacións, que traten temas vinculados coas temáticas desenvolvidas.

4. CONTIDOS E DISTRIBUCIÓN TEMPORAL

Bloque 1. Contidos transversais

B1.1. Textos filosóficos e pertencentes a outras ramas do saber relacionados coas temáticas filosóficas estudadas.

B1.2. Composición escrita de argumentos de reflexión filosófica e de discursos orais, manexando as regras básicas da retórica e a argumentación.

B1.3. Uso dos procedementos de traballo intelectual (incluíndo os das tecnoloxías da información e da comunicación) adecuados á filosofía, en especial a asimilación e o uso rigoroso do léxico relacionado cos temas filosóficos estudados.

B1.3. Uso dos procedementos de traballo intelectual (incluíndo os das tecnoloxías da información e da comunicación) adecuados á filosofía, en especial a asimilación e o uso rigoroso do léxico relacionado cos temas filosóficos estudados.

Bloque 2. O saber filosófico

B2.1. Filosofía: sentido, necesidade e historia.

B2.2. Saber racional. Explicación prerracional: mito e maxia. Explicación racional: razón e sentidos.

B2.3. Funcións e vixencia da filosofía.

B2.4. Disciplinas teórico-prácticas do saber filosófico.

B2.5. Racionalidade teórica e práctica.

B2.6. O saber filosófico a través da súa historia. Características da filosofía.

B1.3. Uso dos procedementos de traballo intelectual (incluíndo os das tecnoloxías da información e da comunicación) adecuados á filosofía, en especial a asimilación e o uso rigoroso do léxico relacionado cos temas filosóficos estudados.

B1.1. Textos filosóficos e textos pertencentes a outras ramas do saber relacionados coa temática filosófica estudada.

Bloque 3. O coñecemento

B3.1. Teoría do coñecemento.

B3.2. Graos e ferramentas do coñecer: razón, entendemento e sensibilidade.

B3.3. Abstracción.

B3.4. Problemas implicados no coñecer: posibilidades, límites e intereses; o irracional.

B3.5. Problema filosófico do coñecemento.

B3.6. A verdade como propiedade das cousas. A verdade como propiedade do entendemento: coherencia e adecuación.

B3.7. Algúns modelos filosóficos de explicación do coñecemento e o acceso á verdade.

- B1.1. Textos filosóficos e textos pertencentes a outras ramas do saber relacionadas coas temáticas filosóficas estudadas.
- B3.8. Filosofía, ciencia e tecnoloxía. Filosofía da ciencia.
- B3.9. Obxectivos e instrumentos da ciencia.
- B3.10. Método hipotético-dedutivo.
- B3.11. Investigación científica na modernidade e na época contemporánea: das matemáticas e a técnica como ferramentas de coñecemento e interpretación fundamentais á reformulación dos conceptos clásicos.
- B3.12. Técnica e tecnoloxía: saber e praxe.
- B3.13. Reflexións filosóficas sobre o desenvolvemento científico e tecnolóxico: o problema da indución
- B3.14. Visión aristotélica do quefacer científico.
- B3.15. Relación entre filosofía e ciencia.
- Bloque 4. A realidade
- B4.1. A metafísica como explicación teórica da realidade.
- B4.2. Pregunta polo ser como punto de partida da Filosofía. Platón fronte a Aristóteles.
- B4.3. Interrogación metafísica sobre a verdadeira realidade: problema da aparencia e a realidade.
- B4.4. Pregunta pola orixe e a estrutura do real.
- B4.5. Caracterización da realidade: cambio ou permanencia, substancialismo estático fronte ao devir. Esencialismo e existencialismo.
- B4.6. Necesidade de categorizar racionalmente o real.
- B4.7. Cosmovisións científicas sobre o universo. A filosofía da natureza como admiración filosófica pola natureza.
- B4.8. Paradigma cualitativo organicista: universo aristotélico.
- B4.9. Universo máquina: visión mecanicista na Modernidade. Supostos epistemolóxicos do modelo heliocéntrico: procura das leis universais dun universo infinito. Determinismo, regularidade, conservación, economía e continuidade.
- B4.10. Visión contemporánea do Universo.
- B4.11. Reencontro da filosofía e a física na teoría do caos.
- B1.3. Uso dos procedementos de traballo intelectual (incluíndo os das tecnoloxías da información e da comunicación) adecuados á filosofía, en especial a asimilación e o uso rigoroso do léxico relacionado coas temáticas filosóficas estudadas.
- B1.1. Textos filosóficos e textos pertencentes a outras ramas do saber relacionados coas temáticas filosóficas estudadas.
- Bloque 5. O ser humano desde a filosofía
- B5.1. A reflexión filosófica sobre o ser humano e o sentido da existencia: antropoloxía filosófica.
- B5.2. Implicacións filosóficas da evolución. Filosofía e bioloxía.
- B5.3. A dialéctica natureza-cultura no proceso de antropoxénese e de construción da identidade propia humana.
- B1.2. Composición escrita de argumentos de reflexión filosófica e de discursos orais, manexando as regras básicas da retórica e a argumentación.
- B5.4. Visión grega. Heroe homérico: concepto socrático. Dualismo platónico. Animal racional e político aristotélico. Materialismo e individualismo helenista.
- B5.5. Pensamento medieval: creación á imaxe divina; nova concepción do corpo e a alma, da morte e da liberdade.
- B5.6. Renacemento: antropocentrismo e humanismo.
- B5.7. Modernidade e século XIX: razón, emocións e liberdade.
- B5.8. O ser humano na filosofía contemporánea.
- B5.9. Visións filosóficas orientais: budismo, taoísmo e hinduísmo.
- B5.10. Algunhas claves sobre o sentido da existencia humana.
- B5.11. Cuestión do sentido, a esencia e a existencia, o eu, a liberdade, a morte, o destino, o azar, a historia e a necesidade de transcendencia.
- B5.12. Reflexión filosófica sobre o corpo.
- B5.13. Teorías filosóficas sobre a relación entre mente e corpo.

Bloque 6. A racionalidade práctica

B2.5. Racionalidade teórica e práctica.

B6.1. Orixe da ética occidental: Sócrates fronte aos sofistas.

B6.2. A ética como reflexión sobre a acción moral: carácter, conciencia e madurez moral.

B6.3. Principais teorías sobre a moral humana.

B6.4. Procura da felicidade.

B6.5. A boa vontade: Kant.

B6.6. A xustiza como virtude ético-política.

B6.7. Relativismo e universalismo moral.

B6.8. Fundamentos filosóficos do Estado.

B6.9. Principais interrogantes da filosofía política.

B6.10. A xustiza segundo Platón.

B6.11. O convencionalismo nos sofistas.

B6.12. Realismo político: Maquiavelo.

B6.13. Contractualismo: Hobbes, Locke, Rousseau e Montesquieu.

B6.14. A paz perpetua de Kant.

B6.15. Fundamentos filosóficos do capitalismo no século XIX. John Stuart Mill. Alienación e ideoloxía segundo Marx.

B6.16. Disputa política entre Popper e a escola de Frankfurt.

B6.17. Función do pensamento utópico.

B6.18. Legalidade e lexitimidade.

B6.19. Capacidade simbólica. E. Cassirer.

B6.20. Creatividade. H. Poincaré.

B6.21. Estética filosófica: función e características.

B6.22. A arte como instrumento de comprensión e expresión simbólica da realidade.

B6.23. A estética filosófica e a capacidade simbólica do ser humano. A realidade desde a arte, a literatura e a música.

B6.24. Relación da arte coa ética, co coñecemento e coa técnica.

B6.25. Sentimento, experiencia e xuízo estético. Beleza. Creación artística e sociedade. Abstracción artística e pensamento metafísico. A arte como xustificación ou como crítica da realidade.

B6.26. Filosofía e arte. Filosofía e literatura. Filosofía e música.

B1.2. Composición escrita de argumentos de reflexión filosófica e de discursos orais, manexando as regras básicas da retórica e a argumentación.

B6.27. Retórica, argumentación e lóxica: a comunicación desde a filosofía.

B6.28. Importancia da comunicación e a súa relación coa linguaxe, a verdade e a realidade.

B6.29. Lóxica proposicional.

B6.30. Retórica e composición do discurso.

B6.31. Argumentación: regras e ferramentas do diálogo e a demostración de argumentos.

B6.32. Filosofía da linguaxe: o problema filosófico dos conceptos universais e o erro argumentativo da xeneralización apresurada.

B6.33. A filosofía e a empresa como proxecto racional.

B6.34. O modo metafísico de preguntar para deseñar un proxecto vital e de empresa.

B6.35. Os procesos de cuestionamento e a importancia da definición de obxectivos.

B6.36. Proceso de análise racional do conxunto dun sistema, dos elementos que o integran e da orde racional que subxace á estrutura lóxica dun proxecto, vital e empresarial.

B6.37. Importancia do diálogo e da defensa argumentativa de proxectos, fins e medios.

B6.38. Deseño dun proxecto vital e laboral. Papel da Estética no desenvolvemento do pensamento creativo e innovador.

B6.39. Importancia da ética para establecer o sistema de valores no traballo.

B6.40. Razón crítica en tanto que reguladora da acción humana.

Os tempos serán flexibles con obxecto de acomodarse ao ritmo de adquisición das aprendizaxes. Aínda e todo, tratarase de manter a seguinte sucesión temporal para os contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe, segundo a organización mediante Bloques que se detalla no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, e segundo a súa distribución en unidades didácticas.

1ª Avaliación

Bloque 1. Contidos transversais

Bloque 2. O saber filosófico

Unidade 1. Filosofía: sentido e historia

Bloque 3. O coñecemento

Unidade 2. O problema filosófico do coñecemento

Unidade 3. A filosofía da ciencia

Unidade 11. A comunicación e a argumentación lóxica

2ª Avaliación

Bloque 1. Contidos transversais

Bloque 4. A realidade

Unidade 4. A explicación metafísica da realidade

Unidade 5. As cosmovisións e a filosofía da natureza

Bloque 5. O ser humano desde a filosofía

Unidade 6. Natureza e cultura no ser humano

Unidade 7. A reflexión filosófica sobre o ser humano e o sentido da existencia

3ª Avaliación

Bloque 1. Contidos transversais

Bloque 6. A racionalidade práctica

Unidade 8. Ética

Unidade 9. Os fundamentos filosóficos do Estado

Unidade 10. A estética filosófica e a capacidade simbólica

Unidade 12. A filosofía e a empresa como proxecto racional

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

5.1 Criterios de cualificación: procedementos e instrumentos

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do quefacer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.

2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.

3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A

presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.

4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios, etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresáinte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Probas ou exames (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación aprobase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3)

se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos dous días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada “proba conxunta de recuperación”, pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

5.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015).

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4 desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque1 . Contidos transversais

B1.1. Ler comprensivamente e analizar de forma crítica textos significativos e breves, pertencentes a pensadores/as destacados/as.

B1.2. Argumentar e razoar os propios puntos de vista sobre as temáticas estudadas na unidade, de forma oral e escrita, con claridade e coherencia.

B1.3. Seleccionar e sistematizar información obtida de distintas fontes.

B1.4. Analizar e argumentar sobre formulacións filosóficas, elaborando de xeito colaborativo esquemas, mapas conceptuais, táboas cronolóxicas e outros procedementos útiles, mediante o uso de medios e plataformas dixitais.

Bloque 2. O saber filosófico

B2.1. Coñecer e comprender a especificidade e a importancia do saber racional en xeral e do filosófico en particular, en tanto que saber de comprensión e interpretación da realidade, valorando que a filosofía é, á vez, un saber e unha actitude que estimula a crítica, a autonomía, a creatividade e a innovación.

B2.2. Identificar as dimensións teórica e práctica da filosofía, os seus obxectivos, as características, as disciplinas, os métodos e as funcións, relacionándoa paralelamente con outros saberes de comprensión da realidade.

B2.3. Contextualizar histórica e culturalmente as problemáticas analizadas e expresar por escrito as achegas máis importantes do pensamento filosófico desde a súa orixe, identificando os principais problemas formulados e as solucións achegadas, e argumentando as propias opinións ao respecto.

B2.4. Comprender e utilizar con precisión o vocabulario filosófico fundamental, realizando un glosario de termos de xeito colaborativo mediante as posibilidades que ofrecen as novas tecnoloxías.

B2.5. Analizar de maneira crítica fragmentos de textos significativos e breves sobre a orixe, a caracterización e a vixencia da filosofía, identificando as problemáticas e solucións expostas, distinguindo as teses principais e a orde de argumentación, relacionando os problemas formulados nos textos co estudado na unidade e coa presentación doutros intentos de comprensión da realidade, como o científico e o teolóxico, ou outros tipos de filosofía, como a oriental.

Bloque 3. O coñecemento

- B3.1. Coñecer de modo claro e ordenado as problemáticas implicadas no proceso do coñecemento humano, analizadas desde o campo filosófico, os seus graos, as ferramentas e as fontes, e expor por escrito os modelos explicativos do coñecemento máis significativos.
- B3.2. Explicar e reflexionar sobre o problema do acceso á verdade, identificando as problemáticas e as posturas filosóficas que xurdiron en torno ao seu estudo.
- B3.3. Analizar de forma crítica fragmentos de textos significativos sobre a análise filosófica do coñecemento humano, os seus elementos, as súas posibilidades e os seus límites, valorando os esforzos por alcanzar unha aproximación á verdade arredándose do dogmatismo, da arbitrariedade e dos prexuízos.
- B3.4. Coñecer e explicar a función da ciencia, os seus modelos de explicación, as súas características, os seus métodos e a tipoloxía do saber científico, expondo as diferenzas e as coincidencias do ideal e a investigación científica co saber filosófico, como pode ser a problemática da obxectividade ou a adecuación teoría-realidade, argumentando as propias opinións de xeito razoado e coherente.
- B3.5. Relacionar e identificar as implicacións da tecnoloxía, en tanto que saber práctico transformador da natureza e da realidade humana, reflexionando, desde a filosofía da tecnoloxía, sobre as relacións coa ciencia e cos seres humanos.
- B3.6. Analizar de xeito crítico fragmentos de textos filosóficos sobre a reflexión filosófica acerca da ciencia, a técnica e a filosofía, identificando as problemáticas e as solucións propostas, distinguindo as teses principais e a orde da argumentación, relacionar os problemas formulados nos textos co estudado na unidade e razoar a postura propia.
- B3.7. Entender e valorar a relación entre a filosofía e a ciencia.

Bloque 4. A realidade

- B4.1. Recoñecer e valorar a metafísica, disciplina que estuda a realidade en tanto que totalidade, distinguíndoa das ciencias, que versan sobre aspectos particulares desta.
- B4.2. Coñecer e explicar, desde un enfoque metafísico, os principais problemas que presenta a realidade.
- B4.3. Coñecer e comparar as explicacións dadas desde as grandes cosmovisións sobre o universo.
- B4.4. Elaborar táboas e/ou mapas conceptuais comparando os caracteres adxudicados historicamente ao Universo, entendido como totalidade do real, contextualizando historicamente e culturalmente cada cosmovisión e ampliando información mediante internet e/ou fontes bibliográficas.
- B4.5. Ler e analizar de xeito crítico textos filosóficos, epistemolóxicos e científicos sobre a comprensión da realidade, tanto desde o plano metafísico como desde o físico, usando con precisión os termos técnicos estudados, relacionar os problemas presentados nos textos co estudado nas unidades e razoar a postura propia.

Bloque 5. O ser humano desde a filosofía

- B5.1. Recoñecer en que consiste a antropoloxía filosófica.
- B5.2. Coñecer e explicar as implicacións filosóficas da evolución, en relación cos contidos metafísicos e cos/coas pensadores/as xa estudados/as.
- B5.3. Recoñecer e reflexionar, de maneira argumentada, sobre a interacción dialéctica entre o compoñente natural e o cultural que caracterizan o ser humano como tal, sendo o culturalmente adquirido condición para a innovación e a creatividade que caracterizan a especie.
- B5.4. Valorar os coñecementos adquiridos nesta unidade, rexeitando os prexuízos tanto etnocéntricos como por motivos físicos, e tamén as actitudes de intolerancia, inxustiza e exclusión.
- B5.5. Coñecer e reflexionar sobre as concepcións filosóficas sobre o ser humano como tal que se viñeron dando ao longo da filosofía occidental, comparando semellanzas e diferenzas entre as sucesivas formulacións, analizando criticamente a influencia do contexto sociocultural na concepción filosófica, e valorando algunhas formulacións diverxentes que abriron camiño cara á consideración actual da persoa.
- B5.6. Comparar a visión filosófica occidental do ser humano coa visión filosófica oriental, o budismo, o taoísmo e o hinduísmo, e argumentar as opinións propias sobre semellanzas e diferenzas.

B5.7. Disertar, de forma oral e escrita, sobre as temáticas intrinsecamente filosóficas no ámbito do sentido da existencia, como poden ser a cuestión do sentido, a esencia e a existencia, o eu, a liberdade, a morte, o destino, o azar, a historia ou a necesidade de transcendencia, entre outras.

B5.8. Coñecer algunhas teorías filosóficas occidentais sobre o corpo humano, e reflexionar de xeito colaborativo e argumentar acerca dos puntos de vista propios.

Bloque 6. A racionalidade práctica

B6.1. Identificar a especificidade da razón na súa dimensión práctica, en tanto que orientadora da acción humana.

B6.2. Recoñecer o obxecto e función da ética.

B6.3. Coñecer e explicar as principais teorías éticas sobre a xustiza e a felicidade, e sobre o desenvolvemento moral.

B6.4. Explicar a función, as características e os principais interrogantes da filosofía política, como a orixe e a lexitimidade do Estado, as relacións entre o individuo e o Estado ou a natureza das leis.

B6.5. Coñecer as teorías e os conceptos filosóficos principais que estiveron na base da construción da idea de Estado e das súas funcións, apreciando o papel da filosofía como reflexión crítica.

B6.6. Disertar de xeito oral e escrito sobre a utilidade do pensamento utópico, analizando e valorando a súa función, para propor posibilidades alternativas, proxectar ideas innovadoras e avaliar o xa experimentado.

B6.7. Distinguir os conceptos de legalidade e lexitimidade.

B6.8. Recoñecer a capacidade simbólica como elemento distintivo da especie humana.

B6.9. Coñecer o campo da estética, reflexionando sobre as contribucións filosóficas realizadas por tres das construcións simbólicas culturais fundamentais.

B6.10. Relacionar a creación artística con outros campos como o da ética, o coñecemento e a técnica.

B6.11. Analizar textos en que se comprenda o valor da arte, a literatura e a música como vehículos de transmisión do pensamento filosófico, utilizando con precisión o vocabulario específico propio da estética filosófica.

B6.12. Reflexionar por escrito sobre algunha das temáticas significativas estudadas, argumentando as propias posicións, e ampliar en internet a información aprendida.

B6.13. Entender a importancia da comunicación para o desenvolvemento do ser humano e as sociedades.

B6.14. Coñecer en que consiste a lóxica proposicional e apreciar o seu valor para amosar o razoamento correcto e a expresión do pensamento como condición fundamental para as relacións humanas.

B6.15. Coñecer as dimensións que forman parte da composición do discurso retórico, e aplicarlas na composición de discursos.

B6.16. Coñecer e utilizar as regras e as ferramentas básicas do discurso baseado na argumentación demostrativa.

B6.17. Coñecer as posibilidades da filosofía na creación dun proxecto, en xeral, e no ámbito empresarial en particular, e valorar o seu papel potenciador da análise, a reflexión e o diálogo.

B6.18. Comprender a importancia do modo de "preguntar radical" da metafísica para proxectar unha idea ou un proxecto vital ou empresarial, facilitando os procesos de cuestionamento e definición das preguntas radicais e as respostas a estas.

B6.19. Comprender o valor da teoría do coñecemento, a razón crítica e a lóxica para introducir racionalidade na orixe e no desenvolvemento dun proxecto.

B6.20. Valorar as técnicas do diálogo filosófico, a argumentación e a retórica para organizar a comunicación entre as partes e a resolución de negociacións e de conflitos, para xerar diálogo baseado na capacidade de argumentar correctamente, para definir e comunicar correctamente o obxectivo dun proxecto.

B6.21. Valorar a capacidade da estética filosófica para favorecer o pensamento creativo e innovador que permite adaptarse e anticiparse aos cambios, xerando innovación e evitando o estancamento, valorando así a función e a importancia das persoas emprendedoras e innovadoras para a construción e o avance dunha cultura, e a transformación da realidade.

B6.22. Comprender e apreciar a función axiolóxica da ética para establecer un sistema de valores que permita mellorar o clima laboral, comprendendo que os valores éticos son clave para lograr o equilibrio entre innovación, sustentabilidade e competitividade.

B6.23. Coñecer e valorar a importancia da razón crítica para o avance dun proxecto persoal e colectivo.

5.3 Estándares de aprendizaxe

Os estándares de aprendizaxe son especificacións dos criterios de avaliación que permiten definir os resultados de aprendizaxe e que concretan o que o alumnado debe saber, comprender e saber facer en cada disciplina. Deben ser observables, medibles e avaliábeis, e permitir graduar o rendemento ou o logro alcanzado.

Os estándares de aprendizaxe secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4. desta programación, ao que remitimos dende aquí.

O grao mínimo de consecución de todos e cada un dos estándares de aprendizaxe para superar as probas, nas que se apliquen, e aprobar esta materia é do 50%.

O grao de consecución de cada estándar de aprendizaxe pode ser apreciado indistintamente por calquera dos catro instrumentos de avaliación sinalados con anterioridade.

E a súa relación detallada e sucesión é a que aparece de seguido.

Bloque 1 . Contidos transversais

B1.1.1. Analiza de xeito crítico textos pertencentes a pensadores/as destacados/as, identifica a problemática e as solucións expostas (distinguindo as teses principais e a orde da argumentación) e relaciona os problemas propostos nos textos co estudado na unidade, e/ou co achegado por outros/as filósofos/as ou correntes, e/ou con saberes distintos da filosofía.

B1.2.1. Argumenta e razoa as súas opinións de forma oral e escrita, con claridade e coherencia, e demostrando un esforzo creativo e educativo na valoración persoal dos problemas filosóficos analizados.

B1.3.1. Selecciona e sistematiza información obtida tanto de libros específicos como de internet, usando as posibilidades das novas tecnoloxías para consolidar e ampliar a información.

B1.3.2. Elabora listas de vocabulario de conceptos e comprende o seu significado, aplícaos con rigor e organízalos en esquemas ou mapas conceptuais, táboas cronolóxicas e outros procedementos útiles para a comprensión da filosofía.

B1.4.1. Elabora con rigor esquemas, mapas conceptuais, táboas cronolóxicas, etc., amosando a comprensión dos eixes conceptuais estudados.

Bloque 2. O saber filosófico

B2.1.1. Recoñece as preguntas e os problemas que veñen caracterizando a filosofía desde a súa orixe, comparando coa formulación doutros saberes, como o científico ou o teolóxico.

B2.1.2. Explica a orixe do saber filosófico diferenciándoo dos saberes prerracionais, como o mito ou a maxia.

B2.2.1. Identifica, relaciona e distingue as vertentes práctica e teórica do labor filosófico, así como as disciplinas que conforman a filosofía.

B2.3.1. Recoñece as principais problemáticas filosóficas características de cada etapa cultural europea.

B2.3.2. Expresa por escrito as teses fundamentais dalgunhas das correntes filosóficas máis importantes do pensamento occidental.

B2.4.1. Comprende e usa con rigor conceptos filosóficos como razón, sentidos, mito, logos, arché, necesidade, continxencia, causa, existencia, metafísica, lóxica, gnoseoloxía, obxectividade, dogmatismo, criticismo, etc.

B2.5.1. Le e analiza de xeito crítico fragmentos de textos breves e significativos sobre a orixe da explicación racional e acerca das funcións e as características do pensamento filosófico, pertencentes a pensadores/as, que identifiquen as problemáticas filosóficas formuladas.

Bloque 3. O coñecemento

B3.1.1. Identifica e expresa de xeito claro e razoado os elementos e as problemáticas que implica o proceso do coñecemento da realidade, como é o dos seus graos, as súas posibilidades e os seus límites.

- B3.2.1. Coñece e explica teorías acerca do coñecemento e a verdade, como son o idealismo, o realismo, o racionalismo, o empirismo, o perspectivismo, o consenso ou o escepticismo, e contrasta semellanzas e diferenzas entre os conceptos clave que manexan.
- B3.2.2. Explica e contrasta criterios e teorías sobre a verdade, tanto no plano metafísico como no gnoseolóxico, usando con rigor termos como gnoseoloxía, razón, sentidos, abstracción, obxectividade, certeza, dúbida, evidencia, escepticismo, autoridade, probabilidade, prexuízo, coherencia, adecuación, consenso, incerteza, interese, irracional, etc., e construír un glosario de conceptos de xeito colaborativo, usando internet.
- B3.3.1. Analizar fragmentos de textos breves de Descartes, Hume, Kant, Nietzsche, Ortega y Gasset, Habermas, Popper, Kuhn ou Michel Serres, entre outros.
- B3.4.1. Explica os obxectivos, as funcións e os principais elementos da ciencia, manexando termos como feito, hipótese, lei, teoría ou modelo.
- B3.4.2. Constrúe unha hipótese científica, identifica os seus elementos e razoa a orde lóxica do proceso de coñecemento.
- B3.4.3. Usa con rigor termos epistemolóxicos como indución, hipotético-dedutivo, método, verificación, predición, realismo, causalidade, obxectividade, relatividade, caos e indeterminismo, entre outros.
- B3.5.1. Extrae conclusións razoadas sobre a inxerencia humana por transformar e dominar a natureza, pódoo ao servizo do ser humano, así como das consecuencias desta actuación, e participa de debates acerca das implicacións da tecnoloxía na realidade social.
- B3.6.1. Analiza fragmentos de textos breves e significativos de pensadores como Aristóteles, Popper, Kuhn, B. Russell, A. F. Chalmers ou J. C. Borrón, entre outros.
- B3.7.1. Identifica e reflexiona de forma argumentada acerca de problemas comúns aos campos filosófico e científico, como son o problema dos límites e as posibilidades do coñecemento, a cuestión da obxectividade e a verdade, a racionalidade tecnolóxica, etc.
- B3.7.2. Investiga e selecciona información en internet, procedente de fontes solventes, sobre as problemáticas citadas, e realiza un proxecto de grupo sobre algunha temática que afofnde na interrelación entre a filosofía e a ciencia.

Bloque 4. A realidade

- B4.1.1. Coñece o que é a metafísica e usa a abstracción para comprender os seus contidos e a súa actividade, razoando sobre eles.
- B4.2.1. Describe as principais interpretacións metafísicas e os problemas que suscita o coñecemento metafísico da realidade.
- B4.2.2. Comprende e utiliza con rigor conceptos metafísicos como ser, sistema metafísico, realidade, aparencia, materia e espírito, unidade, dualidade, multiplicidade, devir, necesidade, continxencia, transcendencia, categoría e abstracción, materialismo, espiritualismo, existencialismo ou esencialismo, entre outros.
- B4.2.3. Realiza unha análise crítica ante teorías metafísicas diverxentes de interpretación da realidade.
- B4.2.4. Analiza e comprende fragmentos de textos breves e significativos sobre as problemáticas metafísicas que presenta a realidade, de pensadores como Platón, Aristóteles, Tomás de Aquino, Descartes, Marx, Nietzsche, etc., comparando e establecendo semellanzas e diferenzas entre os enfoques, e disertando coherentemente sobre as posturas históricas.
- B4.3.1. Explica e compara dúas das grandes cosmovisións do Universo: o paradigma organicista aristotélico e o modelo mecanicista newtoniano.
- B4.3.2. Describe os caracteres esenciais das interpretacións relativista e cuántica contemporáneas da realidade, explicando as implicacións filosóficas asociadas a eses caracteres.
- B4.3.3. Usa con rigor termos epistemolóxicos e científicos como cosmovisión, paradigma, Universo, natureza, finalismo, organicismo, determinismo, orde, causalidade, conservación, principio, mecanicismo, materia, relatividade, cuántica, espazo, tempo, azar, determinismo, indeterminismo, probabilidade, gaia e caos, entre outros.
- B4.4.1. Elabora esquemas, táboas e/ou mapas conceptuais que comparen os caracteres adxudicados historicamente ao Universo, entendido como totalidade do real, contextualizando historicamente e culturalmente cada cosmovisión e ampliando información mediante internet e/ou fontes bibliográficas.

B4.5.1. Analiza textos filosóficos e científicos, clásicos e contemporáneos, que aborden as mesmas problemáticas, e investiga a vixencia das ideas expostas.

B4.5.2. Reflexiona sobre as implicacións filosóficas que afectan a visión do ser humano en cada cosmovisión filosófico-científica estudada, e argumenta as súas propias ideas de xeito razoado e creativo.

Bloque 5. O ser humano desde a filosofía

B5.1.1. Utilizar con rigor vocabulario específico da temática, como evolución, dialéctica, proceso, progreso, emerxencia, azar, selección natural, apto, reduccionismo, creacionismo, evolución cultural, vitalismo, determinismo xenético, natureza e cultura.

B5.2.1. Coñece e explica as consideracións filosóficas implicadas na teoría da evolución, como a consideración dinámica e dialéctica da vida ou o indeterminismo, entre outras.

B5.2.2. Analiza fragmentos breves e significativos de E. Morin, K. Popper, R. Dawkins, J. Mosterín, A. Gehlen, M. Harris ou M. Ponty, entre outros.

B5.3.1. Identifica e expón en que consiste o compoñente natural innato do ser humano, e a súa relación cos elementos culturais que xorden nos procesos de antropoxénese e humanización, dando lugar á identidade propia do ser humano.

B5.3.2. Diserta sobre o ser humano en tanto que resultado da dialéctica evolutiva entre o xeneticamente innato e o culturalmente adquirido, condición para a innovación e a capacidade creativa que caracterizan a nosa especie.

B5.3.3. Localiza información en internet acerca das investigacións actuais sobre a evolución humana, e reflicte a información seleccionada e sistematizada de xeito colaborativo.

B5.4.1. Argumenta con coherencia, baseándose nos datos obxectivos aprendidos, sobre as implicacións de adoptar prexuízos etnocéntricos para xulgar os seres humanos e as culturas.

B5.5.1. Contrasta e relaciona as principais concepcións filosóficas que se viñeron dando historicamente sobre o ser humano.

B5.5.2. Analiza de xeito crítico textos significativos e breves dos grandes pensadores.

B5.5.3. Usa con rigor termos como dualismo e monismo antropolóxico, areté, mente, corpo, espírito, creacionismo, antropocentrismo, teocentrismo, alma, humanismo, persoa, dignidade, sentido, estado de natureza, estado de civilización, existencia, liberdade, emoción, paixón, determinismo, alienación, nihilismo, existencia, inconsciente, morte, historia ou transcendencia, entre outros.

B5.6.1. Contrasta e relaciona as principais concepcións filosóficas que se viñeron dando historicamente no contexto da filosofía occidental sobre o ser humano, coa visión filosófica oriental, o budismo, o taoísmo e o hinduísmo.

B5.7.1. Diserta, de xeito oral e escrito, sobre as grandes cuestións metafísicas que lle dan sentido á existencia humana.

B5.7.2. Argumenta e razoa, de xeito oral e escrito, acerca dos puntos de vista propios sobre o ser humano, desde a filosofía e sobre diferentes temáticas filosóficas relacionadas co sentido da existencia humana.

B5.8.1. Coñece as teorías filosóficas da relación entre mente e corpo (monismo, dualismo e emerxentismo), e argumenta sobre esas teorías comparando semellanzas e diferenzas, de forma colaborativa.

Bloque 6. A racionalidade práctica

B6.1.1. Recoñece a función da racionalidade práctica para dirixir a acción humana, aínda recoñecendo os seus vínculos ineludibles coa razón teórica e a intelixencia emocional.

B6.1.2. Explica a orixe da ética occidental no pensamento grego, contrastando, de forma razoada, a concepción socrática coa dos sofistas.

B6.2.1. Explica e razoa acerca do obxecto e a función da ética.

B6.3.1. Expresa de xeito crítico as argumentacións das principais teorías éticas sobre a felicidade e a virtude, razoando as súas propias ideas, e achega exemplos do seu cumprimento e do seu incumplimento.

B6.3.2. Expresa de maneira crítica as argumentacións das principais teorías éticas sobre a xustiza, razoando as súas propias ideas, e achega exemplos do seu cumprimento e do seu incumplimento.

B6.3.3. Analiza textos breves dalgúns dos filósofos representantes das principais teorizacións éticas e sobre o desenvolvemento psicolóxico moral do individuo.

- B6.3.4. Usa con rigor termos como ética, moral, acción moral, autonomía, responsabilidade, convención moral, madurez moral, virtude moral, subxectivismo, relativismo e universalismo moral, utilitarismo, deber moral, ética de máximos, ética de mínimos, consenso, xustiza, eudemonismo, hedonismo, emotivismo e utilitarismo.
- B6.4.1. Identifica a función, as características e os principais interrogantes da filosofía política.
- B6.4.2. Utiliza con rigor conceptos como democracia, Estado, xustiza, dereito, dereitos naturais, Estado democrático e de dereito, legalidade, lexitimidade, convención, contractualismo, alienación, ideoloxía, utopía, entre outros conceptos clave da filosofía política.
- B6.5.1. Explica de xeito coherente as formulacións filosófico-políticas de Platón, os sofistas, Maquiavelo, Locke, Montesquieu, Rousseau, Hobbes, Kant, John Stuart Mill, Popper ou Habermas, entre outros.
- B6.5.2. Analiza e reflexiona sobre a relación entre individuo e Estado, sobre a base do pensamento dos sofistas, Marx e a escola de Frankfurt.
- B6.5.3. Analiza de xeito crítico textos significativos e breves dalgúns dos autores estudados, nos que se argumente sobre o concepto de Estado, os seus elementos e as súas características.
- B6.5.4. Valora e utiliza a capacidade argumentativa, de forma oral e escrita, contra a arbitrariedade, o autoritarismo e a violencia.
- B6.6.1. Reflexiona por escrito sobre as posibilidades do pensamento utópico, e argumenta as súas propias ideas.
- B6.7.1. Describe e compara os conceptos de legalidade e lexitimidade.
- B6.8.1. Explica as teses fundamentais de E. Cassirer sobre a capacidade simbólica humana, e as de H. Poincaré sobre o proceso creativo.
- B6.9.1. Comprende e usa conceptos como estética, creatividade, creación, símbolo, signo, arte, experiencia estética, mímese, beleza, gusto, subxectividade, xuízo estético e vangarda.
- B6.9.2. Contrasta e relaciona algunhas construcións simbólicas fundamentais no contexto da cultura occidental, e analiza, de xeito colaborativo, textos literarios, audicións musicais e visualizacións de obras de arte para explicar os contidos da unidade.
- B6.10.1. Diserta sobre a relación e a posibilidade transformadora da realidade humana, a creación artística, a ciencia e a ética.
- B6.11.1. Coñece e describe algúns dos elementos fundamentais da reflexión estética sobre a arte, analizando textos significativos de filósofos como Platón, Schelling, Hume, Kant, Nietzsche, Walter Benjamin, Gadamer, Marcuse ou Adorno, entre outros, e aplica esas ideas ao estudo de diversas obras de arte.
- B6.11.2. Entende o valor filosófico da literatura, analizando textos breves de pensadores e literatos como Platón, Santo Agostiño, Calderón de la Barca, Pío Baroja, A. Machado, Voltaire, Goethe, Sartre, Unamuno, Borges ou Camus, entre outros.
- B6.11.3. Coñece a visión filosófica da música a través da análise de textos filosóficos sobre as visións dos pitagóricos, de Platón, Schopenhauer, Nietzsche ou Adorno, entre outros, así como mediante audicións significativas.
- B6.12.1. Diserta de xeito claro e coherente sobre o valor das artes para transmitir ideas filosóficas, e procura e selecciona información en internet que amplíe o xa aprendido.
- B6.13.1. Coñece e manexa con rigor conceptos como símbolo, comunicación, linguaxe formal, lóxica, xuízo lóxico, razoamento, demostración, discurso, elocuencia, orador, retórica, exordio, inventio, dispositio, argumentación, elocutio, compositio, actio, falacia, debate, negociación, persuasión e concepto universal, entre outros.
- B6.14.1. Utiliza os elementos e as regras do razoamento da lóxica de enunciados.
- B6.15.1. Comprende e explica a estrutura e o estilo da retórica e da argumentación.
- B6.15.2. Coñece a estrutura e a orde do discurso, e escribe breves discursos retóricos establecendo coherentemente a exposición e a argumentación.
- B6.16.1. Constrúe un diálogo argumentativo no que demostra as súas propias teses mediante as regras e as ferramentas da argumentación.
- B6.16.2. Distingue un argumento veraz dunha falacia.
- B6.16.3. Analiza e comenta textos breves e significativos sobre a arte da retórica e a argumentación de Platón, Aristóteles, Cicerón, Quintiliano, Tácito e autores/as contemporáneos/as.

B6.17.1. Utiliza conceptos con sentido filosófico e aplícaos ao contexto empresarial: principios, saber, orde lóxica, finalidade, demostración, razoamento, indución, dedución, argumentación, sentido, significado, creatividade, diálogo, obxectivo/subxectivo, emocións, globalidade e valor, entre outros.

B6.18.1. Formula correctamente os interrogantes filosóficos radicais que deben estar na base da creación dun proxecto, tanto vital como laboral, como "que son?", "que fago?", "por que?", "para que?", "cal é o meu obxectivo?", "cal é o seu sentido, a súa razón de ser?", etc., e saber argumentar a defensa das respostas.

B6.19.1. Deseña un proxecto vital ou empresarial, sobre a base da filosofía, valorando a íntima relación entre os pensamentos e as accións, entre a razón e as emocións, a través do diálogo, da argumentación e a linguaxe filosófica.

B6.20.1. Coñece e utiliza as ferramentas da argumentación e o diálogo na resolución de dilemas e conflitos dentro dun grupo humano.

B6.21.1. Valora a posibilidade de crear tarefas innovadoras, valorando a función e a importancia das persoas emprendedoras e innovadoras para a construción e o avance dunha cultura, e a transformación da realidade.

B6.22.1. Realiza un decálogo de valores éticos que deben rexer no mundo laboral e de cara á sociedade e á natureza.

B6.22.2. Valora e diserta sobre a importancia do traballo para desenvolvernos como seres humanos, para o avance dunha cultura e para transformar a realidade.

B6.23.1. Comprende e valora a importancia da razón crítica para o avance dun proxecto persoal e colectivo.

ANTROPOLOXÍA

1º Bacharelato

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

O que diferencia claramente a antropoloxía doutras disciplinas veciñas é, sen lugar a dúbidas, o seu marcado e específico carácter global e comparativo. Os pobos, as crenzas, a cultura... son observados baixo a potente lente dunha análise obxectiva que, de seguro, debe contribuír de xeito decisivo ao coñecemento da persoa como tal e, sinaladamente, como ser social; e hoxe engadiriámos global. Pero, ademais, esta materia proporciona múltiples perspectivas, xa que combina dentro do vasto campo antropolóxico, outras achegas de saberes e perspectivas diversas. A rica combinación de saberes e contribucións que converxen nesta materia convértena nunha área singular para tratar de lle insuflar aos alumnos e ás alumnas un aire de comprensión e universalidade que os/as libere do cinto de etnocentrismo que a cotío preside as súas vidas.

Esta riqueza perspectivística pode axudar o alumnado dun xeito determinante, por unha banda, a alcanzar unha fértil madurez como persoa e, por outra, a fixar e relacionar diversos coñecementos que foi adquirindo na súa traxectoria académica: filosofía, bioloxía, linguas, historia, economía, arte, etc. Daquela a Antropoloxía convértese por dereito propio nunha materia que, caracterizada pola súa inherente transversalidade, lle propoña ao alumno a reflexión como eixe fundamental dunha existencia cívica crítica e construtiva. Pero é que a antropoloxía como estudo da humanidade, dos pobos antigos e modernos e dos seus estilos de vida, proporciónalle ao/á discente unha sorte de visión de amplo espectro que de seguro lle procura un horizonte de comprensión abstracto que pode axudalo/a, dun xeito moi específico e práctico, a entender de forma madura e intelixente o mundo global no que nos movemos e a incardinarse nel. E, desde logo, sen renunciar a achegar un punto de vista, antropoloxicamente mediado, da nosa realidade en Galicia. Ser quen de contrastar ou, por mellor dicir, examinar cientificamente outras crenzas e visións do mundo desde unha perspectiva eminentemente crítica é un obxectivo que se debe lograr para o enriquecemento do pensamento do alumnado e a súa propia autocompreensión como persoa galega.

O coñecemento integral do ser humano que proporciona a antropoloxía incide sobre o principio xeral e finalidade do currículo do bacharelato, xa que é unha materia que ten como principio cognoscitivo básico mostrar a natural e imprescindible relación do suxeito humano co medio social e cultural de referencia, nunha sociedade e cultura que agroma como resposta e acción humana sobre o medio natural.

O currículo da materia consta de cinco bloques que, por así dicir, van en orde ascendente, en relación ao grao de abstracción e xeneralidade. Daquela, desde a antropoloxía física, pasando pola cultural e social, chégase ao cumio da antropoloxía filosófica como elemento característico que lle debe servir ao alumnado para pechar ou redondear todas as reflexións previas.

Todo iso sen perder de vista o horizonte didáctico-metodolóxico que fai que as competencias se entendan como un "saber facer" que se aplica de forma moi diversa e que conecta coas habilidades prácticas. Se un dos elementos clave no ensino por competencias é espertar e manter a motivación cara á aprendizaxe do alumnado, que implica unha nova formulación do seu papel, activo e autónomo, consciente de ser responsable da súa aprendizaxe, esta materia pode ser, daquela, paradigmática. Xerar afán de indagación e necesidade de novos coñecementos deben xurdir da capacidade de xeración de curiosidade que o/a docente ten que ser quen de motivar. Nesta materia favorécese especialmente o carácter transversal e práctico, e poden empregarse no proceso de ensino e aprendizaxe de xeito asiduo as tecnoloxías da información e da comunicación, que permiten o acceso a recursos virtuais.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos

arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán. O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións da cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ESO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado, que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como etapa xuvenil, é unha etapa de cambios, inicial e decisiva para a súa conformación adulta. Desenvólvense neles as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo. A antropoloxía é unha actividade reflexiva e crítica que pretende realizar unha síntese global acerca do que é o home, con especial relación á súa vida social e cultural. Búscase con iso proporcionar aos alumnos e alumnas unha visión global do que representan as distintas sociedades e culturas, así como unha visión integrada do ser humano. Ademais, o estudio das distintas dimensións do ser humano pode contribuír significativamente a orientar ao alumnado no sentido e conformación do seu propio proxecto de vida como adulto. En conclusión, a materia de Antropoloxía posibilita o exercicio dun pensamento crítico e independente no alumno, co que alcanzar unha mellor comprensión do mundo social e cultural e de si mesmo.

2. OBXECTIVOS

A materia de Antropoloxía suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para o bacharelato, e así contribuírá a desenvolver nos alumnos e as alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable, inspirada polos valores da Constitución española e do Estatuto de autonomía de Galicia, así como polos dereitos humanos, que fomente a corresponsabilidade na construción dunha sociedade xusta e equitativa e favoreza a sustentabilidade.
- b) Consolidar unha madurez persoal e social que lles permita actuar de forma responsable e autónoma e desenvolver o seu espírito crítico. Ser quen de prever e resolver pacificamente os conflitos persoais, familiares e sociais.
- c) Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres, analizar e valorar criticamente as desigualdades e discriminacións existentes, e en particular a violencia contra a muller e impulsar a igualdade real e a non discriminación das persoas por calquera condición ou circunstancia persoal ou social, con atención especial ás persoas con discapacidade.
- d) Afianzar os hábitos de lectura, estudo e disciplina, como condicións necesarias para o eficaz aproveitamento da aprendizaxe, e como medio de desenvolvemento persoal.
- e) Dominar, tanto na súa expresión oral como escrita, a lingua galega e a lingua castelá.
- f) Expresarse con fluidez e corrección nunha ou máis linguas estranxeiras.
- g) Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e a comunicación.
- h) Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de forma solidaria no desenvolvemento e mellora da súa contorna social.
- i) Acceder aos coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais e dominar as habilidades básicas propias da modalidade elixida.
- j) Comprender os elementos e procedementos fundamentais da investigación e dos métodos científicos. Coñecer e valorar de forma crítica a contribución da ciencia e a tecnoloxía no cambio das condicións de vida, así como afianzar a sensibilidade e o respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio, con especial referencia ao territorio galego.

- k) Afianzar o espírito emprendedor con actitudes de creatividade, flexibilidade, iniciativa, traballo en equipo, confianza nun mesmo e sentido crítico.
- l) Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.
- m) Utilizar a educación física e o deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social e impulsar condutas e hábitos saudables.
- n) Afianzar actitudes de respecto e prevención no ámbito da seguridade viaria.
- o) Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia e contribuír a súa conservación e mellora no contexto dun mundo globalizado.

Tendo en conta os anteriores, podemos destacar os obxectivos seguintes dende a materia de Antropoloxía que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que contribúen consecución dos anteriores obxectivos xerais:

1. Adquirir unha visión científica do ser humano, atendendo á súa dimensión biolóxica e a cultural.
2. Coñecer, comprender e asumir as diferenzas e valorar a súa importancia para a supervivencia da especie nun mundo cada vez máis intercomunicado.
3. Adoptar, fronte ao feito da diversidade cultural e biolóxica, unha perspectiva integradora, que supere o etnocentrismo e o relativismo, que posibilite o recoñecemento libre de prexuizos e a relación responsable coas outras persoas.
4. Coñecer, analizar e comprender os procesos que conforman a natureza e a cultura humanas.
5. Fomentar actitudes de tolerancia que faciliten o diálogo entre as culturas.
6. Adquirir unha comprensión global do humano, a partir das achegas dos distintos campos da antropoloxía, das distintas ciencias humanas, sociais e naturais.
7. Valorar as achegas desde variadas perspectivas, como facilitadoras das claves que permiten realizar a conexión e a interpretación crítica dos diferentes materiais antropolóxicos.
8. Coñecer a especificidade dos estudos antropolóxicos, familiarizarse cos seus métodos de traballo específicos e aplicalos ao estudo do contorno próximo, a fin de mellorar o coñecemento e valorar o patrimonio cultural de Galicia.
9. Transferir os coñecementos adquiridos á análise dos problemas fundamentais do mundo actual co fin de comprender as súas causas e implicarse activamente nas súas solucións.
10. Aprender a ler, entender e comentar textos de antropoloxía.
11. Aprender a expoñer por escrito, ou verbalmente, as nosas reflexións sobre os problemas e situacións socioculturais suscitadas, asumindo a necesidade do rigor conceptual e lóxico.
12. Coñecer e analizar as principais teorías antropolóxicas.
13. Adquirir un pensamento crítico, un criterio propio e defender as posicións propias de modo argumentativo e razoado, aberto a escoitar as alleas e os seus apoios.
14. Coñecer e comprender as ideas fundamentais que van aparecendo nos diferentes momentos da antropoloxía; entendéndoas como un proceso en desenvolvemento; en estreita relación co seu contexto e entorno físico, histórico e cultural.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Antropoloxía ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un *saber* (un contido), un *saber facer* (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un *saber ser* ou *saber estar* (unha actitude determinada).

A nosa materia, insírese dun modo directo e categórico na **Competencia social e cívica** (CSC). Por canto o coñecemento do funcionamento doutras culturas e sociedades serve ao propósito do mellor coñecemento da propia cultura e ao incremento da tolerancia respecto ós demais.

A competencia social e cidadá constitúe o ámbito propio e esencial da antropoloxía. En consecuencia, todos e cada un das unidades que compoñen o currículo da nosa materia gardarán unha estreita relación con esta.

Neste sentido, o obxectivo principal reside en contribuír a que o alumnado comprenda a dignidade das persoas, as características, os principios e os valores da sociedade en que vive; e en que aprenda a convivir nela e se saiba comportar dun modo democrático, facendo valer as súas liberdades e o seu dereitos e, ao mesmo tempo, sabendo respectar as liberdades e os dereitos dos demais. Obxectivo que se alcanza mediante a comprensión e comparación do papel do individuo noutras e diversas realidades sociais e culturais.

Pero tanto polos seus contidos coma polos obxectivos que persegue garda tamén unha estreita relación coas seguintes competencias.

Competencia en Comunicación lingüística (CCL). Nunha sociedade democrática, tolerante e participativa, a palabra e o sentido crítico son esenciais. Con miras á devandita competencia, proporemos, comentarios e diferentes actividades relacionadas coa devandita competencia. Por exemplo: Actividades encamiñadas a analizar diversos pensamentos ou diversas opinións de personaxes de grande relevancia social. Actividades destinadas a examinar certas actitudes e certos comportamentos nas sociedades actuais en comparación coas sociedades tradicionais. Actividades de debate orientadas a tomar unha postura crítica ante diversos problemas sociais e culturais.

Competencia para Aprender a aprender (CAA). Trátase de que os alumnos adquiren a capacidade para continuar aprendendo por si mesmos. A competencia de aprender a aprender significa, por un lado, ser consciente do que se sabe e, por outro, do que é preciso aprender; o cal require coñecer tanto as propias potencialidades como as propias carencias propias, con miras a tirar proveito das primeiras e tratar de eliminar ou reducir as segundas, progresando deste modo, paulatinamente, na aprendizaxe.

Neste sentido, esta materia pode contribuír ao desenvolvemento da competencia aprender a aprender mediante o desenvolvemento das habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a confrontación serena, ordenada e racional, o exame de dilemas sociais e morais (desenvolvido de postas en común e intervención na realización de comentarios e debates), análise de contidos (desenvolvemento de tarefas de investigación).

Competencia no Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (CSIEE). Nas cuestións antropolóxicas e sociais é tan importante o desenvolvemento de actitudes como a adquisición de coñecementos. A este propósito, practicamente a totalidade dos contidos están dirixidos a incidir na conduta do alumnado favorecendo e potenciando as súas capacidades: na busca e tratamento autónomo de información, na formación un pensamento propio e reflexivo sobre as temáticas sociais e culturais, no análise da dependencia/independencia do individuo respecto a súa cultura e sociedade, etc.

Competencia na Conciencia e expresións culturais (CCEC). Adquírese ao desenvolver certas habilidades sociais que nunha sociedade plural esixe ser quen de apreciar o feito cultural nas súas múltiples manifestacións. A antropoloxía en xeral, e a cultural en concreto, poñerano en contacto coas diversas concepcións do arte e papeis do simbolismo dentro das diferentes sociedades, e a comparalos entre si. O coñecemento, que a materia proporcionará, de diversas culturas servirá para incrementar a valoración da riqueza cultural da humanidade.

Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCCT). Aínda que sexa a un nivel básico, o alumno deberá facer cálculos que lle permitan valorar os diferentes niveis de renda, capacidades produtivas, índices educativos (analfabetismo, tipos de estudo, profesionais), sanitarios, de emprego, esperanza de vida, etc. que lle leven a unha mellor comprensión do que sexan as diferentes realidades sociais e culturais; e poder comparar en que medida se atenden nunhas ou noutras sociedades. Unha das súas finalidades é que o alumnado teña un uso responsable dos recursos naturais, a preservación do medio e un consumo racional e responsable. Neste sentido, O desenvolvemento humano sostible será un referente á hora de comparar as sociedades tradicionais e as sociedades contemporáneas, contribuíndo a fomentar esta competencia.

Competencia dixital (CD). Para a adquisición de numerosos datos o alumno verase obrigado a recorrer á moderna tecnoloxía da información, así como para acceder a informes de organizacións sobre outras realidades culturais. asemade, poderá coñecer a pluralidade social e cultural nas súas diferentes versións podendo dispoñer da disparidade do tratamento informativo segundo a orientación do medio de comunicación ao que se dirixe, acudindo á rede.

4. CONTIDOS E DISTRIBUCIÓN TEMPORAL

Bloque 1. A antropoloxía como saber

B1.1. Características, obxecto, método e técnicas dos estudos antropolóxicos.

B1.2. Ramas da antropoloxía: física, cultural, social e filosófica.

B1.3. Escolas antropolóxicas

B1.4. A antropoloxía e outras ciencias sociais.

Bloque 2. Antropoloxía física: hominización e humanización

B2.1. Liña filoxenética humana.

B2.2. Bases fisiolóxico-biolóxicas do comportamento humano.

B2.3. Proceso de humanización: explosión cultural.

B2.4. Relación dialéctica entre o innato e o adquirido.

B2.5. Antropoloxía e arqueoloxía: do Paleolítico ao xurdimento dos primeiros estados modernos.

B2.6. Unidade e diversidade do ser humano.

Bloque 3. Antropoloxía cultural

B3.1. Concepto de cultura.

B3.2. Interiorización da cultura: axentes e procesos da endoculturación.

B3.3. Análise da cultura: perspectivas EMIC e ETIC.

B3.4. Dinámica das culturas e diversidade cultural.

B3.5. Sociedade global.

B3.6. Producións culturais.

B3.7. Linguaxe.

B3.8. Arte e técnica.

B3.9. Relixión.

B3.10. Saber.

Bloque 4. Antropoloxía social

B4.1. Sociabilidade constitutiva do ser humano.

B4.2. Produción de bens e economía.

B4.3. Reprodución social e sexualidade.

B4.4. Relacións de parentesco.

B4.5. Lei, orde e conflito. Guerras e xurdimento do Estado.

B4.6. Tratamento das diferenzas sociais.

Bloque 5. Antropoloxía filosófica

B5.1. Orixe da antropoloxía filosófica.

B5.2. Análise filosófica da especificidade humana.

B5.3. Conciencia da finitude. Historia, vida e morte.

B5.4. Racionalidade, emotividade e conciencia moral.

Os tempos serán flexibles con obxecto de acomodarse ao ritmo de adquisición das aprendizaxes. Aínda e todo, tratarase de manter a seguinte sucesión temporal para os contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe, segundo a organización mediante Bloques que se detalla no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, e segundo a súa distribución en unidades didácticas.

1ª Avaliación

Bloque 1. A antropoloxía como saber

Unidade 1. A antropoloxía e o estudo da cultura

Bloque 2. Antropoloxía física: hominización e humanización

Unidade 2. Evolución biolóxica e cultura

Bloque 3. Antropoloxía cultural

Unidade 3. Linguaxe e cultura

2ª Avaliación

Bloque 4. Antropoloxía social

Unidade 4. Produción e ecoloxía

- Unidade 5. Intercambio económico
- Unidade 6. Reprodución e sexualidade
- Unidade 7. Parentesco

3ª Avaliación

Bloque 4. Antropoloxía social

- Unidade 8. Poder político
- Unidade 9. Grupos estratificados: clases, castas, minorías e etnias

Bloque 3. Antropoloxía cultural

- Unidade 10. A relixión e a arte
- Unidade 11. A antropoloxía dunha sociedade industrial / tradicional

Bloque 5. Antropoloxía filosófica

- Unidade 12. A antropoloxía filosófica

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

5.1 Criterios de cualificación: procedementos e instrumentos

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.
3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.
4. Probos escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios, etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións expresarase mediante as seguintes cualificacións: Sobresaínte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Probos ou exames (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.

- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación aprobase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinara só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos dous días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada "proba conxunta de recuperación", pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

5.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015). Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4 desta programación, ao que remitimos dende aquí. E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A antropoloxía como saber

- B1.1. Delimitar e precisar o campo de estudo da antropoloxía, así como a súa metodoloxía e as súas técnicas.
- B1.2. Definir e concretar o obxecto peculiar de estudo das ramas da antropoloxía.
- B1.3. Distinguir as peculiaridades das escolas antropolóxicas.
- B1.4. Diferenciar a antropoloxía doutras ciencias sociais.

Bloque 2. Antropoloxía física: hominización e humanización

- B2.1. Establecer a liña filoxenética humana, dando conta das probas sobre a evolución.
- B2.2. Describir, a través das tecnoloxías da información e da comunicación, as bases fisiolóxico-biolóxicas do comportamento humano desde a estrutura e a funcionalidade dos sistemas nervioso e endócrino.
- B2.3. Describir a orixe e a evolución da especie humana, e a arbore xenealóxica dos homínidos ata a explosión cultural.
- B2.4. Recoñecer a relación dialéctica entre o innato e o adquirido a partir de diversas teorías e modelos.
- B2.5. Concretar a achega da arqueoloxía aos estudos antropolóxicos, amosando o percorrido que vai polos grandes períodos da evolución sociocultural: Paleolítico, Neolítico, revolución urbana e sociedade industrial.
- B2.6. Describir a complexidade do ser humano a través da súa peculiar unidade e diversidade.

Bloque 3. Antropoloxía cultural

- B3.1. Definir o termo cultura, asumindo a súa complexidade desde diversos puntos de vista.
- B3.2. Describir a interiorización da cultura, salientando os axentes e os procesos da endoculturación.
- B3.3. Analizar a cultura, distinguindo as perspectivas EMIC e ETIC.
- B3.4. Describir as dinámicas das culturas e a diversidade cultural.
- B3.5. Describir os elementos característicos da sociedade global.
- B3.6. Describir as producións culturais e distinguir as materiais das inmateriais.
- B3.7. Identificar as relacións entre usos lingüísticos e trazos culturais.
- B3.8. Describir os elementos característicos da arte e da técnica, desde unha óptica histórica e antropolóxica.
- B3.9. Identificar os aspectos formais e semióticos do fenómeno relixioso, así como os principais paradigmas teóricos para a súa interpretación.
- B3.10. Describir os fundamentos antropolóxicos do saber.

Bloque 4. Antropoloxía social

- B4.1. Describir a sociabilidade e a socialización como trazos inherentes ao ser humano.
- B4.2. Analizar os procedementos de produción de bens, así como as bases e os tipos de intercambio económico.
- B4.3. Analizar os mecanismos de reprodución social e, especialmente, a comprensión da sexualidade.
- B4.4. Analizar e describir os sistemas terminolóxicos e as teorías sobre o parentesco.
- B4.5. Analizar as relacións entre individuos, o mantemento dunha cohesión política e a resolución dos conflitos por medio de guerras.
- B4.6. Recoñecer o significado da pertenza a grupos estratificados e a súa relación co poder.

Bloque 5. Antropoloxía filosófica

- B5.1. Describir as orixes mediatas e inmediatas da antropoloxía filosófica.

- B5.2. Caracterizar os trazos distintivos do enfoque filosófico sobre a especificidade humana, desde os puntos de vista simbólico e histórico.
- B5.3. Describir a estrutura da subxectividade humana: logos e praxis.
- B5.4. Analizar o sentido da vida e da morte desde a conciencia da propia finitude.
- B5.5. Analizar a racionalidade e a afectividade como dimensións que conforman as bases éticas da persoa.

5.3 Estándares de aprendizaxe

Os estándares de aprendizaxe son especificacións dos criterios de avaliación que permiten definir os resultados de aprendizaxe e que concretan o que o alumnado debe saber, comprender e saber facer en cada disciplina. Deben ser observables, medibles e avaliábeis, e permitir graduar o rendemento ou o logro alcanzado.

Os estándares de aprendizaxe secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4. desta programación, ao que remitimos dende aquí.

O grao mínimo de consecución de todos e cada un dos estándares de aprendizaxe para superar as probas, nas que se apliquen, e aprobar esta materia é do 50%.

O grao de consecución de cada estándar de aprendizaxe pode ser apreciado indistintamente por calquera dos catro instrumentos de avaliación sinalados con anterioridade.

E a súa relación detallada e sucesión é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A antropoloxía como saber

B1.1.1. Identifica e distingue, de xeito claro e razoado, o campo de estudo da antropoloxía.

B1.1.2. Diferenza a súa metodoloxía e as técnicas ao respecto doutras ciencias e saberes.

B1.2.1. Define e concreta con precisión o obxecto peculiar de estudo das ramas da antropoloxía, distinguindo cada unha a través de textos, e realiza unha presentación empregando as tecnoloxías da información e da comunicación.

B1.3.1. Distingue sinteticamente as características propias das escolas antropolóxicas, elaborando un mapa conceptual.

B1.4.1. Diferenza e explica a antropoloxía con respecto a outros saberes e outras ciencias sociais.

Bloque 2. Antropoloxía física: hominización e humanización

B2.1.1. Reproduce a liña filoxenética humana, utilizando para iso recursos das tecnoloxías da información e da comunicación.

B2.1.2. Recoñece probas sobre a evolución.

B2.2.1. Describe a estrutura e a funcionalidade do sistema nervioso e do endócrino, recorrendo ás tecnoloxías da información e da comunicación.

B2.3.1. Describe e explica, mediante ferramentas informáticas, a orixe e a evolución da especie humana.

B2.3.2. Constrúe a árbore xenealóxica dos homínidos ata a explosión cultural, e plásmoa nunha produción audiovisual.

B2.4.1. Identifica a relación dialéctica entre o innato e o adquirido a partir da diferenciación de teorías e modelos.

B2.5.1. Describe a achega da antropoloxía e da arqueoloxía ao coñecemento da evolución humana.

B2.5.2. Delimita o percorrido que vai polos grandes períodos da evolución sociocultural (Paleolítico, Neolítico, revolución urbana e sociedade industrial), e elabora mapas conceptuais.

B2.6.1. Identifica e describe mediante pequenos textos a complexidade do ser humano, a través da súa peculiar unidade e diversidade.

Bloque 3. Antropoloxía cultural

B3.1.1. Define os trazos característicos da cultura.

B3.1.2. Identifica diversas perspectivas na súa concepción.

B3.2.1. Describe o significado da interiorización da cultura.

B3.2.2. Identifica e define os axentes e os procesos de endoculturación.

- B3.3.1. Analiza algún elemento cultural do seu contorno e compárao adecuadamente con outras manifestacións culturais, distinguindo as perspectivas EMIC e ETIC.
- B3.4.1. Describe, analiza e explica algún elemento cultural do seu contorno, comprendendo a complexidade da diversidade cultural global e de Galicia.
- B3.5.1. Recoñece, a partir dunha listaxe de trazos culturais e sociais, os elementos característicos da sociedade global.
- B3.6.1. Describe a través dos seus trazos as producións culturais, e distingue as materiais das inmateriais.
- B3.6.2. Describe con argumentación producións materiais e inmateriais de Galicia.
- B3.7.1. Identifica relacións entre usos lingüísticos e trazos culturais.
- B3.7.2. Identifica ás relacións entre lingua e cosmovisión, tendo Galicia como exemplo.
- B3.8.1. Identifica os elementos característicos da arte e da técnica, e diferéncios desde unha óptica histórica e antropolóxica.
- B3.8.1. Describe exemplos de manifestacións artísticas e técnicas en Galicia, e compréndeos no seu contexto.
- B3.9.1. Identifica a través de pequenos textos os aspectos formais e semióticos do fenómeno relixioso
- B3.9.2. Define os principais paradigmas teóricos para a súa interpretación.
- B3.10.1. Identifica en pequenos textos os fundamentos antropolóxicos do saber.

Bloque 4. Antropoloxía social

- B4.1.1. Recoñece e describe a sociabilidade e a socialización como trazos inherentes ao ser humano
- B4.2.1. Describe os procedementos de produción de bens.
- B4.2.2. Recoñece os principais tipos de intercambio e as bases da economía, e exemplifícaos na nosa comunidade.
- B4.3.1. Identifica dun xeito concreto os mecanismos de reprodución social e, especialmente, os trazos típicos da sexualidade.
- B4.4.1. Analiza e describe os sistemas terminolóxicos sobre o parentesco, utilizando as tecnoloxías da información e da comunicación.
- B4.4.2. Analiza as modalidades de organización domésticas e os sistemas de parentesco, prestándolle especial atención á realidade galega.
- B4.5.1. Analiza e identifica as relacións entre individuos.
- B4.5.2. Describe o mantemento dunha cohesión política e a resolución dos conflitos por medio de guerras.
- B4.6.1. Recoñece, a través de pequenos fragmentos, o significado da pertenza a grupos estratificados.
- B4.6.2. Describe a relación dos grupos cos poderes establecidos, utilizando as tecnoloxías da información e da comunicación.

Bloque 5. Antropoloxía filosófica

- B5.1.1. Describe de xeito sinxelo a orixe da antropoloxía filosófica a comezos do século XX e os seus antecedentes máis afastados.
- B5.2.1. Identifica dun xeito concreto os trazos distintivos do enfoque filosófico sobre a especificidade humana, desde os puntos de vista simbólico e histórico, en fragmentos filosóficos.
- B5.3.1. Describe o logos e a praxis como dimensión característica do suxeito humano.
- B5.4.1. Analiza e describe o sentido da vida e da morte tomando como referencia a conciencia da propia finitude, a través de fragmentos filosóficos e literarios.
- B5.5.1. Diferenza os instintos animais básicos da plasticidade da dinámica humana.
- B5.5.2. Identifica os trazos característicos da racionalidade e a afectividade como dimensións que conforman as bases éticas da persoa, mediante pequenos fragmentos filosóficos, literarios ou cinematográficos.

PSICOLOXÍA

2º Bacharelato

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A psicoloxía é unha rama do saber cuxa finalidade esencial é tanto a comprensión da propia individualidade como das condutas sociais e a súa interrelación. Desde uns antecedentes históricos afastados, moi ligados ao desenvolvemento do saber filosófico, a psicoloxía evolucionou cun cariz, en certo xeito, bifronte. Por unha banda, ten unha indubidable filiación humanística; por outra parte, a súa temática busca regularidades e explicacións científicas. Con estas características distintivas, polo seu obxecto de estudo e a súa metodoloxía, a psicoloxía pode considerarse unha disciplina moi interesante para o alumnado de segundo de bacharelato, cunha indubidable vertente práctica, na medida en que lle axudará a coñecerse mellor como individuo e a desenvolverse como persoa e, ao tempo, a afrontar os diversos problemas e retos que a convivencia suscita.

La Psicología como materia optativa no bacharelato se presenta como unha oportunidade idónea para introducir o alumnado non só no aspecto científico desta, cun corpo de contidos e metodoloxía específica, senón tamén no coñecemento de si mesmo e os seus propios comportamentos, con todo o que de elemento motivador isto leva consigo.

A través desta materia o alumnado poderá desenvolver un maior coñecemento do propio funcionamento psicolóxico da súa personalidade, das relacións interpersoais, das diferenzas individuais, e da influencia dos factores culturais e biolóxicos no comportamento.

Este conxunto de contidos e saberes non só ha de supoñer un aumento da cultura do estudante, senón que debe influír nunha maior capacidade de estudio. O estudio das características das distintas idades evolutivas pode axudar a comprender persoas doutras idades. A información sobre os trastornos de conduta pode canalizar cara a un labor de tipo preventivo.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións da cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ISO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como etapa xuvenil, é unha etapa de cambios, inicial e decisiva para a súa conformación adulta. Desenvólvense neles as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo.

La Psicología é unha materia apropiada para ser introducida no bacharelato. Aproveitando que os alumnos se atopan na etapa xuvenil, se parte xa dunha motivación inicial pola súa parte cara ao coñecemento de si mesmos, do contexto no que se atopan inmersos, así como cara á comprensión das relacións humanas e as condutas dos individuos. Contribúe tamén a facernos pensar nunha motivación positiva como punto de

partida, o feito de tratarse dunha materia de carácter opcional e, polo tanto, elixida libremente por eles. Partindo desta motivación os contidos desta materia contribuirán a desenvolver no alumno, non só un maior coñecemento do seu propio funcionamento psicolóxico e da súa personalidade, senón tamén sobre as relacións interpersoais, as diferenzas individuais e a influencia dos factores biolóxicos e culturais no comportamento humano.

2. OBXECTIVOS

A materia de Psicoloxía suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para o bacharelato, e así contribuirá a desenvolver nos alumnos e as alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable, inspirada polos valores da Constitución española e do Estatuto de autonomía de Galicia, así como polos dereitos humanos, que fomente a corresponsabilidade na construción dunha sociedade xusta e equitativa e favoreza a sustentabilidade.
- b) Consolidar unha madurez persoal e social que lles permita actuar de forma responsable e autónoma e desenvolver o seu espírito crítico. Ser quen de prever e resolver pacificamente os conflitos persoais, familiares e sociais.
- c) Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres, analizar e valorar criticamente as desigualdades e discriminacións existentes, e en particular a violencia contra a muller e impulsar a igualdade real e a non discriminación das persoas por calquera condición ou circunstancia persoal ou social, con atención especial ás persoas con discapacidade.
- d) Afianzar os hábitos de lectura, estudo e disciplina, como condicións necesarias para o eficaz aproveitamento da aprendizaxe, e como medio de desenvolvemento persoal.
- e) Dominar, tanto na súa expresión oral como escrita, a lingua galega e a lingua castelá.
- f) Expresarse con fluidez e corrección nunha ou máis linguas estranxeiras.
- g) Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e a comunicación.
- h) Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de forma solidaria no desenvolvemento e mellora da súa contorna social.
- i) Acceder aos coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais e dominar as habilidades básicas propias da modalidade elixida.
- j) Comprender os elementos e procedementos fundamentais da investigación e dos métodos científicos. Coñecer e valorar de forma crítica a contribución da ciencia e a tecnoloxía no cambio das condicións de vida, así como afianzar a sensibilidade e o respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio, con especial referencia ao territorio galego.
- k) Afianzar o espírito emprendedor con actitudes de creatividade, flexibilidade, iniciativa, traballo en equipo, confianza nun mesmo e sentido crítico.
- l) Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.
- m) Utilizar a educación física e o deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social e impulsar condutas e hábitos saudables.
- n) Afianzar actitudes de respecto e prevención no ámbito da seguridade viaria.
- o) Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia e contribuír a súa conservación e mellora no contexto dun mundo globalizado.

Tendo en conta os anteriores, podemos destacar os obxectivos seguintes dende a materia de Psicoloxía que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Reflexionar sobre os principais problemas psicolóxicos e comprender os supostos filosóficos da psicoloxía (racionalismo, empirismo e construtivismo) que subxacen ás diversas teorías sobre a natureza humana e o coñecemento.

2. Establecer conexións con outras disciplinas (filosofía, bioloxía, neurociencias, antropoloxía cultural), diferenciar a psicoloxía doutras pseudoexplicacións dos problemas humanos (adiviños, parapsicólogos) e detectar falsas crenzas, prexuízos e mentiras.
3. Comprender os diferentes modelos teóricos, precisar o seu estatuto epistemolóxico e resaltar a provisionalidade do coñecemento psicolóxico. Coñecer as aplicacións das diversas ramas da psicoloxía na sociedade (educativa, clínica, deportiva, xurídica, das organizacións).
4. Coñecer os métodos de investigación psicolóxica: descritivo, correlacional e experimental. Describir as estratexias de investigación: entrevistas, cuestionarios, análise de casos, estudos de campo, investigación de laboratorio, simulación por ordenador.
5. Adoptar unha actitude aberta respecto ao traballo científico: cuestionar o obvio, adquirir hábitos de traballo científico, comprobar os resultados e estar aberto a novas ideas.
6. Aplicar as estratexias de aprendizaxe e de pensamento: razoamento, pensamento creativo, toma de decisións e resolución de problemas.
7. Desenvolver a intelixencia emocional: coñecer as capacidades e limitacións persoais, comprender as propias emocións e identificar as alleas.
8. Adquirir habilidades sociais (comunicación asertiva, desenvolvemento de relacións interpersoais, control emocional), para que os alumnos e alumnas adquiren maior control das súas vidas. Aprender a rexeitar ideas irracionais (terapia racional-emotiva de Ellis), técnicas para afrontar o estrés (relaxación progresiva de Jacobson), etc.
9. Fomentar actitudes de tolerancia cara ás ideas doutras persoas, de responsabilidade persoal e social, e valorar a capacidade racional para regular a acción humana, persoal e colectiva.
10. Valorar a construción dunha sociedade multicultural, baseada no respecto aos dereitos humanos, que favoreza a convivencia democrática e desenvolva valores como a liberdade e a solidariedade.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Psicoloxía ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un *saber* (un contido), un *saber facer* (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un *saber ser* ou *saber estar* (unha actitude determinada).

A materia de Psicoloxía ten que ver dunha forma inmediata e directa co desenvolvemento das competencias de comunicación lingüística, conciencia e expresións culturais e as competencias sociais e cívicas. O resto das competencias (competencias matemática e científico-tecnolóxica básicas, competencia dixital, competencia en aprender a aprender, competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor) tamén son amplamente consideradas: ben polo seu necesario concurso e concorrencia para o máis completo desenvolvemento das competencias anteriores (permitindo que o alumnado avance cara aos resultados en máis dunha competencia ao mesmo tempo), e ben por ser abordada central ou complementariamente diferentes momentos ao fío do desenvolvemento da temática de Psicoloxía.

A propia complexidade, inscrita de seu no propio ser humano, faise visible na súa capacidade de relación con outros saberes, sinaladamente coa bioloxía, a socioloxía, a química e a filosofía. Trátase, xa que logo, dunha materia que, dada a súa riqueza de contidos e amplitude de horizontes, pode converterse en paradigmática para a adquisición da maior parte das competencias clave. A materia de Psicoloxía xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiren as competencias clave, porque en:

Comunicación lingüística

A competencia lingüística é outra das capacidades que ha de desenvolver no estudio da psicoloxía. O papel da linguaxe é decisivo para a conformación do psiquismo humano como tal. A comprensión con rigor conceptual dos textos que debe estudar así como a expresión das ideas asimiladas e a busca de información noutras fontes, sexan libros ou artigos de revistas científicas ou nas novas tecnoloxías, esixenlles e ao mesmo tempo capacítalles para o desenvolvemento desta competencia.

Conciencia e expresións culturais

Finalmente a competencia de conciencia e expresións culturais tampouco está excluída no estudio da psicoloxía, por canto que os condicionamentos sociais son esenciais na configuración do psiquismo. Deste modo a materia contribúe significativamente ao desenvolvemento destas competencias facilitando unha comprensión e sintonía con diferentes modos culturais que explican aspectos esenciais do carácter das persoas.

Aprender a aprender

A competencia aprender a aprender facilita ao alumnado comprender e controlar os mecanismos psíquicos implicados, precisamente, nos procesos cognitivos da aprendizaxe. De maneira que poida interactuar con estes procesos corrixindo e obtendo un maior rendemento e aproveitamento dos seus recursos cognitivos.

Competencias sociais e cívicas

As competencias sociais e cívicas son tamén propiciadas de modo esencial polo estudio da psicoloxía por canto esta ciencia ilumina de forma decisiva as interioridades que subxacen nas relacións sociais. Unha psicoloxía madura implica unha sociabilidade máis eficiente ao mesmo tempo que é garantía de superación de conflitos interpersoais.

Sentido de iniciativa e espírito emprendedor

No estudio da psicoloxía poderíamos sinalar que o sentido de iniciativa e espírito emprendedor, entendida como competencia que implica a capacidade de transformar as ideas en actos, contribúe a facilitar o estudio. Iso significa adquirir conciencia da situación para intervir ou resolver e saber elixir, planificar e xestionar os coñecementos, destrezas ou habilidades e actitudes necesarios con criterio propio, co fin de alcanzar o obxectivo previsto.

Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía

A competencia matemática e a competencia clave en ciencia e tecnoloxía non son alleas ao estudio da psicoloxía. Tratadas ao desenvolver o tema da psicoloxía como ciencia para establecer as súas interrelacións. Se ben non son utilizadas do mesmo modo en todas as parcelas da materia, resultan imprescindibles para a comprensión dos estudos psicométricos nos ámbitos nos que se aplican: a intelixencia factorial, teorías da personalidade, teorías da aprendizaxe, etc.

Competencia dixital

Tratada por razón das achegas que supuxeron os modelos de intelixencia artificial na comprensión da intelixencia. A competencia dixital é así mesmo requirida na busca de información que pode resultar esencial especialmente polo carácter innovador que levan consigo as investigacións psicolóxicas actuais coa consecuente abundancia de información e de recursos audiovisuais. Estes recursos poden complementar de modo substancial os textos e imaxes que ofrecen os libros de texto convencionais.

4. CONTIDOS E DISTRIBUCIÓN TEMPORAL

Bloque 1. A psicoloxía como ciencia

B1.1. A psicoloxía desde as súas orixes en Grecia ata o século XIX.

B1.2. Constitución da psicoloxía como saber autónomo: Wundt, Watson, James e Freud.

B1.3. Diversidade de acepcións do termo psicoloxía ao longo da súa evolución.

B1.4. Obxecto propio da psicoloxía. A psicoloxía e outros saberes.

B1.5. Obxectivos que caracterizan a psicoloxía.

B1.6. Facetas teórica e práctica da psicoloxía, e ámbitos de aplicación.

B1.7. Metodoloxías da investigación psicolóxica: métodos e obxectivos.

B1.8. Achegas máis importantes da psicoloxía na comprensión dos fenómenos humanos. Problemas tratados e conclusións ofrecidas.

B1.9. Teorías psicolóxicas: psicanálise, condutismo, teoría cognitiva, Gestalt, humanismo e psicobioloxía.

B1.10. Textos de autores como W. Wundt, S. Freud, A. Maslow, W. James e B. F. Skinner, entre outros.

Bloque 2. Fundamentos biolóxicos da conduta

B2.1. Anatomía do encéfalo humano. Comparativa co doutros animais.

B2.2. Filoxénese da evolución do cerebro humano e relación coa conduta.

B2.3. Morfoloxía da neurona. Sinapse, impulso nervioso e neurotransmisores.

B2.4. Áreas do cerebro e as funcións que executan.

B2.5. Técnicas de investigación da actividade cerebral: anxiogramas, EEG, TAC, TEP, IRM, intervencións directas e estudo de casos.

B2.6. Impulso que deron as técnicas de investigación do cerebro para o estudo do comportamento e a solución dalgunhas patoloxías.

B2.7. Bases xenéticas da diferenza entre a conduta feminina e a masculina.

B2.8. Doenzas causadas por alteracións xenéticas. Anomalía na conduta. Síndromes.

B2.9. Sistema endócrino. Glándulas e hormonas, e influencia na conduta. Influencia na diferenza entre a conduta feminina e a masculina.

Bloque 3. Os procesos cognitivos básicos: percepción, atención e memoria

B3.1. Percepción: elementos e fases do proceso.

B3.2. Teorías sobre a percepción: asociacionismo, Gestalt, cognitivismo e neuropsicoloxía.

B3.3. Leis da percepción da Gestalt.

B3.4. Ilusións ópticas e trastornos perceptivos.

B3.5. Algúns fenómenos perceptivos: constancia perceptiva, percepción subliminar e extrasensorial, membro fantasma e percepción por estimulación eléctrica do cerebro (por exemplo, o ollo de Dobelle), etc.

B3.6. Factores individuais e sociais que inflúen na percepción.

B3.7. A memoria. Atención e concentración.

B3.8. Tipos de atención.

B3.9. Alteracións da atención.

B3.10. Tipos de memoria. Relación entre eles e utilidade que teñen na aprendizaxe humana.

B3.11. Esquecemento: causas.

B3.12. A memoria e os efectos producidos nela por desuso, interferencia, falta de motivación, etc.

B3.13. Distorsións e alteracións da memoria.

Bloque 4. Procesos cognitivos superiores: aprendizaxe, intelixencia e pensamento

B4.1. Teorías da aprendizaxe: condicionamento clásico; aprendizaxe por ensaio-erro; condicionamento instrumental; teoría cognitiva; aprendizaxe social.

B4.2. Técnicas de condicionamento na publicidade.

B4.3. Factores que inflúen na aprendizaxe: coñecementos previos adquiridos, capacidades, personalidade, estilos cognitivos, motivación, actitudes e valores.

B4.4. Teorías actuais sobre a intelixencia: teoría factorial de Spearman, multifactorial de Thurstone, e teorías de Cattell, Vernon, Sternberg, Gardner, etc.

B4.5. Fases do desenvolvemento da intelixencia segundo J. Piaget.

B4.6. O CI e os problemas da medición da intelixencia.

B4.7. Procesos cognitivos superiores: pensamento, razoamento e creatividade.

B4.8. A intelixencia emocional e as súas competencias.

B4.9. Posibilidades, alcance, límites e perigos da intelixencia artificial.

Bloque 5. A construción do ser humano. Motivación, personalidade e afectividade.

B5.1. Teorías sobre a motivación: homeostática; das necesidades; do incentivo; cognitivas; psicanalíticas; humanistas.

B5.2. Causas da frustración. Clasificación dos conflitos de Lewin.

B5.3. Alternativas á frustración: agresión, logro indirecto, evasión, depresión ou aceptación.

B5.4. Motivación e consecución de logros no ámbito laboral e no educativo.

B5.5. Teorías da personalidade

B5.6. Fases do desenvolvemento da personalidade

B5.7. Métodos de avaliación da personalidade e as súas limitacións.

B5.8. Relación entre a conciencia e os procesos inconscientes.

B5.9. Drogas; alteracións de conciencia e de personalidade.

B5.10. Identidade e autoestima.

B5.11. Perspectivas, modelos de estudo e métodos usados para tratar as psicopatoloxías.

B5.12. Trastornos en relación ás necesidades biolóxicas e ás adiccións.

B5.13. Trastornos en relación ás emocións.

B5.14. Trastornos en relación a elementos corporais.

- B5.15. Trastornos en relación á personalidade.
- B5.16. Trastornos en relación ao desenvolvemento evolutivo.
- B5.17. Compoñentes hereditarios e aprendidos dos afectos.
- B5.18. Relación entre emoción e cognición.
- B5.19. Emocións primarias, secundarias e autoconscientes.
- B5.20. Teorías sobre a emoción, como experiencia, como comportamento ou como suceso fisiolóxico. A psicoafectividade e o equilibrio da persoa.
- B5.21. Trastornos e problemas emocionais.
- B5.22. Importancia da afectividade e da sexualidade na maduración da persoa. Psicología da sexualidade.
- B5.23. Comunicación emocional: linguaxe verbal e non verbal.

Bloque 6. Psicología social e das organizacións

- B6.1. Impacto das diferenzas culturais no comportamento individual: a súa influencia nos esquemas cognitivos, na personalidade e na vida afectiva.
- B6.2. Proceso de socialización. Influencia no desenvolvemento persoal dos grupos, os papeis e os status sociais.
- B6.3. Orixe social das actitudes persoais. Influencia en condutas violentas en distintos ámbitos.
- B6.4. Roles sociais de xénero e as súas consecuencias no pensamento e na conduta do home e da muller
- B6.5. Procesos psicolóxicos de masas: impulsividade, intolerancia, inconsciencia, falta de perseveranza, volubidade e falta de capacidade crítica.
- B6.6. Estudo psicolóxico das masas de Gustav Le Bon. Contaxio de sentimentos e emocións, e perda temporal da personalidade individual e consciente da persoa.
- B6.7. Psicología de Erikson e a súa explicación das condutas radicais e irracionais nalgúns grupos.
- B6.8. Medidas para previr a conversión das persoas en masa.
- B6.9. Aplicación da Psicología no mundo laboral. Recursos humanos: selección de persoal, integración na empresa, e evolución persoal e profesional.
- B6.10. Aplicación da psicología no mundo laboral. Factores psicolóxicos e desenvolvemento laboral: adaptación, innovación, traballo colaborador, xestión de coñecementos, creatividade, autoestima, proposición de retos, motivación, fomento da participación, autonomía e xeración de ambientes creativos.
- B6.11. Aplicación da psicología no mundo laboral. Riscos da saúde psicolóxica laboral.
- B6.12. O proceso da comunicación humana. A ventá de Johari. A comunicación non verbal e a comunicación de masas. O desenvolvemento evolutivo da linguaxe e as súas funcións. Linguaxe e pensamento.

Os tempos serán flexibles con obxecto de acomodarse ao ritmo de adquisición das aprendizaxes. Aínda e todo, tratarase de manter a seguinte sucesión temporal para os contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe, segundo a organización mediante Bloques que se detalla no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, e segundo a súa distribución en unidades didácticas.

1ª Avaliación

Bloque 1. A psicología como ciencia

Unidade 1. A psicología como ciencia

Bloque 2. Fundamentos biolóxicos da conduta

Unidade 2. Fundamentos biolóxicos da conduta

Bloque 3. Os procesos cognitivos básicos: percepción, atención e memoria

Unidade 3. Sensación, percepción e atención

Unidade 6. A memoria humana

2ª Avaliación

Bloque 4. Procesos cognitivos superiores: aprendizaxe, intelixencia e pensamento

Unidade 5. A aprendizaxe

Unidade 7. O pensamento

Unidade 8. A intelixencia

Bloque 5. A construción do ser humano. Motivación, personalidade e afectividade

Unidade 10. Motivación e emoción

Unidade 11. Personalidade

3ª Avaliación

Unidade 4. Estados de conciencia e drogas

Unidade 12. A sexualidade Humana

Unidade 13. Trastornos emocionais e da conduta. Terapias psicolóxicas

Bloque 6. Psicología social e das organizacións

Unidade 9. Comunicación e linguaxe

Unidade 14. Pensamento, conduta e influencia social

Unidade 15. Psicología do traballo e das organizacións

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

5.1 Criterios de cualificación: procedementos e instrumentos

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.
3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.
4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios, etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresáinte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Probas ou exames (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.

- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación apróbase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos dous días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de Non Presentado(0) e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada "proba conxunta de recuperación", pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

5.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015). Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4 desta programación, ao que remitimos dende aquí. E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A psicoloxía como ciencia

B1.1. Entender e apreciar a especificidade e a importancia do coñecemento psicolóxico, como ciencia que trata da conduta e os procesos mentais do individuo, valorando que se trata dun saber e unha actitude que estimula a crítica, a autonomía, a investigación e a innovación.

B1.2. Identificar a dimensión teórica e práctica da psicoloxía, os seus obxectivos, as súas características e as súas ramas e técnicas de investigación, relacionándoas, como ciencia multidisciplinar, con outras ciencias cuxo fin é a comprensión dos fenómenos humanos, como a filosofía, a bioloxía, a antropoloxía, a economía, etc.

B1.3. Recoñecer e expresar as achegas máis importantes da psicoloxía, desde os seus inicios ata a actualidade, identificando os principais problemas formulados e as solucións achegadas polas correntes psicolóxicas contemporáneas, e realizando unha análise crítica de textos significativos e breves de contido psicolóxico, identificando as problemáticas formuladas e relacionándoas co estudado na unidade.

Bloque 2. Fundamentos biolóxicos da conduta

B2.1. Explicar a evolución do cerebro humano desde un enfoque antropolóxico, distinguindo as súas características específicas das doutros animais, co fin de apreciar a importancia do desenvolvemento neurolóxico e as consecuencias que delas se derivan.

B2.2. Analizar e apreciar a importancia da organización do sistema nervioso central, fundamentalmente do encéfalo humano, distinguindo as localizacións e as funcións que determinan a conduta dos individuos

B2.3. Entender e valorar as técnicas actuais de investigación do cerebro e o seu impacto no avance científico acerca da explicación da conduta e na superación dalgúns trastornos e dalgunhas doenzas mentais.

B2.4. Comprender e recoñecer algunhas das bases xenéticas que determinan a conduta humana, apreciando a relación de causa e efecto que pode existir entre ambas as dúas e destacando a orixe dalgunhas doenzas producidas por alteracións xenéticas.

B2.5. Investigar e resumir a influencia do sistema endócrino sobre o cerebro e os comportamentos derivados diso, co fin de valorar a importancia da relación entre ambos.

Bloque 3. Os procesos cognitivos básicos: percepción, atención e memoria

B3.1. Comprender a percepción humana como un proceso construtivo eminentemente subxectivo e limitado, no cal ten a súa orixe o coñecemento sobre a realidade, valorando o ser humano como un procesador de información.

B3.2. Explicar e apreciar a relevancia das influencias individuais e sociais no fenómeno da percepción, valorando criticamente tanto os seus aspectos positivos como os negativos.

B3.3. Coñecer e analizar a estrutura, os tipos e o funcionamento da memoria humana, investigando as achegas dalgunhas teorías actuais, co fin de entender a orixe e os factores que inflúen no desenvolvemento desta capacidade no ser humano, e utilizar as súas achegas na súa propia aprendizaxe.

Bloque 4. Procesos cognitivos superiores: aprendizaxe, intelixencia e pensamento

B4.1. Explicar as principais teorías sobre a aprendizaxe, identificando os factores que cada unha delas considera determinantes neste proceso, co obxecto de iniciarse na comprensión deste fenómeno e das súas aplicacións no campo social, e utilizar os seus coñecementos para mellorar a súa propia aprendizaxe.

B4.2. Comprender os procesos cognitivos superiores do ser humano, como a intelixencia e o pensamento, mediante o coñecemento dalgunhas teorías explicativas da súa natureza e o seu desenvolvemento,

distinguido os factores que inflúen nel e investigando a eficacia das técnicas de medición utilizadas e o concepto de CI, co fin de entender esta capacidade humana.

B4.3. Recoñecer e valorar a importancia da intelixencia emocional no desenvolvemento psíquico da persoa.

B4.4. Reflexionar sobre as posibilidades da intelixencia artificial e xulgar criticamente os seus alcances e os seus límites, co fin de evitar a equivocada humanización das máquinas pensantes e a deshumanización das persoas.

Bloque 5. A construción do ser humano. Motivación, personalidade e afectividade.

B5.1. Explicar e valorar a importancia da motivación, a súa clasificación e a súa relación con outros procesos cognitivos, desenvolvendo os supostos teóricos que a explican e analizando as deficiencias e os conflitos que no seu desenvolvemento conducen á frustración.

B5.2. Comprender o que é a personalidade, analizando as influencias xenéticas, ambientais e culturais sobre as que se edifica, as teorías que a estudan e os factores motivacionais, afectivos e cognitivos necesarios para a súa axeitada evolución, en cada fase do seu desenvolvemento.

B5.3. Entender e reflexionar sobre a complexidade que implica definir o que é un trastorno mental, describindo algúns dos factores xenéticos, ambientais e evolutivos implicados, co fin de comprender as perspectivas psicopatolóxicas e os seus métodos de estudo.

B5.4. Recoñecer e valorar os tipos de afectos, así como a orixe dalgúns trastornos emocionais, co obxecto de espertar o seu interese polo desenvolvemento persoal desta capacidade.

B5.5. Coñecer a importancia que na maduración da persoa teñen as relacións afectivas e sexuais, analizando criticamente os seus aspectos fundamentais.

Bloque 6. Psicoloxía social e das organizacións

B6.1. Comprender e apreciar a dimensión social do ser humano, e entender o proceso de socialización como a interiorización das normas e valores sociais, apreciando a súa influencia na personalidade e na conduta das persoas.

B6.2. Coñecer e valorar os procesos psicolóxicos das masas, a súa natureza, as características e as pautas de comportamento, co fin de evitar as situacións de vulnerabilidade en que da persoa poida perder o control sobre os seus propios actos.

B6.3. Entender e describir a importancia da psicoloxía no campo laboral e o desenvolvemento das organizacións, reflexionando sobre a importancia do liderado como condición necesaria para a xestión das empresas, reflexionando sobre os erros psicolóxicos que se producen na súa xestión e procurando os recursos axeitados para afrontar os problemas.

B6.4. Comprender e apreciar a dimensión lingüística do ser humano, o proceso de comunicación, e entender o desenvolvemento evolutivo da linguaxe e súas funcións, apreciando a súa importancia para o pensamento.

5.3 Estándares de aprendizaxe

Os estándares de aprendizaxe son especificacións dos criterios de avaliación que permiten definir os resultados de aprendizaxe e que concretan o que o alumnado debe saber, comprender e saber facer en cada disciplina. Deben ser observables, medibles e avaliábeis, e permitir graduar o rendemento ou o logro alcanzado.

Os estándares de aprendizaxe secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4. desta programación, ao que remitimos dende aquí.

O grao mínimo de consecución de todos e cada un dos estándares de aprendizaxe para superar as probas, nas que se apliquen, e aprobar esta materia é do 50%.

O grao de consecución de cada estándar de aprendizaxe pode ser apreciado indistintamente por calquera dos catro instrumentos de avaliación sinalados con anterioridade.

E a súa relación detallada e sucesión é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A psicoloxía como ciencia

B1.1.1. Explica e constrúe un marco de referencia global da psicoloxía, desde as súas orixes en Grecia (nas filosofías de Platón e Aristóteles), ata o seu recoñecemento como saber independente da man de Wundt, Watson, James e Freud, definindo as acepcións do termo psicoloxía ao longo da súa evolución, desde o etimolóxico, como "ciencia da alma", aos achegados polas correntes actuais: condutismo, cognitivismo, psicanálise, humanismo ou Gestalt.

PSB1.1.2. Recoñece e valora as cuestións e os problemas que investiga a psicoloxía desde os seus inicios, distinguindo a súa perspectiva das proporcionadas por outros saberes.

B1.2.1. Explica e estima a importancia dos obxectivos que caracterizan a psicoloxía: describir, explicar, predicir e modificar.

B1.2.2. Distingue e relaciona as facetas teórica e práctica da psicoloxía, e identifica as ramas en que se desenvolven (clínica e da saúde, da arte, das actividades físico-deportivas, da educación, forense, da intervención social, ambiental, etc.), investigando e valorando a súa aplicación nos ámbitos de atención na comunidade, como na familia e na infancia, na terceira idade, en minusvalías, muller, xuventude, minorías sociais e inmigrantes, cooperación para o desenvolvemento, etc.

B1.2.3. Describe e aprecia a utilidade das técnicas e das metodoloxías de investigación psicolóxica, explicando as características de cada unha, como son os métodos comprensivos (introspección, fenomenoloxía, hermenéutica, test, entrevista persoal, dinámica de grupos, etc.) e os seus obxectivos (observación, descrición, experimentación, explicación, estudos de casos, etc.).

B1.3.1. Explica e recoñece a importancia das achegas que a psicolóxica realizou na comprensión dos fenómenos humanos, identificando os problemas específicos dos que se ocupa e as conclusións achegadas.

B1.3.2. Utiliza a súa capacidade de aprender a aprender, realizando os seus propios mapas conceptuais, utilizando medios informáticos, acerca das seguintes teorías: psicanálise, condutismo, teoría cognitiva, Gestalt, humanismo e psicobioloxía.

B1.3.3. Analiza e valora criticamente textos sobre os problemas, as funcións e as aplicacións da Psicoloxía de autores como W. Wundt, S. Freud, A. Maslow, W. James e B. F. Skinner, entre outros.

B1.3.4. Utiliza a súa iniciativa para expor as súas conclusións argumentadamente, mediante presentacións gráficas, en medios audiovisuais.

Bloque 2. Fundamentos biolóxicos da conduta

B2.1.1. Identifica, contrasta e valora a nivel anatómico diferentes tipos de encéfalos animais en comparación co humano, valéndose de medios documentais.

B2.1.2. Investiga a través de internet a filoxénese humana e a evolución do cerebro, explicando e apreciando a relación directa que mantén co desenvolvemento da conduta humana.

B2.2.1. Realiza unha presentación, con medios informáticos, en colaboración grupal, sobre a morfoloxía neuronal e a sinapse, describindo o proceso de transmisión sináptica e os factores que a determinan, o impulso nervioso e os neurotransmisores.

B2.2.2. Investiga e explica a organización das áreas cerebrais e as súas funcións, e localiza nun debuxo as devanditas áreas.

B2.3.1. Describe e compara as técnicas científicas de investigación do cerebro: anxiogramas, EEG, TAC, TEP, IRM, intervencións directas e estudo de casos.

B2.3.2. Analiza e aprecia o impulso que estas técnicas de investigación cerebral lle deron ao coñecemento do comportamento humano e á solución dalgunhas patoloxías.

B2.4.1. Explica a influencia dos compoñentes xenéticos que interveñen na conduta, e investiga e valora se estes teñen efectos distintivos entre a conduta feminina e a masculina.

B2.4.2. Relaciona e aprecia a importancia das alteracións xenéticas coas doenzas que producen modificacións e anomalías na conduta, utilizando o vocabulario técnico preciso: mutación, trisomía, monosomía, deleción, etc.

B2.4.3. Localiza e selecciona información en internet acerca de distintos tipos de doenzas causadas por alteracións xenéticas, tales como a síndrome de Down, a síndrome de Turner, a síndrome do miaño de gato ou a síndrome de Klinefelter, entre outras.

B2.5.1. Realiza, en colaboración grupal, un mapa conceptual do sistema endócrino, apreciando a súa

influencia na conduta humana e os seus trastornos, por exemplo: hipófise e depresión, tiroide e ansiedade, paratiroide e astenia, suprarrenais e delirios, páncreas e depresión, sexuais e climaterio, etc.

B2.5.2. Investiga as diferenzas endocrinolóxicas entre homes e mulleres, e os seus efectos na conduta, valorando o coñecemento destas diferenzas como un instrumento que permite un entendemento e unha comprensión mellores entre as persoas de diferente sexo.

Bloque 3. Os procesos cognitivos básicos: percepción, atención e memoria

B3.1.1. Distingue e relaciona os elementos que interveñen no fenómeno da percepción (estímulo, sentido, sensación e limiares de percepción), recoñecéndoo dentro das fases do proceso perceptivo (excitación, transdución, transmisión e recepción).

B3.1.2. Compara e valora as achegas das principais teorías acerca da percepción: asociacionismo, Gestalt, cognitivismo e neuropsicoloxía.

B3.1.3. Elabora unha presentación con medios audiovisuais e en colaboración grupal, desenvolvendo a súa iniciativa persoal e as leis gestálticas da percepción, valorando a súa achega conceptual e identificando exemplos concretos de como actúan (por exemplo, a través de obras pictóricas ou fotografías).

B3.1.4. Procura e selecciona información, utilizando páxinas web, acerca dalgúns tipos de ilusións ópticas, diferenciándoas dos trastornos perceptivos como as alucinacións e a agnosia.

B3.1.5. Comenta e aprecia algúns fenómenos perceptivos, como a constancia perceptiva, a percepción subliminar e extrasensorial, o membro fantasma e a percepción por estimulación eléctrica do cerebro (por exemplo, o ollo de Dobbelle) entre outros, e expón as súas conclusións a través de soportes de presentación informáticos.

B3.2.1. Discirne e elabora conclusións, en colaboración grupal, sobre a influencia dos factores individuais (motivación, actitudes e intereses) e sociais (cultura e hábitat) no fenómeno da percepción, utilizando, por exemplo, os experimentos sobre prexuízos realizados por Allport e Kramer.

B3.3.1. Relaciona os conceptos de atención e concentración como puntos de partida da memoria, distinguindo os tipos de atención e os tipos de alteración que poden sufrir.

B3.3.2. Utiliza a súa iniciativa persoal para deseñar e elaborar, con medios informáticos, un cadro comparativo sobre diferentes tipos de memoria (sensorial, MCP e MLP), analizando a correspondencia entre elas e valorando a utilidade que teñen na aprendizaxe humana.

B3.3.3. Procura e selecciona información en páxinas web e libros especializados, acerca das principais causas do esquecemento, tales como as fisiolóxicas, as producidas por lesións, por represión, por falta de procesamento, por contexto inadecuado, etc., e elabora conclusións.

B3.3.4. Analiza e valora a importancia dalgúns dos efectos producidos na memoria por desuso, interferencia, falta de motivación, etc., e expón as súas consecuencias de xeito argumentado.

B3.3.5. Exemplifica, a través de medios audiovisuais, algunhas distorsións ou alteracións da memoria, como a amnesia, a hiperpermnesia, a paramnesia e os falsos recordos, desenvolvendo a súa capacidade emprendedora.

Bloque 4. Procesos cognitivos superiores: aprendizaxe, intelixencia e pensamento

B4.1.1. Utiliza a súa iniciativa persoal para confeccionar, utilizando medios informáticos, un cadro comparativo das teorías da aprendizaxe: condicionamento clásico (Pavlov e Watson); aprendizaxe por ensaio-erro (Thorndike); condicionamento instrumental (Skinner); teoría cognitiva (Piaget); Gestalt (Khöler); aprendizaxe social ou vicaria (Bandura), etc.

B4.1.2. Analiza e aprecia os resultados da aplicación das técnicas de condicionamento na publicidade, mediante a localización destas últimas en exemplos de casos concretos, utilizados nos medios de comunicación audiovisual.

B4.1.3. Describe e valora a importancia dos factores que inflúen na aprendizaxe, como por exemplo os coñecementos previos adquiridos, as capacidades, a personalidade, os estilos cognitivos, a motivación, as actitudes e os valores.

B4.2.1. Elabora mapas conceptuais dalgunhas das actuais teorías sobre a intelixencia, valorando as achegas que no seu estudo tivo cada unha delas, como por exemplo a teoría factorial de Spearman, a multifactorial de Thurstone e as de Cattell, Vernon, Sternberg, Gardner, etc.

B4.2.2. Utiliza a súa iniciativa persoal para elaborar un esquema explicativo sobre as fases do desenvolvemento da intelixencia segundo J. Piaget, valorando a importancia das influencias xenéticas e do medio neste proceso.

B4.2.3. Investiga, en páxinas de internet, o que é o CI e a escala de Stanford-Binet, que clasifica estes valores desde a deficiencia profunda ata a superdotación, apreciando a obxectividade real dos seus resultados e examinando criticamente algunhas técnicas de medición da intelixencia.

B4.2.4. Analiza o que é o pensamento, apreciando a validez tanto do razoamento como da creatividade na resolución de problemas e na toma de decisións.

B4.3.1. Valora a importancia das teorías de Gardner e Goleman, realizando un esquema das competencias da intelixencia emocional e a súa importancia no éxito persoal e profesional.

B4.4.1. Avalía, en traballo grupal, as vertentes positivas e negativas das aplicacións da intelixencia artificial, así como os perigos que pode representar pola súa capacidade para o control do ser humano, invadindo a súa intimidade e a súa liberdade.

Bloque 5. A construción do ser humano. Motivación, personalidade e afectividade.

B5.1.1. Utiliza e selecciona información acerca das teorías da motivación (homeostática; das necesidades; do incentivo; cognitivas; psicanalíticas; humanistas), utilizando mapas conceptuais, e elabora conclusións.

B5.1.2. Recorre á súa iniciativa para realizar unha presentación, con medios informáticos, acerca das causas da frustración, partindo da clasificación dos conflitos de Lewin e valorando as respostas alternativas a esta, como a agresión, o logro indirecto, a evasión, a depresión ou a súa aceptación (tolerancia á frustración).

B5.1.3. Argumenta, en colaboración grupal, sobre a importancia da motivación no ámbito laboral e educativo, analizando a relación entre motivación e consecución de logros.

B5.2.1. Describe, establecendo semellanzas e diferenzas, as teorías da personalidade, como as provenientes da psicanálise, o humanismo, as tipoloxías, o cognitivismo e o condutismo, valorando as achegas que cada unha delas realizou no coñecemento da natureza humana.

B5.2.2. Recorre á súa iniciativa persoal para realizar unha presentación, a través de medios audiovisuais, sobre as fases do desenvolvemento da personalidade, por exemplo segundo a teoría psicanalista, e elabora conclusións sobre os cambios que se producen en cada unha delas.

B5.2.3. Analiza, valorando criticamente, as limitacións dalgúns métodos e estratexias para a avaliación da personalidade, como son as probas proxectivas (test de Rorschach, TAT, test da frustración de Rosenzweig, etc.), as probas non proxectivas (16 FP, NEO-PI-R e MMPI) e as técnicas fisiolóxicas (tomografías, etc.).

B5.2.4. Diserta sobre a complexa relación entre a función da conciencia e os procesos inconscientes, analizando algúns fenómenos inconscientes, como os soños ou a hipnose.

B5.2.5. Investiga, en traballo grupal, sobre os estados alterados de conciencia provocados polas drogas, valorando criticamente a súa influencia nas alteracións da personalidade, e presenta as súas conclusións de maneira argumentada.

B5.2.6. Indaga sobre a relación entre identidade e autoestima, valorando criticamente a importancia do concepto de si mesmo/a e as repercusións que iso ten no desenvolvemento persoal e vital.

B5.3.1. Describe perspectivas e modelos de estudo da psicopatoloxía, e reflexiona sobre os métodos utilizados por cada unha delas.

PSB5.3.2. Utiliza a súa iniciativa persoal para realizar un cadro esquemático, en colaboración grupal e utilizando medios informáticos, acerca das características relativas a algúns tipos de trastornos, por exemplo os asociados ás necesidades biolóxicas e ás adicións (sexuais, alimentarias, drogodependencias, etc.), ás emocións (ansiedade e depresión), a elementos corporais (psicosomáticos, somatomorfos e disociativos), á personalidade (esquizoide, paranoide, limítrofe, dependente, narcisista, antisocial, etc.), ao desenvolvemento evolutivo (autismo, atraso mental, déficit de atención e hiperactividade, da aprendizaxe, asociados á vellez), etc.

B5.4.1. Explica os tipos de afectos (sentimento, emoción e paixón), especificando os seus determinantes hereditarios e aprendidos, e analizando a relación entre emoción e cognición.

B5.4.2. Describe as emocións primarias (medo, noxo, alegría, tristura, ira, sorpresa, etc.) e secundarias (ansiedade, hostilidade, humor, felicidade, amor, etc.), distinguíndoas das emocións autoconscientes (culpa, vergoña, orgullo, etc.).

B5.4.3. Realiza un cadro comparativo sobre as teorías sobre a emoción, por exemplo como experiencia, como comportamento ou como suceso fisiolóxico, valorando a importancia da psicoafectividade no equilibrio da persoa.

B5.4.4. Investiga, a través de internet, algúns trastornos emocionais (indiferenza emocional, dependencia afectiva, trastorno maníaco-depresivo, descontrol emotivo, etc.) e problemas emocionais (medo, fobias, ansiedade, estrés, depresión, etc.), exemplificando a través dalgún soporte audiovisual, e elabora as súas conclusións.

B5.5.1. Identifica e aprecia a importancia que, no desenvolvemento e na maduración da persoa, teñen a afectividade e a sexualidade, como dimensións esenciais do ser humano, e describe os aspectos fundamentais da psicoloxía da sexualidade: fisioloxía da resposta sexual, conduta sexual, etc.

B5.5.2. Diserta sobre a importancia da linguaxe verbal e non verbal como medios de comunicación emocional na nosa vida cotiá, e expón de xeito claro e argumentado as súas conclusións.

Bloque 6. Psicoloxía social e das organizacións

B6.1.1. Analiza e valora as diferenzas culturais e o seu impacto no comportamento das persoas ao exercer a súa influencia nos esquemas cognitivos, a personalidade e a vida afectiva do ser humano.

B6.1.2. Realiza unha presentación, colaborando en grupo e utilizando medios informáticos, sobre o proceso de socialización humana e a influencia dos grupos, os papeis e os status sociais no desenvolvemento da persoa.

B6.1.3. Investiga acerca da orixe social das actitudes persoais, valorando a súa utilidade para a predición da conduta humana e a súa influencia en condutas de violencia escolar, laboral, doméstica e de xénero, entre outras.

B6.2.1. Procura e selecciona información en internet acerca das características da conduta do individuo inmerso na masa, tales como impulsividade, intolerancia, inconsciencia, falta de perseveranza, volubidade e falta de capacidade crítica, entre outras.

B6.2.2. Utiliza e selecciona información acerca do estudo psicolóxico das masas, realizado por Gustav Le Bon, e elabora conclusións acerca do poder da persuasión, o contaxio de sentimentos e emocións que se produce nas masas e os seus efectos na perda temporal da personalidade individual e consciente da persoa.

B6.2.3. Indaga na psicoloxía de Erikson e destaca algunhas das causas psicolóxicas explicativas que sinala acerca dos actos terroristas ou do pensamento radical e irracional que se pon de manifesto en seguidores/as de equipos deportivos, artistas, grupos políticos, relixiosos, etc.

B6.2.4. Elabora conclusións, en colaboración grupal, e formula pautas de conduta preventivas co fin de evitar que as persoas se convertan en parte da masa, perdendo o control da súa conduta, dos seus pensamentos e dos seus sentimentos.

B6.3.1. Comenta e aprecia a importancia da aplicación da psicoloxía no mundo laboral, en temas tales como os aspectos psicolóxicos que inflúen na produtividade e no desenvolvemento empresarial, a importancia dos métodos e das técnicas psicolóxicas para a selección de persoal segundo os perfís laborais e a resolución de conflitos, etc.

B6.3.2. Procura e selecciona información sobre recursos humanos: selección de persoal e desenvolvemento de programas profesionais favorecedores da integración do persoal traballador na empresa, e a súa evolución persoal e profesional.

B6.3.3. Describe a importancia dos factores psicolóxicos que inflúen no desenvolvemento laboral, como a adaptación, a innovación, o traballo colaborador, a xestión de coñecementos, a creatividade e a autoestima, identificando factores fundamentais, como a proposición de retos, a motivación, o fomento da participación, a autonomía e a xeración de ambientes creativos, mediante exemplos de casos concretos e reflexionando criticamente sobre a súa aplicación en diversos ámbitos de traballo.

B6.3.4. Investiga, en páxinas de internet, acerca dos principais riscos da saúde laboral, como son o estrés, a ansiedade, o mobbing e a síndrome de Burnout.

B6.4.1. Analiza e valora as dimensións comunicativa e lingüística do ser humano, entende o proceso de comunicación e o funcionamento da ventá de Johari.

B6.4.2. Describe o desenvolvemento evolutivo da linguaxe, explica as funcións da linguaxe e as teorías da relación entre linguaxe e pensamento.

HISTORIA DA FILOSOFÍA

2º Bacharelato

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

Historia da Filosofía, ademais de ser unha materia que dá sentido e continuidade desde unha perspectiva histórica ás ideas que se presentaron nas materias de Filosofía de cuarto da ESO e Filosofía de primeiro de bacharelato, contribúe ao desenvolvemento integral dos alumnos e das alumnas de bacharelato, xa que permite tomar conciencia do seu ser como ser pensante e autónomo, e reflexionar sobre as súas propias crenzas, ideas e conviccións e as do mundo que hai arredor, de xeito crítico e razoado, e rexeitalas e/ou modificalas, ou asumilas como parte de si.

En primeiro lugar, esta materia capacita o alumnado para o exercicio do pensamento crítico e independente, co que alcanzar unha mellor comprensión do mundo globalizado e de si mesmo. Grazas a esta materia, os alumnos e as alumnas adquiren a aptitude de entretecer unha defensa racional e razoable da súa autonomía, da súa dignidade e dos seus dereitos nun contexto en vías de globalización. O pensamento filosófico achega os coñecementos teóricos e as destrezas prácticas para entender, analizar e propor solucións aos desafíos intelectuais e morais do século XXI.

En segundo lugar, a materia de Historia da Filosofía impulsa no alumnado o valor da indagación e a reflexión argumentada para descubrir prexuízos, xerar claridade respecto aos obxectivos e ao sentido da vida, valorar a calidade dos argumentos, detectar sofismas e falacias, resistir a presión arbitraria dos/das superiores e dos/das pares, atopar puntos de encontro entre posicións diferentes, humanizar as persoas con quen estamos obrigados/as a convivir. Os métodos filosóficos achegan enfoques plurais e contrastados que permiten albiscar saídas aos problemas que afectan a convivencia humana. A aprendizaxe do tratamento racional e dialogado destes asuntos disipa o recurso á violencia e á guerra, e fomenta a paz e a seguridade global e local.

A Historia da Filosofía non se presenta como un percorrido cronolóxico polas ideas do pensamento occidental sen máis; tampouco debería ser un simple compendio de autores e autoras, senón un intento de achegamento ao esforzo do ser humano por comprender a realidade e o propio ser humano en todas as súas dimensións. Trátase dunha investigación que nos fará máis libres, permitíranos comprender o pasado e o presente, e proxectar solucións sobre os problemas que se nos formulen no futuro. É no pensar de "outros/as" (e con "outros/as") como se foi configurando ao longo da historia das ideas, como lograremos estimular o noso propio pensamento, ese "sapere aude" kantiano, que nos leve a xerar as nosas propias ideas tendo en conta de onde proceden e respectando as persoas que non pensan coma nós. Ese pensar a través do diálogo de distintos/as autores/as e épocas que foron creando aproximacións ou tendencias cara á verdade respecto aos problemas e ás grandes preguntas que se formulou o ser humano ao longo da súa existencia constitúe a Historia da Filosofía. E nese percorrido, o alumnado deberá reflexionar sobre as razóns da presenza maioritariamente masculina na produción filosófica desde as súas orixes, ao tempo que debe coñecer o pensamento filosófico na muller.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións da cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ISO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O

alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como etapa xuvenil, é unha etapa de cambios, inicial e decisiva para a súa conformación adulta. Desenvólvense neles as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo. A filosofía é unha actividade reflexiva e crítica que, tomando como referente os distintos saberes e crenzas, pretende realizar unha síntese global acerca do que é o home, o coñecemento, a conduta axeitada e a vida social e política. Tras un primeiro contacto coas formulacións éticas na etapa anterior, é en bacharelato cando os alumnos inician unha aproximación sistemática á filosofía: abordada dun modo sistémico no primeiro curso, e agora no segundo curso dun modo cronolóxico. Búscase con iso proporcionar aos alumnos e alumnas unha visión integrada do quefacer filosófico en correspondencia co transcurso histórico, abordando de xeito global todos os problemas filosóficos de forma que sexa posible assimilar o que supuxo a filosofía como saber acerca da totalidade dunha experiencia humana en continua transformación. Ademais, o estudio das distintas dimensións do ser humano, a biolóxica, a psicolóxica e a sociocultural, abrindo paso á consideración das distintas antropoloxías (as diferentes concepcións filosóficas do ser humano levadas a cabo ao longo da historia do pensamento), pode contribuír significativamente a orientar ao alumnado no sentido e conformación do seu propio proxecto de vida como adulto atendendo aos novos tempos do porvir. En conclusión, a materia de Historia da Filosofía posibilita o exercicio dun pensamento crítico e independente no alumno, co que alcanzar unha mellor comprensión tanto dun mundo cambiante e como dun “si mesmo” en transformación.

2. OBXECTIVOS

A materia de Historia da Filosofía suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para o bacharelato, e así contribuírá a desenvolver nos alumnos e as alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable, inspirada polos valores da Constitución española e do Estatuto de autonomía de Galicia, así como polos dereitos humanos, que fomente a corresponsabilidade na construción dunha sociedade xusta e equitativa e favoreza a sustentabilidade.
- b) Consolidar unha madurez persoal e social que lles permita actuar de forma responsable e autónoma e desenvolver o seu espírito crítico. Ser quen de prever e resolver pacificamente os conflitos persoais, familiares e sociais.
- c) Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres, analizar e valorar criticamente as desigualdades e discriminacións existentes, e en particular a violencia contra a muller e impulsar a igualdade real e a non discriminación das persoas por calquera condición ou circunstancia persoal ou social, con atención especial ás persoas con discapacidade.
- d) Afianzar os hábitos de lectura, estudo e disciplina, como condicións necesarias para o eficaz aproveitamento da aprendizaxe, e como medio de desenvolvemento persoal.
- e) Dominar, tanto na súa expresión oral como escrita, a lingua galega e a lingua castelá.
- f) Expresarse con fluidez e corrección nunha ou máis linguas estranxeiras.
- g) Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e a comunicación.
- h) Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de forma solidaria no desenvolvemento e mellora da súa contorna social.
- i) Acceder aos coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais e dominar as habilidades básicas propias da modalidade elixida.
- j) Comprender os elementos e procedementos fundamentais da investigación e dos métodos científicos. Coñecer e valorar de forma crítica a contribución da ciencia e a tecnoloxía no cambio das

- condicións de vida, así como afianzar a sensibilidade e o respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio, con especial referencia ao territorio galego.
- k) Afianzar o espírito emprendedor con actitudes de creatividade, flexibilidade, iniciativa, traballo en equipo, confianza nun mesmo e sentido crítico.
  - l) Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.
  - m) Utilizar a educación física e o deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social e impulsar condutas e hábitos saudables.
  - n) Afianzar actitudes de respecto e prevención no ámbito da seguridade viaria.
  - o) Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia e contribuír a súa conservación e mellora no contexto dun mundo globalizado.

Tendo en conta os anteriores, podemos destacar os obxectivos seguintes dende a materia de Historia da Filosofía que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Coñecer os períodos da historia da filosofía e os seus representantes fundamentais.
2. Recoñecer as cuestións que ocuparon permanentemente a filosofía ao longo da súa historia e relacionalas con temas traballados en na materia de Filosofía, utilizando con propiedade os conceptos adquiridos.
3. Comprender a vinculación entre o pensamento dos distintos autores e outras manifestacións da actividade humana do seu contexto histórico: socioeconómicas, políticas, científicas e artísticas.
4. Elaborar exposicións orais e composicións escritas arredor de temas determinados con claridade, corrección, plenitude e autonomía, exercitando na medida do posible unha reflexión persoal.
5. Comentar textos filosóficos analizando con rigor os seus conceptos e teses e comparándoos coa postura defendida noutros textos de diferente autoría arredor dos mesmos temas.
6. Desenvolver o hábito de ponderar con criterio opinións contrapostas a partir do contraste entre teorías e correntes filosóficas que se sucederon na historia.
7. Constatar a posición de cada representante dunha corrente filosófica sobre a diferenza de xénero e valorala á luz das crenzas e prácticas do seu contexto histórico.
8. Debater temas de actualidade en relación cos contidos da materia, fundamentando racionalmente a propia postura, recoñecendo as achegas doutras persoas e illando os prexuízos infundados.
9. Valorar o coñecemento do pasado como unha achega continua de elementos que contribúen á comprensión do presente e á planificación do porvir.
10. Apreciar a lectura como medio de enriquecemento persoal e desenvolver un hábito inquisitivo e analítico en relación coa información recibida na vida cotiá.
11. Exercitar a expresión, oral e escrita, das propias ideas considerando as respostas dos grandes pensadores, que ofrecen un modelo de análise, e desenvolver unha capacidade crítica respecto aos problemas do noso tempo.
12. Coñecer axeitadamente o pensamento dos grandes autores e expoñer, en forma oral e escrita, as ideas dos máis relevantes filósofos que conforman a nosa tradición intelectual.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Historia da Filosofía ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un *saber* (un contido), un *saber facer* (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un *saber ser* ou *saber estar* (unha actitude determinada).

A materia de Historia da Filosofía ten que ver dunha forma inmediata e directa co desenvolvemento das competencias de comunicación lingüística, conciencia e expresións culturais e as competencias sociais e cívicas. O resto das competencias (competencias matemática e científico-tecnolóxica básicas, competencia dixital, competencia en aprender a aprender, competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor)

tamén son amplamente consideradas: ben polo seu necesario concurso e concorrencia para o máis completo desenvolvemento das competencias anteriores (permitindo que o alumnado avance cara aos resultados en máis dunha competencia ao mesmo tempo), e ben por ser abordada especificamente na reflexión filosófica sobre as mesmas en diferentes momentos do temario.

A materia de Historia da Filosofía xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito na filosofía moral, social e política, propiciando a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición de coñecementos sobre o proceso de formación e transformación da sociedade humana desde as súas orixes, que permiten coñecer os seus problemas e as respostas que se deron ao longo da historia. En suma, a función social da filosofía e a súa vinculación coa teoría da sociedade implican que a reflexión sobre os valores morais, sociais e políticos sexan parte ineludible do labor filosófico.
- Contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque o uso do debate exercitase na escoita, a exposición e a argumentación, porque a comunicación de sentimentos, ideas e opinións exercitase tanto na linguaxe verbal como na escrita, porque a realización de comentarios de textos é unha ferramenta ineludible, porque a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas tamén axudan á adquisición da competencia. E así, as numerosas actividades a realizar mediante disertacións, argumentacións, análises de textos relevantes, definicións de termos, diálogos, exposicións orais e escritas, ensaios filosóficos, etc., abundan conceptualmente no logro desta competencia.
- En relación coa **competencia en conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos, sociedades e épocas. A análise, estudio e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais. Ademais da achega que supón o recorrer constantemente ao diálogo entre épocas e autores anteriores, facendo unha revisión das súas achegas ao ámbito das expresións culturais a nivel histórico.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades e a reflexión. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores. E nas clases pódense traballar actividades orientadas a crear hábitos de esquematización, resumo, definición e valoración que son básicos para posibilitar a autonomía no estudo.
- Favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións. Valores como o liderado, a creatividade, a iniciativa persoal ou a autonomía non son alleos á educación filosófica. E máis alá destes procedementos e valores, presentes dunha ou doutra forma en todas as unidades, o mundo do traballo e da economía recibe un tratamento temático específico como constituinte da cidadanía, da antropoloxía e da sociedade.
- Contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**: nos estudos e traballos desenvolvidos nesta materia inclúen, entre outros aspectos, o coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato; nas análises das explicacións e das relacións coa natureza, cosmos ou mundo se incorporan o tratamento dos problemas medio-ambientais e se inclúen o aprecio polo medio como un ben común, o consumo racional e responsable e, en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de

informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden, como as nocións de estatística básica, de escalas numéricas e de gráficas. Finalmente o estudo temático específico da orixe histórica e da evolución das matemáticas, das ciencias e tecnoloxías amosan a relevancia desta competencia.

▪ Favorecese a **competencia dixital**, en particular, pola necesidade de buscar, obter, analizar, sintetizar e relacionar a información procedente de distintas fontes, comprendela e integrala para producir coñecemento e comunicalo. E tamén, mediante a análise de produtos audiovisuais, películas, documentais, presentacións, que traten temas vinculados coas temáticas desenvolvidas.

4. CONTIDOS E DISTRIBUCIÓN TEMPORAL

Bloque 1. Contidos transversais

B1.1. Comentario de texto.

B1.2. Diálogo filosófico e argumentación.

B1.2. Diálogo filosófico e argumentación.

B1.3. Ferramentas de aprendizaxe e investigación da filosofía.

B1.4. Aplicación das competencias de tecnoloxías da información e da comunicación á historia da filosofía.

Bloque 2. A filosofía na Grecia antiga

B2.1. Orixe da filosofía grega. Os presocráticos: resposta á orixe do cosmos.

B2.2. Dialéctica socrática.

B2.3. Convencionalismo democrático e relativismo dos sofistas

B2.4. Platón: ontoloxía e coñecemento; concepción dualista do ser humano; dimensión antropolóxica e política da virtude; o autor e o seu contexto.

B2.5. A física de Demócrito.

B2.6. Problemas da filosofía antiga e solución de Aristóteles.

B2.7. Aristóteles: metafísica, física, coñecemento, ética eudemonista e política. Comparación coa filosofía platónica. O autor e o seu contexto.

B2.8. Doutrinas éticas helenísticas: Epicureísmo, Estoicismo e Escepticismo.

B2.9. Científicos helenísticos.

B2.10. A Biblioteca de Alexandría.

Bloque 3. A filosofía medieval

B3.1. Cristianismo e filosofía. Agostiño de Hipona: teoría da iluminación, filosofía da historia, o problema da certeza e a defensa da liberdade.

B3.2. Escolástica medieval. Tomé de Aquino: relacións de razón e fe. Vías para a demostración da existencia de Deus. Lei moral. Relación coa filosofía antiga e coa agostiniana, a xudía e o nominalismo. O autor e o seu contexto.

B3.4. Crise da Escolástica no século XIV: nominalismo de Guillerme de Ockham. Relacións entre razón e fe. Novo pulo para a ciencia.

Bloque 4. A filosofía na Modernidade e na Ilustración

B4.1. A filosofía no Renacemento. Humanismo: novo concepto sobre a natureza humana.

B4.2. F. Bacon. Os prexuízos na investigación do coñecemento.

B4.3. Implicacións da revolución científica.

B4.4. Realismo político de Maquiavelo.

B4.5. Descartes: O método, o "cogito" (coñecemento e realidade) e o dualismo antropolóxico.

B4.6. Comparación do autor coa filosofía antiga e medieval, e relación coa Moderna. O autor e o seu contexto.

B4.7. Hume: o coñecemento, crítica á causalidade e á substancia. Emotivismo moral. Comparación coa filosofía anterior. O autor e o seu contexto

B4.8. Locke: liberalismo político.

B4.9. A Ilustración francesa. Rousseau: a crítica social, a crítica á civilización, o estado de natureza, a defensa do contrato social e a vontade xeral.

B4.10. Idealismo transcendental. Kant: as facultades e límites do coñecemento.

- B4.11. Lei Moral e paz perpetua.
- B4.12. Relación do proxecto ilustrado de Rousseau coa filosofía Moderna e Kant.
- B4.13. Comparación coas teorías da filosofía antiga, medieval e moderna.
- Bloque 5. A filosofía contemporánea
- B5.1. Marx: o materialismo histórico, a crítica ao idealismo, á alienación e á ideoloxía, e a súa visión humanista do individuo.
- B5.2. Relación de Marx cos problemas da filosofía contemporánea. O autor e o seu contexto.
- B5.3. Nietzsche: crítica á metafísica, á moral e á ciencia; a verdade como metáfora.
- B5.4. O superhome, como resultado da inversión de valores e a vontade de poder, e comparación coas teorías da filosofía antiga, medieval, moderna e contemporánea. O autor e o seu contexto.
- B5.5. A vontade en Schopenhauer.
- B5.6. Filosofía española. Ortega y Gasset: a súa relación con posturas filosóficas como o realismo, o racionalismo, o vitalismo ou o existencialismo, e outras posturas filosóficas. O autor e o seu contexto.
- B5.7. Filosofía crítica da escola de Frankfurt. A crítica a razón ilustrada e á idea de progreso.
- B5.8. Racionalidade dialóxica de Habermas: os intereses do coñecemento e a acción comunicativa.
- B5.9. Contribución de Habermas ao desenvolvemento das ideas e aos cambios sociais da Idade Contemporánea.
- B5.10. Pensamento posmoderno: principais teses dos filósofos posmodernos, como Vattimo, Lyotard e Baudrillard, e reflexión sobre a súa vixencia actual.

Os tempos serán flexibles con obxecto de acomodarse ao ritmo de adquisición das aprendizaxes. Aínda e todo, tratarase de manter a seguinte sucesión temporal para os contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe, segundo a organización mediante Bloques que se detalla no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, e segundo a súa distribución en unidades didácticas.

1ª Avaliación

Bloque 1. Contidos transversais

Bloque 2. A filosofía na Grecia antiga

Unidade 1. Filosofía presocrática

Unidade 2. Sofística e Sócrates

Unidade 3. Platón

Unidade 4. Aristóteles e a filosofía helenística

2ª Avaliación

Bloque 1. Contidos transversais

Bloque 3. A filosofía medieval

Unidade 5. Cristianismo e filosofía. Agostiño de Hipona

Unidade 6. Escolástica medieval. Tomé de Aquino

Unidade 7. Nominalismo de Guillerme de Ockham.

Bloque 4. A filosofía na Modernidade e na Ilustración

Unidade 8. A revolución Copernicana e o Realismo político de Maquiavelo

Unidade 9. O racionalismo: Descartes

Unidade 10. O empirismo: Locke e Hume

Unidade 11. A ilustración: Kant

3ª Avaliación

Bloque 1. Contidos transversais

Bloque 5. A filosofía contemporánea

Unidade 12. Marx

Unidade 13. Nietzsche

Unidade 14. Filosofía española

Unidade 15. Filosofía crítica da Escola de Frankfurt

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

5.1 Criterios de cualificación: procedementos e instrumentos

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do quefacer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.
3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.
4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios, etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresaínte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Probas ou exames (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación apróbase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos dous días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada "proba conxunta de recuperación", pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

5.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015).

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4 desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. Contidos transversais

B1.1. Realizar a análise de fragmentos dos textos máis salientables da historia da filosofía, e ser capaz de transferir os coñecementos a outros/as autores/as ou problemas.

B1.2. Argumentar con claridade e capacidade crítica, oralmente e por escrito, as súas propias opinións sobre os problemas fundamentais da filosofía, dialogando de xeito razoado con outras posicións diferentes.

B1.3. Aplicar adecuadamente as ferramentas e os procedementos do traballo intelectual á aprendizaxe da filosofía, realizando traballos de organización e investigación dos contidos.

B1.4. Utilizar as tecnoloxías da información e da comunicación na realización e na exposición dos traballos de investigación filosófica.

Bloque 2. A filosofía na Grecia antiga

B2.1. Coñecer a orixe da filosofía en Grecia e comprender o primeiro gran sistema filosófico, o de Platón, analizando a relación entre realidade e coñecemento, a concepción dualista do ser humano e a dimensión antropolóxica e política da virtude, en relación coa filosofía presocrática e o xiro antropolóxico de Sócrates e os Sofistas, valorando a súa influencia no desenvolvemento das ideas e os cambios socioculturais da Grecia antiga, e apreciando criticamente o seu discurso.

B2.2. Entender o sistema teleolóxico de Aristóteles, en relación co pensamento de Platón e a física de Demócrito, e valorando a súa influencia no desenvolvemento das ideas e cos cambios socioculturais da Grecia antiga.

B2.3. Coñecer as escolas éticas xurdidas no helenismo, como o Epicureísmo, o Estoicismo e o Escepticismo, valorar o seu papel no contexto socio-histórico e cultural da época, e recoñecer a repercusión dos grandes científicos helenísticos, apreciando a gran importancia para occidente da Biblioteca de Alexandría.

Bloque 3. A filosofía medieval

B3.1. Explicar a orixe do pensamento cristián e o seu encontro coa filosofía a través das ideas fundamentais de Agostiño de Hipona, apreciando a súa defensa da liberdade, da verdade e do coñecemento interior ou a historia.

B3.2. Coñecer a síntese de Tomé de Aquino, en relación co agostinismo, a filosofía árabe e xudía, e o nominalismo, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e nos cambios socioculturais da Idade Media.

B3.3. Coñecer algunha das teorías centrais do pensamento de Guillerme de Ockham, cuxa reflexión crítica supuxo a separación entre razón e fe, a independencia da filosofía e o novo pulo para a ciencia.

Bloque 4. A filosofía na Modernidade e na Ilustración

B4.1. Comprender a importancia do xiro do pensamento occidental que se deu no Renacemento e que anticipa a modernidade, valorando o novo humanismo que enzalza a "dignitas hominis", a investigación dos prexuízos do coñecemento de F. Bacon e as implicacións da Revolución Científica, e coñecer as teses fundamentais do realismo político de N. Maquiavelo.

B4.2. Entender o racionalismo de Descartes, distinguíndoo e relacionándoo coa filosofía humanista e o monismo panteísta de Spinoza, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e nos cambios socioculturais da Idade Moderna.

B4.3. Coñecer o empirismo de Hume en relación co liberalismo político de Locke, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e os cambios socioculturais da Idade Moderna.

B4.4. Coñecer os principais ideais dos ilustrados franceses, aprofundando no pensamento de J.J. Rousseau, e valorar a importancia do seu pensamento para o xurdimento da democracia mediante unha orde social acorde coa natureza humana.

B4.5. Comprender o idealismo crítico de Kant, en relación co racionalismo de Descartes, o empirismo de Hume e a filosofía ilustrada de Rousseau, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e os cambios socioculturais da Idade Moderna.

Bloque 5. A filosofía contemporánea

B5.1. Entender o materialismo histórico de Marx, en relación co idealismo de Hegel e con Feuerbach, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e nos cambios socioculturais da Idade Contemporánea.

B5.2. Comprender o vitalismo de Nietzsche en relación co vitalismo de Schopenhauer, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e os cambios socioculturais da Idade Contemporánea.

B5.3. Entender o raciovitalismo de Ortega y Gasset en relación con figuras da filosofía española, como Unamuno, e do pensamento europeo, e valorar as influencias que recibe e a repercusión do seu pensamento no desenvolvemento das ideas e a rexeneración social, cultural e política de España.

B5.4. Coñecer as teses fundamentais da crítica da Escola de Frankfurt, analizando a racionalidade dialóxica de Habermas, relacionándoo coa filosofía crítica da Escola de Frankfurt, e valorando a súa influencia no desenvolvemento das ideas e os cambios socioculturais da Idade Contemporánea. Coñecer as teses máis definitorias do pensamento posmoderno, identificando as teses fundamentais de Vattimo, Lyotard e Baudrillard, e valorar criticamente a súa repercusión no pensamento filosófico a partir de finais do século XX.

5.3 Estándares de aprendizaxe

Os estándares de aprendizaxe son especificacións dos criterios de avaliación que permiten definir os resultados de aprendizaxe e que concretan o que o alumnado debe saber, comprender e saber facer en cada disciplina. Deben ser observables, medibles e avaliábeis, e permitir graduar o rendemento ou o logro alcanzado.

Os estándares de aprendizaxe secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 4. desta programación, ao que remitimos dende aquí.

O grao mínimo de consecución de todos e cada un dos estándares de aprendizaxe para superar as probas, nas que se apliquen, e aprobar esta materia é do 50%.

O grao de consecución de cada estándar de aprendizaxe pode ser apreciado indistintamente por calquera dos catro instrumentos de avaliación sinalados con anterioridade.

E a súa relación detallada e sucesión é a que aparece de seguido.

Bloque 1. Contidos transversais

B1.1.1. Comprende o sentido global dos textos máis salientables dos/das autores/as estudados/as, recoñecendo a orde lóxica da argumentación e as formulacións que se defenden, e é quen de transferir os coñecementos a outros/as autores/as ou problemas.

B1.1.2. Analiza as ideas do texto, identificando a conclusión e os conceptos e as ideas relevantes, e recoñece a súa estrutura e a orde lóxica das súas ideas.

B1.1.3. Argumenta a explicación das ideas presentes no texto, en relación coa filosofía do/da autor/a e os contidos estudados.

B1.2.1. Argumenta as súas propias opinións con claridade e coherencia, tanto oralmente como por escrito.

B1.2.2. Utiliza o diálogo racional na defensa das súas opinións, e valora a diversidade de ideas e, á vez, apoiándose nos aspectos comúns.

B1.3.1. Sintetiza correctamente a filosofía de cada autor/a, mediante resumos dos seus contidos fundamentais, e clasifícaos nos núcleos temáticos que atravesan a historia da filosofía: realidade, coñecemento, ser humano, ética e política.

B1.3.2. Elabora listaxes de vocabulario de conceptos, comprende o seu significado, organízalos en esquemas ou mapas conceptuais, táboas cronolóxicas e outros procedementos útiles para a comprensión da filosofía do autor, e aplícaos con rigor.

B1.3.3. Selecciona información de distintas fontes, bibliográficas e de internet, e recoñece as fontes fiables.

B1.3.4. Realiza redaccións ou disertacións, traballos de investigación e proxectos que impliquen un esforzo creativo e unha valoración persoal dos problemas filosóficos formulados na historia da filosofía.

B1.4.1. Utiliza as ferramentas informáticas e da web 2.0. (wikis, blogs, redes sociais, procesador de textos, presentación de diapositivas ou recursos multimedia, etc.) para o desenvolvemento dos traballos.

B1.4.2. Realiza procuras avanzadas en internet sobre os contidos da investigación, e decide os conceptos adecuados.

B1.4.3. Colabora en traballos colectivos de investigación sobre os contidos estudados utilizando as tecnoloxías da información e da comunicación.

Bloque 2. A filosofía na Grecia antiga

B2.1.1. Utiliza conceptos de Platón como idea, mundo sensible, mundo intelixible, ben, razón, doxa, episteme, universal, absoluto, dualismo, reminiscencia, transmigración, mímese, methexe, virtude e xustiza, entre outros, e aplícaos con rigor.

B2.1.2. Entende e explica con claridade, tanto na linguaxe oral como na escrita, as teorías fundamentais da filosofía de Platón, analizando a relación entre realidade e coñecemento, a concepción dualista do ser humano e a dimensión antropolóxica e política da virtude.

B2.1.3. Distingue as respostas da corrente presocrática en relación á orixe do Cosmos, os conceptos fundamentais da dialéctica de Sócrates e o convencionalismo democrático e o relativismo moral dos sofistas, identificando os problemas da filosofía antiga, e relacionando esas respostas coas solucións achegadas por Platón.

B2.1.4. Respecta o esforzo da filosofía de Platón por contribuír ao desenvolvemento das ideas e aos cambios sociais da Grecia antiga, valorando positivamente o diálogo como método filosófico, o nacemento das utopías sociais, o sentido do gobernante-filósofo ou a súa defensa da inclusión das mulleres na educación.

B2.2.1. Utiliza con rigor conceptos do marco do pensamento de Aristóteles, como substancia, ciencia, metafísica, materia, forma, potencia, acto, causa, efecto, teleoloxía, lugar natural, indución, dedución, abstracción, alma, monismo, felicidade e virtude, entre outros.

B2.2.2. Comprende e explica con claridade, tanto na linguaxe oral coma na escrita, as teorías fundamentais de Aristóteles, examinando a súa concepción da metafísica e da física, o coñecemento, a ética eudemonística e a política, en comparación coas teorías de Platón.

B2.2.3. Describe as respostas da física de Demócrito, identificando os problemas da filosofía antiga, e relaciona esas respostas coas solucións achegadas por Aristóteles.

B2.2.4. Estima e razoa o esforzo da filosofía de Aristóteles por contribuír ao desenvolvemento do pensamento occidental, valorando positivamente a formulación científica das cuestións.

B2.3.1. Describe as respostas das doutrinas éticas helenísticas, e identifica algúns dos grandes logros da ciencia alexandrina.

Bloque 3. A filosofía medieval

B3.1.1. Explica o encontro da filosofía e a relixión cristiá nas súas orixes, a través das teses centrais do pensamento de Agostiño de Hipona.

B3.2.1. Define conceptos de Tomé de Aquino, como razón, fe, verdade, deus, esencia, existencia, creación, inmortalidade, lei natural, lei positiva e precepto, entre outros, e aplícaos con rigor.

B3.2.2. Entende e explica con claridade, tanto na linguaxe oral coma na escrita, as teorías fundamentais da filosofía de Tomé de Aquino, distinguindo a relación entre fe e razón, as vías de demostración da existencia de Deus, e a lei moral, en comparación coas teorías da filosofía Antiga.

B3.2.3. Discrimina as respostas do agostinismo, a filosofía árabe e xudía, e o nominalismo, identificando os problemas da filosofía medieval, en relación coas solucións achegadas por Tomé de Aquino.

B3.2.4. Valora o esforzo da filosofía de Tomé de Aquino por contribuír ao desenvolvemento das ideas e os cambios sociais da Idade Media, xulgando positivamente a universalidade da lei moral.

B3.3.1. Coñece as teses centrais do nominalismo de Guillermo de Ockham e a súa importancia para a entrada na modernidade.

Bloque 4. A filosofía na Modernidade e na Ilustración

B4.1.1. Comprende a importancia intelectual do xiro do pensamento científico que se deu no Renacemento, e describe as respostas da filosofía humanista sobre a natureza humana.

B4.1.2. Explica as ideas ético-políticas fundamentais de N. Maquiavelo e compáraas cos sistemas ético-políticos anteriores.

B4.2.1. Identifica conceptos de Descartes como razón, certeza, método, dúbida, hipótese, "cogito", idea, substancia e subxectivismo, entre outros, e aplícaos con rigor.

B4.2.2. Comprende e explica con claridade, tanto na linguaxe oral coma na escrita, as teorías fundamentais da filosofía de Descartes, analizando o método e a relación entre coñecemento e realidade a partir do "cogito" e o dualismo no ser humano, en comparación coas teorías da filosofía antiga e da medieval.

B4.2.3. Identifica os problemas da filosofía moderna e relaciónaos coas solucións aportadas por Descartes.

B4.2.4. Estima e razoa o esforzo da filosofía de Descartes por contribuír ao desenvolvemento das ideas e aos cambios socioculturais da Idade Moderna, e valora a universalidade da razón cartesiana.

B4.3.1. Utiliza conceptos de Hume como escepticismo, crítica, experiencia, percepción, inmanencia, asociación, impresións, ideas, hábito, contradición, causa, crenza, sentimento, mérito, utilidade, felicidade, contrato social, liberdade e deber, entre outros, e úsaos con rigor.

B4.3.2. Entende e explica con claridade, tanto na linguaxe oral coma na escrita, as teorías fundamentais de Hume, distinguindo os principios e os elementos do coñecemento respecto á verdade, a crítica á causalidade e á substancia, e o emotivismo moral, en comparación coas teorías da filosofía antiga e da medieval, e co racionalismo moderno.

B4.3.3. Coñece e explica as ideas centrais do liberalismo político de Locke, identificando os problemas da filosofía moderna, e relaciónaos coas solucións aportadas por Hume.

B4.3.4. Valora o esforzo da filosofía de Hume por contribuír ao desenvolvemento das ideas e aos cambios socioculturais da Idade Moderna, xulgando positivamente a procura da felicidade colectiva.

B4.4.1. Comprende os ideais que impulsaron os ilustrados franceses, e explica o sentido e transcendencia do pensamento de Rousseau, a súa crítica social, a crítica á civilización, o estado de natureza, a defensa do contrato social e a vontade xeral.

B4.5.1. Aplica conceptos de Kant como sensibilidade, entendemento, razón, crítica, transcendental, ciencia, innato, xuízo, a priori, a posteriori, facultade, intuición, categoría, ilusión transcendental, idea, lei, fenómeno, nómeno, vontade, deber, imperativo categórico, autonomía, postulado, liberdade, dignidade, persoa, paz e pacto, entre outros, e utilízalos con rigor.

B4.5.2. Entende e explica con claridade, tanto na linguaxe oral coma na escrita, as teorías fundamentais da filosofía de Kant, analizando as facultades e os límites do coñecemento, a lei moral e a paz perpetua, comparándoas coas teorías da filosofía antiga, medieval e moderna.

B4.5.3. Describe a teoría política de Rousseau, identificando os problemas da filosofía moderna e relacionándoa coas solucións achegadas por Kant.

B4.5.4. Respecta e razoa o esforzo da filosofía de Kant por contribuír ao desenvolvemento das ideas e aos cambios socioculturais da Idade Moderna, e valora a dignidade e a procura da paz entre as nacións

Bloque 5. A filosofía contemporánea

B5.1.1. Identifica conceptos de Marx como dialéctica, materialismo histórico, praxe, alienación, infraestrutura, superestrutura, forzas produtivas, medios de produción, loita de clases, traballo, plusvalor e humanismo, entre outros, e utilízalos con rigor.

B5.1.2. Coñece e explica con claridade, tanto na linguaxe oral coma na escrita, as teorías fundamentais da filosofía de Marx, examinando o materialismo histórico e a crítica ao idealismo, á alienación e á ideoloxía, e expón a súa visión humanista do individuo.

B5.1.3. Identifica os problemas da filosofía contemporánea en relación coas solucións achegadas por Marx.

B5.1.4. Valora o esforzo da filosofía de Marx por contribuír ao desenvolvemento das ideas e aos cambios sociais da Idade Contemporánea, xulgando positivamente a defensa da igualdade social.

B5.2.1. Define conceptos de Nietzsche como crítica, traxedia, intuición, metáfora, convención, perspectiva, xenealoxía, transvaloración, nihilismo, superhome, vontade de poder, e eterno retorno, entre outros, e aplícalos con rigor.

B5.2.2. Entende e explica con claridade, tanto na linguaxe oral coma na escrita, as teorías fundamentais da filosofía de Nietzsche, considerando a crítica á metafísica, á moral e á ciencia, a verdade como metáfora, e a afirmación do superhome, como resultado da inversión de valores e a vontade de poder, en comparación coas teorías da filosofía antiga, medieval, moderna e contemporánea.

B5.2.3. Distingue as respostas de Schopenhauer na súa afirmación da vontade e identifica os problemas da filosofía contemporánea, en relación coas solucións achegadas por Nietzsche.

B5.2.4. Estima o esforzo da filosofía de Nietzsche por contribuír ao desenvolvemento das ideas e aos cambios sociais da Idade Contemporánea, e valora a defensa da verdade e da liberdade.

B5.3.1. Utiliza conceptos de Ortega y Gasset e aplícaos con rigor, como obxectivismo, ciencia, europeización, filosofía, mundo, circunstancia, perspectiva, razón vital, raciovitalismo, vida, categoría, liberdade, idea, crenza, historia, razón histórica, xeración, home-masa e home selecto, entre outros.

B5.3.2. Comprende e explica con claridade, tanto na linguaxe oral coma na escrita, as teorías fundamentais da filosofía e da análise social de Ortega y Gasset, en relación con posturas filosóficas como o realismo, o racionalismo, o vitalismo ou o existencialismo, entre outras.

B5.3.3. Respecta o esforzo da filosofía de Ortega y Gasset por contribuír ao desenvolvemento das ideas e aos cambios sociais e culturais da Idade Contemporánea española, e valora o seu compromiso coa defensa da cultura e da democracia.

B5.4.1. Identifica conceptos de Habermas, como coñecemento, interese, consenso, verdade, enunciado, comunicación, desigualdade, ou mundo da vida, e conceptos da filosofía posmoderna, como deconstrución, diferenza, cultura, texto, arte, e comunicación, entre outros, aplicándoos con rigor.

B5.4.2. Entende e explica con claridade, tanto na linguaxe oral coma na escrita, as teorías da filosofía de Habermas, distinguindo os intereses do coñecemento e a acción comunicativa, e as teorías fundamentais da posmodernidade, analizando a deconstrución da modernidade desde a multiplicidade da sociedade da comunicación.

B5.4.3. Identifica as respostas da filosofía crítica da escola de Frankfurt e reflexiona sobre elas, identificando os problemas da filosofía contemporánea.

B5.4.4. Estima o esforzo da filosofía de Habermas e do pensamento posmoderno por contribuír ao desenvolvemento das ideas e aos cambios sociais da Idade Contemporánea, e valora o seu esforzo na defensa do diálogo racional e o respecto á diferenza.

B5.4.5. Coñece as teses características do pensamento posmoderno, como a crítica á razón ilustrada, á idea de progreso, ao pensamento totalizador e á trivialización da existencia, o crepúsculo do deber, ou a perda do suxeito fronte á cultura de masas, entre outras.

B5.4.6. Explica e argumenta sobre as principais teses dos filósofos posmodernos, como Vattimo, Lyotard e Baudrillard, e reflexiona sobre a súa vixencia.